

VERITAS IURIS

VOL. 2
NUMER 2
2019

LIPIEC – GRUDZIEŃ

PÓŁROCZNIK WYDZIAŁU PRAWA I ADMINISTRACJI
UCZELNI ŁAZARSKIEGO W WARSZAWIE

VERITAS IURIS

VOL. 2
NUMER 2
2019

LIPIEC – GRUDZIEŃ

PÓŁROCZNIK WYDZIAŁU PRAWA I ADMINISTRACJI
UCZELNI ŁAZARSKIEGO W WARSZAWIE

RADA NAUKOWA / ADVISORY BOARD

Przewodniczący / Chairman

Prof. dr hab. Ryszard A. Stefański, Uczelnia Łazarskiego w Warszawie

Członkowie / Members

Prof. dr hab. María Concepción Gorjón Barranco, Universidad de Salamanca (Hiszpania)

Prof. dr hab. ks. Florian Lempa, Uczelnia Łazarskiego w Warszawie

Prof. dr hab. Nieves Sanz Mulas, Universidad de Salamanca (Hiszpania)

Prof. dr hab. Miguel Bustos Rubio, Universidad Internacional de La Rioja (Hiszpania)

Prof. dr hab. Krzysztof Ślebzak, Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu

Dr hab. Małgorzata Wąsek-Wiaderek, prof. KUL, Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II w Lublinie

REDAKCJA / EDITORIAL BOARD

Redaktor Naczelny: dr hab. Jacek Kosonoga, prof. UŁaz., Uczelnia Łazarskiego

Sekretarz: dr Blanka J. Stefańska, Uczelnia Łazarskiego

Redaktorzy językowi / Linguistic Editors

Natalia Artsiomenka – język białoruski

Grzegorz Butrym – język angielski

Martin Dahl – język niemiecki

Elwira Stefańska – język rosyjski

Jadwiga Ziębowicz – język francuski

Redaktorzy tematyczni / Thematic Editors

prawo i postępowanie karne – dr hab. Andrzej Sakowicz, prof. UwB

prawo cywilne – dr hab. Ryszard Strzelczyk, prof. UŁaz.

prawo administracyjne – dr hab. Maciej Rogalski, prof. UŁaz.

prawo konstytucyjne – dr hab. Jacek Zaleśny

prawo międzynarodowe – dr Dominika Harasimiuk

statystyka – dr Krystyna Bąk

Redaktor prowadzący / Managing Editor

dr Jacek Dąbrowski

Kontakt: veritas.iuris@lazarski.pl

Korekta / Proofreading

Halina Maczunder

Copyright © by Uczelnia Łazarskiego, Warszawa 2019

ISSN 2657-8190

OFICYNA WYDAWNICZA UCZELNI ŁAZARSKIEGO

02-662 Warszawa, ul. Świeradowska 43

tel. 22 54-35-450

www.lazarski.pl

wydawnictwo@lazarski.edu.pl

Opracowanie komputerowe:

Dom Wydawniczy ELIPSA

ul. Inflancka 15/198, 00-189 Warszawa

tel. 22 635 03 01, e-mail: elipsa@elipsa.pl,

www.elipsa.pl

SPIS TREŚCI

Natalia Matuszewska, Alina Varianychenko

Legalność pobytu i pracy cudzoziemców z państw trzecich
na podstawie rozwiązań normatywnych przyjętych przez Polskę, Rosję
i Niemcy w związku z wybuchem pandemii wirusa SARS-CoV-2 5

Artur Musiał

Kwalifikacja rynkowa „Ratownictwo lotniskowe”.
Ocena społeczno-gospodarcza potrzeby włączenia
do Zintegrowanego Systemu Kwalifikacji 25

Karol Jankowski

Strona przedmiotowa przestępstwa oszustwa w polskim prawie karnym
(art. 286 § 1 k.k.) 45

Michał Jeznach

Aktualny model skargi zasadniczej 58

Bartosz Łukowiak

Głosa do wyroku Sądu Apelacyjnego w Warszawie z 26 marca 2019 r.,
II AKa 359/18 85

Noty o Autorach 93

CONTENTS

Natalia Matuszewska, Alina Varianychenko

Legality of stay and work of the third-country nationals
on the basis of normative solutions, introduced by Poland, Russia
and Germany due to the spread of SARS-CoV-2 virus 5

Artur Musiał

Market qualification “Airport Rescue”. Social and economic assessment
of the need to include in the Integrated Qualification System 25

Karol Jankowski

Objective aspect of the offence of fraud in the Polish criminal law
(Article 286 § 1 CC) 45

Michał Jeznach

Current model of a basic complaint 58

Bartosz Łukowiak

Gloss on the Court of Appeal in Warsaw judgement of 26 March 2019,
II AKa 309/18 85

Notes on the Authors 94

**LEGALNOŚĆ POBYTU I PRACY
CUDZOZIEMCÓW Z PAŃSTW TRZECICH
NA PODSTAWIE ROZWIĄZAŃ
NORMATYWNYCH
PRZYJĘTYCH PRZEZ POLSKĘ, ROSJĘ I NIEMCY
W ZWIĄZKU Z WYBUCEM
PANDEMII WIRUSA SARS-COV-2**

NATALIA MATUSZEWSKA*
ALINA VARIANYCHENKO**

1. WSTĘP

Zaistniała na całym świecie sytuacja epidemiologiczna dotknęła niemal każdą kategorię osób. Powszechne „zamknięcie granic” i wprowadzone istotne ograniczenia w przemieszczaniu się stwarzają szczególne trudności osobom przebywającym i wykonującym pracę poza krajem ojczystym. Powstała nagle potrzeba wprowadzenia instrumentów ułatwiających legalizację pobytu i pracy cudzoziemców z państw trzecich w czasach pandemii. Niektóre państwa – takie jak Polska – przewidziały wydłużenie tytułów pobytowych i dokumentów je potwierdzających z mocy prawa, niektóre zaś jedynie na wniosek cudzoziemca.

W związku z tym, że sytuacja jest dynamiczna i zmusza organy ustawodawcze do podejmowania decyzji w trybie pilnym, wprowadzane regulacje nie są doskonałe i jednoznaczne – zachodzi więc potrzeba ciągłego ich uzupełniania i modyfikowania. Miało to miejsce w przypadku ustawy z dnia 31 marca 2020 r. o zmianie ustawy

* Natalia Matuszewska – mgr prawa, absolwentka Wydziału Prawa i Administracji Uniwersytetu Warszawskiego, aplikant adwokacki w Okręgowej Izbie Adwokackiej w Warszawie, młodszy prawnik w EWL S.A. z siedzibą w Warszawie, adres e-mail: natalia.matuszewska@yahoo.com

** Alina Varianychenko – mgr prawa, absolwentka Wydziału Prawa i Administracji Uczelni Łazarskiego, aplikant adwokacki w Okręgowej Izbie Adwokackiej w Warszawie, młodszy prawnik w EWL S.A. z siedzibą w Warszawie, adres e-mail: alina.varianychenko@gmail.com

o szczególnych rozwiązaniach związanych z zapobieganiem, przeciwdziałaniem i zwalczaniem COVID-19, innych chorób zakaźnych oraz wywołanych nimi sytuacji kryzysowych oraz niektórych innych ustaw – określonej przez rząd jako „tarcza antykryzysowa” (dalej: „Tarcza 1.0.”)¹, która jako pierwsza przewidywała szczególne rozwiązania, poprawiające sytuację cudzoziemców z państw trzecich przebywających lub pracujących na terytorium Polski. Niecały miesiąc po wejściu w życie ustawy specjalnej rozwiązania w niej przyjęte okazały się niewystarczające, w związku z czym zaszła potrzeba ich uzupełnienia. Uchwalona w dniu 16 kwietnia 2020 r. ustawa o szczególnych instrumentach wsparcia w związku z rozprzestrzenianiem się wirusa SARS-CoV-2 (dalej: „Tarcza 2.0.”)² objęła swym zakresem szerszą kategorię cudzoziemców, którym wydłużono okres legalnego pobytu i pracy na terytorium Polski. Kolejne rozwiązania poprawiające sytuację prawną obywateli państw trzecich wprowadzono ustawą z dnia 14 maja 2020 r. o zmianie niektórych ustaw w zakresie działań osłonowych w związku z rozprzestrzenianiem się wirusa SARS-CoV-2 (dalej: „Tarcza 3.0.”)³. Przewidziano w niej m.in.: możliwość zmiany warunków wykonywania pracy przez cudzoziemców, zniesienie, w stosunku do wskazanych w ustawie kategorii obcokrajowców, wymogu posiadania zezwolenia na pracę sezonową oraz przedłużenie ważności kolejnych dokumentów legalizujących pobyt obcokrajowców na terytorium Polski.

2. TARCZA 1.0.

W Tarczy 1.0., wśród rozwiązań ochronnych przewidzianych dla przedsiębiorców oraz pracowników, znalazły się także regulacje poprawiające sytuację cudzoziemców mieszkających lub pracujących na w Polsce.

Mowa o przepisach art. 15z., 15zd., 15zzq., 15zzza. oraz art. 15zzzb. ustawy antykryzysowej, które przewidują automatyczne, z mocy prawa, przedłużenie ważności terminów dokumentów legalizujących pobyt i pracę obcokrajowców, przedłużenie terminów do wystąpienia z wnioskami o wydanie nowych dokumentów oraz wydłużenie terminów na opuszczenie kraju przez cudzoziemców.

2.1. PRZEDŁUŻENIE LEGALNEGO POBYTU I PRACY OBYWATELI PAŃSTW TRZECICH NA TERYTORIUM POLSKI

Na mocy przepisów Tarczy 1.0., automatycznemu przedłużeniu, na czas trwania epidemii lub stanu zagrożenia epidemicznego oraz okres 30 dni po ich zakończeniu – w zależności od tego, który ze stanów występował jako ostatni, ulega(ją):

- 1) ważność zezwoleń na pobyt czasowy,
- 2) ważność wiz krajowych typ D,
- 3) ważność zezwoleń na pracę, w tym pracę sezonową oraz ważność oświadczeń o powierzeniu wykonywania pracy cudzoziemcom,

¹ Dz.U. z 2020 r. poz. 568 ze zm.

² Dz.U. z 2020 r. poz. 695 ze zm.

³ Dz.U. z 2020 r. poz. 875.

- 4) terminy na złożenie wniosków o wydanie nowych dokumentów pobytowych,
- 5) terminy na opuszczenie przez obcokrajowców terytorium Polski.

Przedłużenie legalnego pobytu i pracy następuje z mocy samego prawa (bez konieczności wydania decyzji administracyjnej) i nie wymaga spełnienia jakichkolwiek formalności przez obcokrajowców (w szczególności legitymowania się urzędowym poświadczeniem legalnego pobytu i pracy)⁴.

Podkreślenia wymaga, że przedłużenie ważności ma zastosowanie wyłącznie do tych dokumentów, których termin ważności upływa w okresie stanu zagrożenia epidemicznego lub stanu epidemii tj. po 14 marca 2020 r.⁵ i ma wyłącznie tymczasowy charakter – obowiązuje do 30 dni po ustaniu „tego ze stanów, który obowiązywał jako ostatni”. Posłużenie się przez ustawodawcę powołanym zwrotem ma umożliwić uwzględnienie ewentualności wprowadzenia po aktualnie obowiązującym stanie epidemii⁶, ponownie stanu zagrożenia epidemicznego⁷.

2.2. ZEZWOLENIA NA POBYT CZASOWY

W zakresie dokumentów legalizujących pobyt ustawodawca, zarówno wydłużył okres ważności wydanych już zezwoleń na pobyt czasowy, jak i termin na złożenie wniosków o wydanie nowych dokumentów⁸.

Zgodnie z przepisem art. 15zd. ust. 3 Tarczy 1.0. jeżeli ostatni dzień okresu ważności zezwolenia na pobyt czasowy przypada w okresie stanu zagrożenia epidemicznego lub stanu epidemii, ogłoszonego w związku z zakażeniami wirusem SARS-CoV-2, okres ważności tego zezwolenia ulega przedłużeniu z mocy prawa do upływu 30. dnia następującego po dniu odwołania tego ze stanów, który obowiązywał jako ostatni. Wówczas nie wydaje się, ani nie wymienia się karty pobytu.

Z kolei w artykułe 15z. Tarczy 1.0. ustawodawca wydłużył termin do złożenia wniosków o wydanie nowych zezwoleń legalizujących pobyt obcokrajowców. Zgodnie z powołanym przepisem, jeżeli termin do złożenia wniosku o udzielenie zezwolenia na pobyt czasowy, wypada w okresie stanu zagrożenia epidemicznego lub stanu epidemii, termin ten ulega przedłużeniu do upływu 30. dnia następują-

⁴ *Opracowanie Urzędu do Spraw Cudzoziemców*, dostępne na stronie: <https://udsc.gov.pl/wp-content/uploads/2020/04/Szczeg%C3%B3lne-rozwi%C4%85zania-prawne-dla-cudzoziemc%C3%B3w-w-zwi%C4%85zku-epidemi%C4%85-wirusa-SARS-CoV-2-aktualizacja.pdf> (dostęp: 24.04.2020), s. 13. Z mocy prawa przedłużeniu ulegają terminy legalnego pobytu i pracy kategorii cudzoziemców objętych Tarczą 1.0., nie zaś terminy legalnego pobytu przedłużone na podstawie wniosków, o których mowa w art. 15z. Tarczy 1.0., zob. punkt niniejszego artykułu: „Zezwolenie na pobyt czasowy”.

⁵ Data wprowadzenia na terytorium Polski stanu zagrożenia epidemicznego Rozporządzeniem Ministra Zdrowia z dnia 13 marca 2020 r. w sprawie ogłoszenia na obszarze Rzeczypospolitej Polskiej stanu zagrożenia epidemicznego, (Dz.U. z 2020 r. poz. 433).

⁶ Stan epidemii wprowadzono na terytorium Polski w dniu 20 marca 2020 r. Rozporządzeniem Ministra Zdrowia z dnia 20 marca 2020 r. w sprawie ogłoszenia na obszarze Rzeczypospolitej Polskiej stanu epidemii (Dz.U. z 2020 r. poz. 491).

⁷ *Opracowanie...*, *op. cit.*, s. 3.

⁸ W zakresie w jakim podstawę pobytu cudzoziemca stanowi jednolite zezwolenie na pobyt i pracę, wydłużeniu ulegnie także okres legalnej pracy.

cego po dniu odwołania tego ze stanów, który obowiązywał jako ostatni. Co istotne, ustawodawca uznaje pobyt cudzoziemca na terytorium Polski w okresie biegu przedłużonego terminu za legalny wyłącznie jeżeli w tym okresie cudzoziemiec złoży wniosek o udzielenie zezwolenia na pobyt czasowy.

Przepis art. 15z. Tarczy 1.0. znajduje odpowiednie zastosowanie także do terminów złożenia wniosków o przedłużenie wizy, stosowanych do zezwoleń na pobyt stały oraz zezwoleń na pobyt rezydenta długoterminowego Unii Europejskiej oraz wniosków o przedłużenie okresu pobytu obcokrajowców w ramach ruchu bezwizowego.

Tym samym ustawodawca przewidział możliwość wydłużenia legalnego pobytu także tym kategoriom cudzoziemców, którzy nie zostali objęci szczególnymi rozwiązaniami Tarczy 1.0. np. obcokrajowców, którzy na podstawie ruchu bezwizowego wjechali do Polski po dniu 14 marca 2020 r.⁹ Należy jednak podkreślić, że w tym przypadku przedłużenie legalnego pobytu nie następuje *ipso iure*, lecz jego warunkiem jest złożenie przez obcokrajowca stosownego wniosku w terminie przedłużonego pobytu, tj. w ciągu 30 dni od zniesienia ostatniego ze „stanów wyjątkowych”. Samoistną przesłanką legalizującą pobyt będzie fakt terminowego złożenia odpowiedniego wniosku, bez względu na sposób zakończenia wszczętego postępowania administracyjnego, a nawet bez względu na samą dopuszczalność prowadzenia takiego postępowania¹⁰.

2.3. WIZA

Analogicznemu – jak w przypadku zezwoleń na pobyt czasowy – przedłużeniu z mocy prawa ulega okres legalnego pobytu cudzoziemców na podstawie wizy krajowej typ D.

Zgodnie z przepisem art. 15zd. ust. 1. Tarczy 1.0., jeżeli ostatni dzień okresu pobytu cudzoziemca na podstawie wizy krajowej przypada w okresie stanu zagrożenia epidemicznego lub stanu epidemii, okres pobytu na podstawie tej wizy oraz okres ważności tej wizy ulega przedłużeniu z mocy prawa do upływu 30. dnia następującego po dniu odwołania tego ze stanów, który obowiązywał jako ostatni.

W takim przypadku w dokumencie podróży cudzoziemca nie umieszcza się nowej naklejki wizowej.

2.4. ZEZWOLENIE NA PRACĘ

Na takich samych zasadach, jak w przypadku zezwoleń na pobyt i wiz typ D, ustawodawca przedłuża ważność zezwoleń na pracę.

W przypadku, gdy ostatni dzień ważności zezwolenia na pracę, przypada w okresie stanu zagrożenia epidemicznego lub stanu epidemii, okres ważności

⁹ Data wprowadzenia na terytorium Polski stanu zagrożenia epidemicznego Rozporządzeniem Ministra Zdrowia z dnia 13 marca 2020 r. w sprawie ogłoszenia na obszarze Rzeczypospolitej Polskiej stanu zagrożenia epidemicznego, (Dz.U. z 2020 r. poz. 433).

¹⁰ *Ibidem*, s. 11, 12.

tego zezwolenia na pracę ulega przedłużeniu z mocy prawa do upływu 30. dnia następującego po dniu odwołania tego ze stanów, który obowiązywał jako ostatni. Przepis ten stosuje się odpowiednio do decyzji o przedłużeniu zezwolenia na pracę lub przedłużeniu zezwolenia na pracę sezonową (art. 15zzq. Tarczy 1.0.).

Ustawodawca wskazał także termin na złożenie nowego wniosku o przedłużenie zezwolenia na pracę po upływie okresu przedłużenia ważności zezwolenia na pracę, które nastąpiło z mocy ustawy. Zgodnie z przepisem art. 15zzq. ust. 2 Tarczy 1.0. wniosek ten należy złożyć nie wcześniej niż w terminie 90 dni przed upływem okresu ważności zezwolenia na pracę określonego w tym zezwoleniu i nie później niż w ostatnim dniu okresu ważności przedłużonego z mocy prawa.

2.5. OŚWIADCZENIE O ZAMIARZE POWIERZENIA PRACY

Na mocy Tarczy 1.0. przedłużeniu ulegają także terminy wykonywania pracy na podstawie oświadczeń o zamiarze powierzenia pracy cudzoziemcom.

Jeżeli w oświadczeniu o powierzeniu wykonywania pracy cudzoziemcowi, wpisanym do ewidencji oświadczeń, wskazano okres pracy, którego koniec przypada w okresie stanu zagrożenia epidemicznego lub stanu epidemii, cudzoziemiec może wykonywać pracę w okresie lub okresach nieobjętych oświadczeniem do upływu 30. dnia następującego po dniu odwołania tego ze stanów, który obowiązywał jako ostatni, bez zezwolenia na pracę (art. 15zzq. ust. 3 Tarczy 1.0.).

Co istotne, wykonywanie pracy na podstawie oświadczenia musi nastąpić na warunkach w nim wskazanym, tj. cudzoziemiec musi świadczyć pracę określoną w oświadczeniu i wyłącznie na rzecz podmiotu, który złożył oświadczenie.

2.6. WYDŁUŻENIE TERMINU NA OPUSZCZENIE TERYTORIUM POLSKI

O 30 dni Tarcza 1.0. wydłuża termin do opuszczenia Polski przez cudzoziemca w przypadkach, o których mowa w art. 299 ust. 6 ustawy z dnia 12 grudnia 2013 r. o cudzoziemcach¹¹ tj. w stosunku do którego wydano m.in.: decyzję o odmowie przedłużenia wizy, odmowie udzielenia zezwolenia na pobyt, któremu odmówiono przyznania statusu uchodźcy lub cofnięto zgodę na pobyt ze względów humanitarnych (art. 15zzza. ustawy antykryzysowej).

Takiemu przedłużeniu ulega także termin dobrowolnego powrotu, wskazywany w decyzji zobowiązującej cudzoziemca do powrotu, co reguluje przepis art. 15zzzb. ustawy antykryzysowej.

¹¹ Tekst jedn. Dz.U. z 2020 r. poz. 35 z późn. zm.

3. ZMIANY W SYTUACJI PRAWNEJ CUDZOZIEMCÓW PRZEWIDZIANE NOWELIZACJAMI TARCZY 1.0.

3.1. PRZEDŁUŻENIE LEGALNEGO POBYTU DLA SZERSZEGO KRĘGU OBYWATELI PAŃSTW TRZECICH NA TERYTORIUM POLSKI

Nie budzi wątpliwości, iż Tarcza 1.0. nie znalazła zastosowania do wielu cudzoziemców, przebywających w Polsce na podstawie innych, niż wskazane w niej enumeratywnie, tytułów pobytowych.

Dlatego też zaszła potrzeba rozszerzenia kręgu obcokrajowców, którzy będą mogli w dalszym ciągu przebywać i pracować w Polsce legalnie pomimo zaistniałej sytuacji epidemiologicznej i szeregu wprowadzonych w związku z nią ograniczeń. Poprawę losów obywateli państwa trzecich przyniosły rozwiązania uchwalone drugą i trzecią odsłoną ustawy anty kryzysowej.

Zgodnie z przepisem art. 15z. Tarczy 2.0. za legalny od dnia następującego po ostatnim dniu legalnego pobytu do upływu 30. dnia następującego po dniu odwołania stanu zagrożenia epidemicznego albo stanu epidemii, w zależności od tego, który obowiązywał jako ostatni uważa się pobyt cudzoziemca, który w dniu, od którego po raz pierwszy ogłoszono stan zagrożenia epidemicznego w związku z zakażeniami wirusem SARS-CoV-2 przebywał na terytorium Polski:

- 1) na podstawie wizej Schengen,
- 2) na podstawie wizej wydanej przez inne państwo obszaru Schengen, w tym wizej długoterminowej uprawniającej do pobytu w okresie przekraczającym 90 dni,
- 3) na podstawie dokumentu pobytowego wydanego przez inne państwo obszaru Schengen,
- 4) w ramach ruchu bezwizowego,
- 5) na podstawie wizej długoterminowej wydanej przez inne państwo członkowskie Unii Europejskiej niebędące państwem obszaru Schengen, jeżeli zgodnie z przepisami prawa Unii Europejskiej uprawnia ona do pobytu na terytorium Polski,
- 6) na podstawie dokumentu pobytowego wydanego przez inne państwo członkowskie Unii Europejskiej niebędące państwem obszaru Schengen, jeżeli zgodnie z przepisami prawa Unii Europejskiej uprawnia ona do pobytu na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej.

Powyższe rozwiązanie zakłada, że wydłużenie legalności pobytu będzie następować z mocy prawa. Nie będzie konieczne składanie żadnych wniosków ani wydawanie zezwoleń lub jakichkolwiek innych dokumentów.

Podkreślić należy, iż przepis ten nie zmienia kategorii cudzoziemców, wskazanych w Tarczy 1.0., lecz je uzupełnia, pozwalając, aby cudzoziemiec – niezależnie od dotychczasowej podstawy pobytu – mógł w dalszym ciągu przebywać w Polsce legalnie. Rozwiązanie to uznać należy za uzasadnione, zwłaszcza w kontekście powszechnie obowiązującej zasady równości wobec prawa i braku dyskryminacji¹².

¹² *Opracowanie..., op. cit.*, s. 10.

3.2. PRZEDŁUŻENIE LEGALNEJ PRACY DLA SZERSZEGO KRĘGU OBYWATELI PAŃSTW TRZECICH NA TERYTORIUM POLSKI

Tarcza 2.0. przewiduje także rozwiązania w zakresie możliwości dalszego wykonywania pracy przez cudzoziemców. W ustawie nowelizującej wskazano, iż wymienione w niej kategorie obcokrajowców będą uprawnione do wykonywania pracy na terytorium Polski w okresie pobytu uznawanego za legalny, tj. od dnia następującego po ostatnim dniu legalnego pobytu wynikającego z wiz, dokumentów lub ruchu bezwizowego, do upływu 30. dnia następującego po dniu odwołania stanu zagrożenia epidemicznego albo stanu epidemii, w zależności od tego, który obowiązywał jako ostatni, w dwóch przypadkach. Po pierwsze, jeżeli posiadają ważne zezwolenie na pracę lub ważne zezwolenie na pracę sezonową. Po drugie, jeżeli posiadają oświadczenie o powierzeniu wykonywania pracy wpisane do ewidencji oświadczeń, w tym oświadczenie, które zgodnie z art. 15zzq. ust. 3 umożliwia wykonywanie pracy w okresie lub okresach nieobjętych oświadczeniem.

Na tle powołanej artykuły pojawiają się wątpliwości interpretacyjne. Nie jest jasne, co oznaczać ma użyty w analizowanym przepisie zwrot „ważne zezwolenie na pracę”. W odróżnieniu bowiem od oświadczenia o powierzeniu wykonywania pracy cudzoziemcom, przepis ten nie odsyła do zmian wprowadzonych Tarczą 1.0. Z uwagi na zasadę równego traktowania osób w jednakowej sytuacji, nie sposób różnicować sytuacji prawnej cudzoziemców pracujących w Polsce na podstawie zezwoleń na pracę od obcokrajowców świadczących pracę na podstawie oświadczeń o zamiarze powierzenia pracy. Postulat racjonalności ustawodawcy nakazuje traktować brak odesłania w analizowanym przepisie do zmian uchwalonych przez Tarczę 1.0. jako oczywistą omyłkę legislacyjną. W ocenie auterek w rozumieniu analizowanego przepisu „zezwoleniem ważnym” jest również zezwolenie, ważność którego została automatycznie przedłużona na mocy przepisu art. 15 zq. Tarczy 1.0.¹³

3.3. PRZEDŁUŻENIE WAŻNOŚCI KARTY POBYTU

Tarcza 2.0. przewidziała również wydłużenie okresu ważności kart pobytu. Zgodnie z nowym rozwiązaniem, jeżeli okres ważności karty pobytu upłynął w czasie stanu zagrożenia epidemicznego lub stanu epidemii, przedłuża się go do 30. dnia od dnia odwołania tego ze stanów, który obowiązywał jako ostatni. W tym przypadku nie wydaje się i nie wymienia kart pobytu.

Z uwagi na fakt, iż przepis ten nie przewiduje wyłączeń i nie odsyła do kart pobytu, potwierdzających posiadanie konkretnego tytułu pobytowego, przyjąć należy, iż obejmuje wszystkie rodzaje tytułów, w tym kartę pobytu wydaną w związku z uzyskaniem zezwolenia na pobyt czasowy, zezwolenia na pobyt stały, zezwolenia na pobyt rezydenta długoterminowego Unii Europejskiej, zgody na pobyt ze względów humanitarnych¹⁴.

¹³ *Opracowanie..., op. cit.*, s. 8–10.

¹⁴ *Ibidem*, s. 15.

Opisane powyżej rozwiązanie należy niewątpliwie uznać za trafne i potrzebne. Choć to głównie Tarcza 1.0. wprowadziła wydłużenie legalności pobytu z mocy prawa, to nie zawarto w niej tak istotnego rozwiązania jak wydłużenia okresu ważności dokumentu, który ten pobyt ma potwierdzać. W praktyce mogło to powodować znaczne trudności, gdyż *de iure* nieważną kartą pobytu cudzoziemiec miałby się posługiwać aby potwierdzić iż posiadał zezwolenie na pobyt, które uległo wydłużeniu z mocy prawa. Rozwiązanie przyjęte w Tarczy 2.0. pozwala obywatelom państw trzecich na legitymowanie się dokumentem prawnie ważnym.

3.4. PRZEDŁUŻENIE WAŻNOŚCI TYMCZASOWYCH ZAŚWIADCZEŃ TOŻSAMOŚCI CUDZOZIEMCA

Analogiczne, jak przy kartach pobytu, rozwiązanie przewidziano w przypadku tymczasowych zaświadczeń tożsamości cudzoziemca (wydawanych osobom, ubiegającym się o objęcie ochroną międzynarodową), których okres ważności, upłynął w czasie stanu zagrożenia epidemicznego lub stanu epidemii. Okres ważności zaświadczeń przedłuża się do 30. dnia od odwołania tego ze stanów, który obowiązywał jako ostatni. W tym przypadku – tak jak przy kartach pobytu – nie wydaje się tymczasowych zaświadczeń tożsamości cudzoziemca.

3.5. PRZEDŁUŻENIE WAŻNOŚCI POZOSTAŁYCH DOKUMENTÓW LEGALIZUJĄCYCH POBYT

Kolejne, niewątpliwie korzystne zmiany, w zakresie wydłużenia ważności dokumentów legalizujących pobyt cudzoziemca o charakterze terminowym, przyniosły rozwiązania przyjęte Tarczą 3.0.

Na mocy przepisów art. 15z(6) tarczy ważność polskich dokumentów tożsamości cudzoziemca oraz dokumentów „zgoda na pobyt tolerowany”, a także kart pobytu członka rodziny obywatela UE, dokumentów potwierdzających prawo stałego pobytu i kart stałego pobytu członka rodziny obywatela UE, których termin ważności upłynął w czasie stanu zagrożenia epidemicznego lub stanu epidemii, przedłuża się do 30. dnia od dnia odwołania tego ze stanów, który obowiązywał jako ostatni. W takim przypadku nie wydaje się nowych i nie wymienia dotychczasowych dokumentów.

3.6. WYDŁUŻENIE TERMINU UDZIELANIA POMOCY SOCJALNEJ ORAZ OPIEKI MEDYCZNEJ CUDZOZIEMCOM, KTÓRYM UDZIELONO OCHRONY NA TERYTORIUM POLSKI

Na mocy przepisu art. 15z(8) Tarczy 3.0. wydłużono termin udzielania pomocy socjalnej oraz opieki medycznej cudzoziemcom, których objęto ochroną, przewidzianą ustawą z dnia 13 czerwca 2003 r. o udzielaniu cudzoziemcom ochrony na

terytorium Rzeczypospolitej Polskiej. Jeżeli termin ten upływa w okresie obowiązywania stanu zagrożenia epidemicznego albo stanu epidemii, ulega wydłużeniu o okres 30 dni od zakończenia jednego tego ze stanów, który obowiązywał jako ostatni.

3.7. ZNIESIENIE WYMOGU OSOBISTEGO ZŁOŻENIA DOKUMENTÓW W ZWIĄZKU Z UBIEGANIEM SIĘ O WIZĘ KRAJOWĄ

Ostatnią z nowelizacji ustawy antykryzysowej wprowadzono także długo oczekiwaną zmianę, polegającą na liberalizacji warunków ubiegania się o wizę krajową. Dzięki dodanemu Tarczą 3.0. art. 15z(9) w odniesieniu do grupy cudzoziemców będących obywatelami: Armenii, Białorusi, Gruzji, Mołdawii, Rosji i Ukrainy, odstąpiono od wymogu osobistego złożenia dokumentów w związku z ubieganiem się o wizę krajową. Przyjęte rozwiązania zasługują niewątpliwie na aprobatę z uwagi na czasowe zawieszenie bezpośredniej obsługi interesantów przez większość urzędów i instytucji, co poważnie utrudnia uzyskanie nowych dokumentów podróży na czas¹⁵.

3.8. UMOŻLIWIENIE ZMIANY WARUNKÓW WYKONYWANIA PRACY PRZEZ CUDZOZIEMCÓW

Dodany Tarczą 3.0. przepis art. 15z(5), umożliwia cudzoziemcom dalsze wykonywanie pracy na warunkach innych niż wskazane w:

- 1) zezwoleniu na pobyt czasowy i pracę,
- 2) zezwoleniu na pobyt czasowy w celu wykonywania pracy w zawodzie wymagającym wysokich kwalifikacji,
- 3) zezwoleniu na pracę,
- 4) zezwoleniu na pracę sezonową,
- 5) oświadczeniu o powierzeniu wykonywania pracy cudzoziemcowi, wpisanemu do ewidencji oświadczeń
 - bez konieczności zmiany zezwolenia, uzyskania nowego zezwolenia lub wpisania nowego oświadczenia o powierzeniu wykonywania pracy cudzoziemcowi do ewidencji oświadczeń.

Przepis ten znajduje odpowiednie zastosowanie także do:

- 1) zezwoleń na pobyt czasowy w celu wykonywania pracy w ramach przeniesienia wewnątrz przedsiębiorstwa (ICT),
- 2) zezwoleń na pobyt czasowy w celu mobilności długoterminowej pracownika kadry kierowniczej, specjalisty lub pracownika odbywającego staż, w ramach przeniesienia wewnątrz przedsiębiorstwa (mobile-ICT),

¹⁵ *Tarcza antykryzysowa dla cudzoziemców: Są nowe rozwiązania*, Gazeta Prawna.pl, 8 kwietnia 2020 r., <https://serwis.gazetaprawna.pl/praca-i-kariera/artykuly/1467909,tarcza-antykryzysowa-dla-cudzoziemcow-w-polsce.html> (dostęp: 24.04.2020).

- 3) dokumentów dołączonych do zawiadomień o zamiarze korzystania przez cudzoziemców z mobilności krótkoterminowej pracownika kadry kierowniczej, specjalisty lub pracownika odbywającego staż, w ramach przeniesienia wewnątrz przedsiębiorstwa¹⁶.

Zmiana warunków wykonywania pracy przez cudzoziemca, będzie możliwa, w następstwie skorzystania przez podmiot zatrudniający z rozwiązań ochronnych, przewidzianych w art. 15g, art. 15x, art. 15zf Tarczy 1.0., m.in.: poprzez zmniejszenie wymiaru czasu pracy, obniżenie wynagrodzenia lub skierowanie obcokrajowca do pracy zdalnej¹⁷.

3.9. ZNIESIENIE WYMOGU POSIADANIA ZEZWOLENIA NA PRACĘ PRZY PRACACH O CHARAKTERZE SEZONOWYM

Na mocy Tarczy 3.0. umożliwiono także legalne wykonywanie prac sezonowych, bez konieczności posiadania zezwolenia na pracę, wskazanym w ustawie kategoriom obcokrajowców. Zgodnie z przepisem art. 15z(7) Tarczy 3.0., cudzoziemcy, którzy posiadali zezwolenie na pracę, ważne po dniu 13 marca 2020 r. lub oświadczenie o powierzeniu wykonywania pracy, w którym przynajmniej jeden dzień okresu pracy określonego w tym oświadczeniu przypada po dniu 13 marca 2020 r., nie są zobowiązani do posiadania zezwolenia na pracę, w czasie stanu zagrożenia epidemicznego albo stanu epidemii oraz przez okres 30 dni po odwołaniu ostatniego z obowiązujących stanów. Przepis ten stosuje się odpowiednio do przedłużenia zezwolenia na pracę oraz zezwolenia na pracę sezonową.

4. ROZWIĄZANIA PRZYJĘTE PRZEZ PAŃSTWA TRZECIE

Również państwa sąsiednie wdrażają rozwiązania pozwalające cudzoziemcom na dalszy legalny pobyt na ich terytorium podczas pandemii. Jednak nie wszystkie państwa przyjęły rozwiązania takie jak Polska, zakładające przedłużenie okresu legalnego pobytu obcokrajowców z mocy prawa, uzależniając dalszy pobyt na ich terytorium od złożenia stosownego wniosku oraz uzasadnienia potrzeby dalszego pozostania w kraju.

¹⁶ *Epidemia koronawirusa – specjalne rozwiązania prawne dla cudzoziemców* (aktualizacja), Urząd do Spraw Cudzoziemców, dostępne na stronie: <https://udsc.gov.pl/epidemia-koronawirusa-specjalne-rozwiazania-dla-cudzoziemcow/> (dostęp: 22.05.2020).

¹⁷ *Ibidem*; por. także: *Tarcza 3.0: Nowe uprawnienia dla pracodawców zatrudniających pracowników będących cudzoziemcami*, Gazeta Prawna.pl, 20 maja 2020, <https://serwisy.gazetaprawna.pl/praca-i-kariera/artykuly/1478055,tarcza-3-0-uprawnienia-dla-pracodawcow-zatrudniajacych-cudzoziemcow.html> (dostęp: 22.05.2020).

4.1. ROZWIĄZANIE PRZYJĘTE PRZEZ REPUBLIKĘ FEDERALNĄ NIEMIEC

Ministerstwo Spraw Zagranicznych Republiki Niemiec w dniu 24 marca 2020 r. wydało wytyczne dla osób, którym kończy się okres ważności wizy (innej niż Schengen), zezwolenia na pobyt, bądź jakiegokolwiek innego dokumentu legalizującego ich pobyt w Niemczech.

W wytycznych wskazano, iż w takich przypadkach należy skontaktować się z właściwym ze względu na miejsce zamieszkania urzędem do spraw cudzoziemców (Ausländerbehörde) z prośbą o przedłużenie możliwości pobytu w Niemczech. Co istotne, należy to uczynić jeszcze w trakcie okresu legalnego pobytu¹⁸.

Jeżeli cudzoziemiec złoży wniosek o przedłużenie zezwolenia na pobyt przed upływem terminu jego ważności, poprzednie zezwolenie na pobyt będzie ważne od momentu jego wygaśnięcia do czasu wydania decyzji przez organ imigracyjny (art. 81 ust. 4 zdanie 1 ustawy o pobycie – tzw. efekt fikcyjny). Do celów weryfikacyjnych cudzoziemiec otrzymana zaświadczenie. Dotyczy to również sytuacji, gdy wniosek składa się nieformalnie (np. telefonicznie, online, pocztą elektroniczną)¹⁹. Jeżeli z uwagi na obecne okoliczności nie jest możliwe przesłanie zwykłego zaświadczenia, podpisanego i opatrzonego pieczęcią zaświadczenia, organ imigracyjny może przesłać go drogą elektroniczną, nawet bez podpisu lub pieczęci. Właściwe organy i wydziały policji powinny zostać niezwłocznie poinformowane o wydaniu takiego zaświadczenia²⁰. Wskazano także, iż przed osobistą wizytą należy skontaktować się z urzędem telefonicznie lub za pomocą adresu e-mail, gdyż możliwości urzędu są ograniczone z uwagi na zaistniałą sytuację epidemiologiczną²¹.

W przypadkach, w których można przewidzieć, że zezwolenie na pobyt nie zostanie przedłużone lub cel, dla którego go udzielono, przestał istnieć (np. w przypadku rozwiązania stosunku pracy), Ministerstwo Spraw Zagranicznych Republiki Niemiec zaleca organom egzekwowanie obowiązku opuszczenia kraju przez cudzoziemca, o ile jest to możliwe, ze względu na okoliczności²².

Opisany tzw. efekt fikcyjny nie ma zastosowania do cudzoziemców, przebywających w Niemczech na podstawie wiz Schengen. W wydanych instrukcjach zapowiedziano wydanie rozporządzenia, regulującego możliwość dalszego legalnego pobytu osób, którym kończy się okres ważności wizy Schengen. Do czasu wydania rozporządzenia przedłużenie wizy Schengen wymaga osobistego stawiennictwa cudzoziemca we właściwym urzędzie. Aby uprościć procedurę, posiadacze wiz Schengen powinni przesłać pocztą elektroniczną do urzędu imigracyjnego swoje

¹⁸ Wytyczne Ministerstwa Spraw Zagranicznych Republiki Federalnej Niemiec z dnia 24 marca 2020 r., dostępne na stronie: https://www.bmi.bund.de/SharedDocs/downloads/DE/publikationen/themen/migration/rundschreiben-entlastungabhcorona.pdf?__blob=publicationFile&v=2 https://www.bmi.bund.de/SharedDocs/downloads/DE/publikationen/themen/migration/rundschreiben-entlastung-abhcorona.pdf?__blob=publicationFile&v=2 (dostęp: 24.04.2020).

¹⁹ Ustawa Republiki Federalnej Niemiec o pobycie z dnia 28 lutego 2008 r., dostępna na stronie: https://www.arbeitsagentur.de/datei/dok_ba013036.pdf (dostęp: 20.04.2020).

²⁰ A. Elsvén, *Wpływ Koronawirusa na dokumenty pobytowe*, dostępne na stronie: <https://se-legal.de/faq-auswirkungen-des-coronaviruses-auf-aufenthaltstitel/> (dostęp: 22.05.2020).

²¹ *Wytyczne...*, *op. cit.*

²² *Ibidem.*

dane osobowe z wnioskiem o przedłużenie okresu wyjazdu. Władze imigracyjne proszone są o przyznanie wnioskodawcom wystarczającego okresu czasu na opuszczenie kraju oraz poinformowanie wnioskodawców o terminie powrotu na piśmie lub nieformalnie pocztą elektroniczną²³.

W dniu 8 kwietnia 2020 r. Ministerstwo Spraw Wewnętrznych wydało rozporządzenie, regulujące sytuację cudzoziemców, przebywających na podstawie wiz Schengen, których okres ważności upływa w czasie zagrożenia epidemiologicznego. Osoby te mogą legalnie przebywać w Niemczech do 30 czerwca 2020 r. i do tej daty mogą kontynuować legalne wykonywanie pracy²⁴.

Powyższe jasno wskazuje, iż ustawodawca niemiecki uznał za możliwe dalsze stosowanie obowiązujących dotychczas przepisów, które regulują sytuację prawną cudzoziemców. Istotne zmiany nastąpiły jedynie w przypadku posiadaczy wiz Schengen, których ważność – podobnie jak w Polsce – została wydłużona z mocy prawa. Może to oznaczać, że przepisy niemieckie zostały dostosowane do tego, aby w dalszym ciągu zapewniać cudzoziemcom wydawanie zezwoleń, przy wykorzystaniu środków komunikacji elektronicznej, pomimo istniejącego zagrożenia epidemiologicznego. W ocenie autorek do takich regulacji ustawowych powinny dążyć wszystkie państwa.

4.2. ROZWIĄZANIA PRZYJĘTE PRZEZ FEDERACJĘ ROSYJSKA

Także w Federacji Rosyjskiej wprowadzono szczególne rozwiązania poprawiające sytuację prawną cudzoziemców. W związku z wybuchem pandemii SARS-CoV-2 Ministerstwo Spraw Wewnętrznych Federacji Rosyjskiej podjęło decyzję o tym, aby nie nakładać mandatów na cudzoziemców, którym upłynął okres legalności pobytu, lecz wydłużyć okres ich legalnego pobytu.

Jeżeli cudzoziemiec przyjechał do Rosji na podstawie wizy, to okres jej ważności wydłuża się o 90 dni, niezależnie od celu przyjazdu.

Jeżeli zaś cudzoziemiec przyjechał do Rosji w ramach ruchu bezwizowego lub przebywa na podstawie zezwolenia na pobyt czasowy, okres pobytu zostaje wydłużony o 90 dni²⁵.

Do dnia 18 kwietnia 2020 r. wydłużenie legalności pobytu nie następowało jednak automatycznie, z mocy prawa. Aby to nastąpiło, cudzoziemiec powinien był zwrócić się do najbliższej jednostki terytorialnej Ministerstwa Spraw Wewnętrznych Rosji z wnioskiem (sporządzonym w dowolnej formie) o wydłużenie czasu

²³ *Ibidem*.

²⁴ Rozporządzenie w sprawie czasowego zwolnienia z obowiązku posiadania dokumentu pobytowego posiadaczy wygasających wiz Schengen ze względu na COVID-19, dostępne na stronie: https://www.bmi.bund.de/SharedDocs/downloads/DE/veroeffentlichungen/2020/corona/verordnung-schengen-visa-covid19unterzeichnet.pdf?__blob=publicationFile&v=2 (dostęp: 24.04.2020).

²⁵ Ministerstwo Spraw Zagranicznych Federacji Rosyjskiej, *O trybie przedłużenia terminu czasowego pobytu*, https://www.mid.ru/informacia-dla-rossijskich-i-inostrannyh-grazdan-v-svazis-koronavirusnoj-infekciej/-/asset_publisher/UUDFpNltySPE/content/id/4091290 (dostęp: 18.04.2020).

legalnego pobytu na terytorium Rosji. Podejmując decyzje o wydłużeniu okresu legalnego pobytu Ministerstwo Spraw Wewnętrznych Rosji dokonywało szeregu formalności m.in.: wykonywało zdjęcie cudzoziemca, pobierało odciski palców oraz sprawdzało, czy wnioskodawca nie jest osobą poszukiwaną.

Obowiązek zwrócenia się do Ministerstwa Spraw Wewnętrznych z wnioskiem o wydłużenie okresu legalnego pobytu do dnia 18 kwietnia 2020 r. dotyczył również cudzoziemców, mieszkających na terytorium Federacji Rosyjskiej na podstawie zezwolenia na pobyt stały lub czasowy. Jedynie w sytuacji złożenia przez cudzoziemca takiego wniosku, był on następnie uprawniony do ubiegania się o kolejną kartę pobytu oraz zezwolenie po zakończeniu pandemii bez ponoszenia konsekwencji nieterminowego złożenia wniosku²⁶.

W dniu 18 kwietnia 2020 r. Prezydent Federacji Rosyjskiej wydał rozporządzenie, zgodnie z którym do dnia 15 czerwca 2020 r. wydłużony został m.in. okres ważności takich dokumentów, jak wiza oraz zezwolenie na pobyt²⁷. Oznacza to, że od dnia 18 kwietnia 2020 r. z mocy prawa wydłużeniu uległy okres ważności dokumentów pobytowych znajdujących się w Federacji Rosyjskiej cudzoziemców – zrezygnowano więc z wcześniej przyjętego trybu wydłużenia okresu ważności legalizujących pobyt dokumentów jedynie na wniosek cudzoziemca.

Jednocześnie na mocy rozporządzenia Prezydenta z mocy prawa wydłużeniu uległy wydane cudzoziemcom zezwolenie na pracę oraz wydane pracodawcom zezwolenie na zatrudnianie cudzoziemców²⁸.

Powyższe oznacza, że władze Federacji Rosyjskiej – podobnie jak polski ustawodawca – ostatecznie wprowadziły rozwiązanie, które pozwala cudzoziemców legalnie wykonywać pracę w czasie obowiązywania ograniczeń, wprowadzonych w następstwie na COVID-19. Zgodnie z wytycznymi Ministerstwa Spraw Wewnętrznych, jeżeli cudzoziemiec przyjechał do Federacji Rosyjskiej na podstawie wizen, to może on wykonywać pracę, ale pod warunkiem, że będzie ją wykonywał na rzecz pracodawcy, który wcześniej już posiadał zezwolenie na świadczenie na jego rzecz pracy przez cudzoziemców. Z kolei cudzoziemcy, którzy przyjechali do Federacji Rosyjskiej w ramach ruchu bezwizowego, mogą wykonywać pracę bez żadnych ograniczeń²⁹.

²⁶ *Ibidem*.

²⁷ Rozporządzenie Prezydenta Federacji Rosyjskiej o wprowadzeniu środków regulujących status prawny cudzoziemców i bezpaństwowców w Rosji związku z zagrożeniem rozpowszechniania się koronawirusa z dnia 18 kwietnia 2020 r., nr 274, dostępne na stronie <http://static.kremlin.ru/media/events/files/ru/NZpR1Z3MD5LSI4OzOI8M0VA7r78YHQDN.pdf> (dostęp: 22.05.2020).

²⁸ *Ibidem*.

²⁹ Ministerstwo Spraw Zagranicznych Federacji Rosyjskiej, *O trybie przedłużenia terminu czasowego pobytu*, dostępne na stronie: https://www.mid.ru/informacia-dla-rossijskich-i-inostrannyh-grazdan-v-svazi-s-koronavirusnoj-infekciej/-/asset_publisher/UUDFpNltySPE/content/id/4091290 (dostęp: 24.04.2020).

5. PODSUMOWANIE

Wprowadzone Tarczą 1.0. oraz jej nowelizacjami zmiany w sytuacji prawnej cudzoziemców w Polsce należy niewątpliwie oceniać pozytywnie. Na pochwałę zasługuje także fakt, że ważność dokumentów legalizujących pobyt i pracę cudzoziemców następuje automatycznie z mocy prawa i nie wymaga spełnienia jakichkolwiek formalności. Dzięki wprowadzonym regulacjom przez okres stanu epidemii lub zagrożenia epidemicznego i 30-dniowy okres po ich ustaniu cudzoziemiec może nadal legalnie przebywać i wykonywać na dotychczasowych warunkach pracę na terytorium Polski, bez konieczności składania jakichkolwiek wniosków³⁰. Po upływie przedłużonego okresu obcokrajowiec może wystąpić z nowym wnioskiem lub bez przeszkód wrócić do kraju pochodzenia. W tym względzie uchwalone przez polskiego ustawodawcę rozwiązania należy uznać za korzystniejsze od wprowadzonych w Niemczech, w których przedłużenie legalnego pobytu i pracy uzależniono od stosownego wniosku obcokrajowca.

Na szczególną aprobatę zasługują zmiany uchwalone Tarczą 3.0. Mowa o przepisach tarczy dopuszczających zmianę warunków wykonywania pracy przez cudzoziemca, dzięki którym pracodawcy zatrudniający obcokrajowców uzyskali pełny dostęp do gwarantowanych Tarczą 1.0. instrumentów ochronnych, bez konieczności wszczynania jakichkolwiek postępowań administracyjnych³¹, jak również o przepisach zwalniających pewne kategorie obcokrajowców z wymogu posiadania zezwolenia na wykonywanie prac o charakterze sezonowym. To ostatnie rozwiązanie było szczególnie wyczekiwane przez polskich rolników, którzy, jak co roku, liczą na zaangażowanie pracowników zza wschodniej granicy przy tego rodzaju pracach³². Również pozytywnie należy ocenić rozwiązania, przyjęte w Rozporządzeniu Prezydenta Federacji Rosyjskiej z dnia 18 kwietnia 2020 r., w świetle których cudzoziemcy (którzy posiadali wcześniej zezwolenie na wykonywanie pracy oraz cudzoziemcy, którzy przyjechali do Polski w ramach tzw. ruchu bezwizowego), a także pracodawcy (którzy posiadali wcześniej zezwolenie na powierzenie wykonywania pracy cudzoziemcom) mogą w dalszym ciągu realizować to prawo bez konieczności ubiegania się o nowe dokumenty, legalizujące pracę. Z kolei niemiecki ustawodawca nie przewidział rozwiązań, które umożliwiałyby obywatelom państw trzecich świadczenie pracy bez konieczności legitymowania się stosownym dokumentem.

Z drugiej strony analiza aktów prawnych przyjętych przez państwa sąsiednie skłania do sformułowania pewnych uwag krytycznych oraz postulatów *de lege ferenda*. Z uchwalonych ustawami specjalnymi rozwiązań wynika, że obywatele

³⁰ Uwaga ta nie dotyczy przedłużenia legalnego pobytu cudzoziemca na podstawie art. 15z. Tarczy 1.0., o czym była mowa punkcie „Zezwolenie na pobyt czasowy”, s. 3 i 4 niniejszego artykułu.

³¹ *Epidemia koronawirusa – specjalne rozwiązania prawne dla cudzoziemców* (aktualizacja), Urząd do Spraw Cudzoziemców, dostępne na stronie: <https://udsc.gov.pl/epidemia-koronawirusa-specjalne-rozwiazania-dla-cudzoziemcow/> (dostęp: 22.05.2020).

³² *Tarcza Antykryzysowa 3.0 – cudzoziemcy podejmą pracę sezonową bez konieczności uzyskania zezwolenia?* E-sadownictwo.pl, 30 kwietnia 2020 r., <https://www.e-sadownictwo.pl/wiadomosci/8274-tarcza-antykryzysowa-3-0-cudzoziemcy-podejma-prace-sezonowa-bez-koniecznosc-uzyskania-zezwolenia> (dostęp: 22.05.2020).

państw trzecich, przebywający na terytorium Polski, nie otrzymają urzędowego poświadczenia przedłużenia legalnego pobytu i pracy. Polski prawodawca nie dostrzegł potrzeby wydania jakichkolwiek dokumentów potwierdzających zmianę sytuacji prawnej obcokrajowców. Co więcej, w tarczy antykryzysowej wprost wskazano, że w przypadku automatycznego, z mocy prawa, przedłużenia ważności wizy w dokumencie podróży cudzoziemca nie umieszcza się nowej naklejki wizowej. Identyczne rozwiązanie ustawodawca zastosował w nowelizacjach ustawy antykryzysowej w odniesieniu do pozostałych dokumentów o charakterze terminowym. Wydłużenie ważności karty pobytu, polskich dokumentów tożsamości cudzoziemca, dokumentów „zgoda na pobyt tolerowany”, a także kart pobytu członka rodziny obywatela UE, dokumentów potwierdzających prawo stałego pobytu i kart stałego pobytu członka rodziny obywatela UE, następuje *ipso iure* i nie wiąże się z jakimkolwiek urzędowym poświadczeniem tego faktu. Cel ustawodawcy był oczywisty, a przyjęte rozwiązanie konieczne z uwagi na fakt, że większość urzędów zawiesiło bezpośrednią obsługę interesantów na dotychczasowych zasadach. Pojawia się jednak pytanie, czy w miejsce papierowych zaświadczeń, nie mogłyby pojawić się elektroniczne? Brak jakiegokolwiek poświadczenia ważności tytułu pobytowego rodzi istotne problemy praktyczne, ze znalezieniem i wykonywaniem pracy przez obywateli państw trzecich w Polsce. W związku z tym za uzasadnione uznać należy urzędowe poświadczenie faktu, że cudzoziemiec, pomimo upływu terminu ważności dokumentu, legalizującego jego pobyt i/lub prace, nadal przebywa i świadczy pracę w obcym kraju, zgodnie z prawem. Podobne rozwiązanie, tj. wydanie zaświadczenia na tę okoliczność przewiduje prawo niemieckie. Choć w Niemczech takie zaświadczenia wydawane są w wyniku wystąpienia przez cudzoziemca z wnioskiem o zgodę na dalszy legalny pobyt w kraju, nie ma żadnych przeszkód, aby polski ustawodawca wprowadził takie rozwiązania w odniesieniu do dokumentów, których ważność przedłuża z mocy prawa. Taki dokument, wydawany w formie elektronicznej, pozwoliłby cudzoziemcom w tej wyjątkowej sytuacji potwierdzić prawo do pobytu i wykonywania pracy oraz uchroniłby polskich pracodawców przed konsekwencjami nielegalnego zatrudniania obywateli państw trzecich. Z pewnością nie wszyscy obecni i przyszli (potencjalni) pracodawcy śledzą zmiany w zakresie praw cudzoziemców. W związku z tym może powstać problem wyjaśnienia przez obcokrajowca pracodawcy przyczyn, dla których korzysta on na przykład z karty pobytu, której termin ważności upłynął. *De lege ferenda* autorki artykułu opowiadają się za wprowadzeniem elektronicznych poświadczeń ważności dokumentów pobytowo-pracowniczych obywateli państw trzecich w Polsce.

Mimo krótkiego okresu obowiązywania przepisów Tarczy 1.0. oraz ustaw ją nowelizujących, pojawiają się liczne głosy krytyki przewidzianych w nich rozwiązań. Wśród nich zwrócono uwagę na fakt, że wprowadzone ustawami specjalnymi ułatwienia nie są jednakowe i korzystne dla wszystkich grup cudzoziemców. Choć ważność dokumentów legalizujących status pobytowo-pracowniczy obywateli państw trzecich zostaje przedłużona, to jednak dokumenty te uprawniają obcokrajowców wyłącznie do pobytu i pracy na terytorium Polski, nie obejmują zaś swobodnego przemieszczenia się po obszarze Unii Europejskiej. Jest to rozwiązanie niewystarczające przede wszystkim z punktu widzenia kierowców wykonujących

transport międzynarodowy³³. Krytycznej ocenie poddano także sztywny i relatywnie krótki 30-dniowy okres, jaki przewidział ustawodawca na uzyskanie przez obcokrajowców nowych dokumentów pobytowo-pracowniczych. Biorąc pod uwagę okres trwania urzędowych procedur, pod znakiem zapytania stoi fakt, czy okres ten będzie dostateczny i umożliwi sprawną i należytą obsługę petentów, czy też czeka nas paraliż urzędów³⁴ i negatywne konsekwencje prawne dla cudzoziemców, którzy z przyczyn od siebie niezależnych, nie zdążą wystąpić z wnioskiem o uzyskanie nowych decyzji w przewidzianym ustawą terminie? Autorki pracy przychylają się do zgłoszonych w tym zakresie uwag³⁵ i postulatów³⁶.

Przed wszystkim jednak w ocenie autorek negatywnie należy oceniać brak jakichkolwiek, trwałych zmian polepszających sytuację prawną cudzoziemców. Podkreślić należy, że wszystkie z wprowadzonych ustawami specjalnymi rozwiązań mają wyłącznie tymczasowy charakter, a okres ich obowiązywania ogranicza się do czasu trwania pandemii oraz krótkiego okresu po jej zakończeniu. Mimo wprowadzenia ustawami specjalnymi tak licznych zmian, Polski ustawodawca nie przewidział w nich jakichkolwiek zmian polegających na trwałej liberalizacji ustawowych, niezwykle niejasnych w ocenie autorek, przesłanek ubiegania się o dokumenty legalizujące pobyt i pracę obywateli państw trzecich, ani jakichkolwiek innych ułatwień, które mogłyby przyspieszyć lub uprościć dotychczasową i nadmiernie skomplikowaną procedurę ubiegania się o nie.

Obecna sytuacja spowodowana pandemią koronawirusa, jest nadzwyczajna i wymaga wdrażania przez rządy wielu państw szczególnych rozwiązań normatywnych w trybie pilnym. Ważne jest, aby uchwalone przez polskiego ustawodawcę przepisy były konkurencyjne na tle przyjętych przez państwa sąsiednie, stanowiące główne kierunki migracji zarobkowej cudzoziemców. To w jaki sposób Polska poradzi sobie z wyjściem z kryzysu będzie m.in. zależało od tego w jaki sposób ureguluje sytuację prawną obywateli z państw trzecich pracujących i przebywających na jej terytorium, zwłaszcza obywateli Ukrainy, których istotnego wkładu na

³³ D. Ziemkowska, *Tarcza antykryzysowa pomoże zatrzymać cudzoziemców? Z kierowcami może być problem*, TransInfo, 3 kwietnia 2020 r., dostępne na stronie: <https://trans.info/pl/tarcza-antykryzysowa-pomoze-zatrzymaccudzoziemcow-nie-wszystkich-179782> (dostęp: 21.04.2020).

³⁴ *Tarcza antykryzysowa. Ułatwienia w zakresie pobytu i zatrudnienia cudzoziemców na terytorium Polski*, Deloitte, Strefa pracodawcy: podatki i prawo 11/2020, 07.04.2020 r., dostępne na stronie: <https://www2.deloitte.com/pl/pl/pages/doradztwo-prawne/articles/newsletter-strefa-pracodawcy-podatki-i-prawo/tarcza-antykryzysowa.html> (dostęp: 24.04.2020), zob. także M. Cieśla, *Tarcza antykryzysowa: co zmienia w sytuacji cudzoziemców?*, Portal kadrowy, 3 kwietnia 2020 r., dostępne na stronie: <https://www.portalkadrowy.pl/tarcza-antykryzysowa/tarcza-antykryzysowa-co-zmienia-w-sytuacji-cudzoziemcow-19501.html> (dostęp: 21.04.2020).

³⁵ *Ibidem*, zob. także Ziemkowska D., *Tarcza antykryzysowa pomoże zatrzymać cudzoziemców? Z kierowcami może być problem*, TransInfo, 03.04.2020 r., dostępne na stronie: <https://trans.info/pl/tarcza-antykryzysowa-pomoze-zatrzymaccudzoziemcow-nie-wszystkich-179782> (dostęp: 21.04.2020).

³⁶ Zob. Prezes Transportu i Logistyki Polska, pismo z dnia 2 kwietnia 2020 r., adresowane do Ministra Spraw Zagranicznych, dostępne na stronie: <https://tlp.org.pl/wp-content/uploads/2020/04/pismo-tlp-do-msz-meu.pdf> (dostęp: 24.04.2020); Prezes Transportu i Logistyki Polska, pismo z dnia 2 kwietnia 2020 r., adresowane do Głównego Prezesa Transportu Drogowego, dostępne na stronie: https://tlp.org.pl/wp-kontent/uploads/2020/04/wystapienie-tlp-do-gitd_schengen_kod95.pdf (dostęp: 24.04.2020).

przestrzeni ostatnich lat w rozwój polskiego PKB nie można pomijać³⁷. Zaistniała sytuacja dla polskiego ustawodawcy powinna stanowić impuls nie tylko dla wprowadzenia tymczasowych zmian w sytuacji cudzoziemców, ale przede wszystkim trwałej liberalizacji ustawowych warunków ich pobytu i pracy w Polsce. *De lege ferenda* autorki artykułu opowiadają się za kolejną nowelizacją ustaw regulujących sytuację prawną cudzoziemców, tym razem przewidującą stałą poprawę sytuacji prawnej obywateli państw trzecich.

BIBLIOGRAFIA

- Cieśla M., *Tarcza antykryzysowa: co zmienia w sytuacji cudzoziemców?*, Portal kadrowy, 3 kwietnia 2020 r., dostępne na stronie: <https://www.portalkadrowy.pl/tarcza-antykryzysowa/tarcza-antykryzysowa-co-zmienia-w-sytuacji-cudzoziemcow-19501.html> (dostęp: 21.04.2020).
- Danielewicz M., *Ukraińcy, choć niewidzialni w statystykach, podnieśli nam PKB (podcast)*, obserwatorfinansowy.pl, 9.11.2019 r., dostępne na stronie: <https://www.obserwatorfinansowy.pl/bez-kategorii/rotator/mocny-impuls-rozwojowy-dzieki-pracownikom-z-ukrainy-podcast/> (dostęp: 24.04.2020).
- Elsven A., *Wpływ Koronawirusa na dokumenty pobytowe*, dostępne na stronie: <https://se-legal.de/faq-auswirkungen-des-coronaviruses-auf-aufenthaltstitel/> (dostęp: 22.05.2020).
- Epidemia koronawirusa – specjalne rozwiązania prawne dla cudzoziemców (aktualizacja)*, Urząd do Spraw Cudzoziemców, dostępne na stronie: <https://udsc.gov.pl/epidemia-koronawirusa-specjalne-rozwiazania-dla-cudzoziemcow/> (dostęp: 22.05.2020).
- Kacprzyk M., *Tarcza antykryzysowa: pandemia legalizuje pracę cudzoziemców*, Rzeczpospolita, 2 kwietnia 2020 r., dostępne na stronie: <https://www.rp.pl/Kadry/304029833-Tarcza-antykryzysowa-pandemia-legalizuje-prace-cudzoziemcow.html> (dostęp: 24.04.2020).
- Ministerstwo Spraw Wewnętrznych Federacji Rosyjskiej wyjaśniło tryb zatrudnienia cudzoziemców w czasie koronawirusa*, Interfaks, 23 kwietnia 2020 r. dostępne na stronie: <https://www.interfax.ru/russia/705615> (dostęp: 22.05.2020).
- Ministerstwo Spraw Zagranicznych Federacji Rosyjskiej, O trybie przedłużenia terminu czasowego pobytu*, dostępne na stronie: https://www.mid.ru/informacia-dla-rossijskich-i-inostrannyh-grazdan-v-svazi-s-koronavirusnoj-infekciej/-/asset_publisher/UUDFpNltySPE/content/id/4091290 (dostęp: 24.04.2020).
- Opracowanie Urzędu do Spraw Cudzoziemców*, dostępne na stronie: <https://udsc.gov.pl/wp-content/uploads/2020/04/Szczeg%C3%B3lne-rozwi%C4%85zania-prawne-dla-cudzoziemc%C3%B3w-w-zwi%C4%85zku-epidemi%C4%85-wirusa-SARS-CoV-2-aktualizacja.pdf> (dostęp: 24.04.2020).
- Prezes Transportu i Logistyki Polska, pismo z dnia 2 kwietnia 2020 r., adresowane do Ministra Spraw Zagranicznych, dostępne na stronie: <https://tlp.org.pl/wp-content/uploads/2020/04/pismo-tlp-do-msz-meu.pdf> (dostęp: 24.04.2020).
- Prezes Transportu i Logistyki Polska, pismo z dnia 2 kwietnia 2020 r., adresowane do Głównego Prezesa Transportu Drogowego, dostępne na stronie: https://tlp.org.pl/wp-content/uploads/2020/04/wystapienie-tlp-do-gitd_schengen_kod95.pdf (dostęp: 24.04.2020).

³⁷ Wkład pracowników z Ukrainy w rozwój polskiego PKB w latach 2014–2018 jest szacowany na 11%, por. M. Danielewicz, *Ukraińcy, choć niewidzialni w statystykach, podnieśli nam PKB (podcast)*, obserwatorfinansowy.pl, 9 listopada 2019 r., dostępne na stronie: <https://www.obserwatorfinansowy.pl/bez-kategorii/rotator/mocny-impuls-rozwojowy-dzieki-pracownikom-z-ukrainy-podcast/> (dostęp: 24.04.2020).

- Rozporządzenie Prezydenta Federacji Rosyjskiej o wprowadzeniu środków regulujących status prawny cudzoziemców i bezpieczeństwa w Rosji związku z zagrożeniem rozpowszechniania się koronawirusa z dnia 18 kwietnia 2020 r., nr 274, dostępne na stronie <http://static.kremlin.ru/media/events/files/ru/NZpR1Z3MD5LSI4OzOI8M0VA7r78YHQDN.pdf> (dostęp: 22.05.2020).
- Rozporządzenie w sprawie czasowego zwolnienia z obowiązku posiadania dokumentu pobytowego posiadaczy wygasających wiz Schengen ze względu na COVID-19, dostępne na stronie: https://www.bmi.bund.de/SharedDocs/downloads/DE/veroeffentlichungen/2020/corona/verordnung-schengen-visa-covid19unterzeichnet.pdf?__blob=publicationFile&v=2 (dostęp: 24.04.2020).
- Tarcza Antykryzysowa 3.0. – cudzoziemcy podejmą pracę sezonową bez konieczności uzyskania zezwolenia?* E-sadownictwo.pl, 30 kwietnia 2020 r., dostępne na stronie: <https://www.e-sadownictwo.pl/wiadomosci/8274-tarcza-antykryzysowa-3-0-cudzoziemcy-podejma-prace-sezonowa-bez-koniecznosc-uzyskania-zezwole> (dostęp: 22.05.2020).
- Tarcza antykryzysowa dla cudzoziemców: Są nowe rozwiązania*, Gazeta prawna.pl, 8 kwietnia 2020 r., <https://serwisy.gazetaprawna.pl/praca-i-kariera/artykuly/1467909,tarcza-antykryzysowa-dla-cudzoziemcow-w-polsce.html> (dostęp: 24.04.2020).
- Tarcza antykryzysowa. Ułatwienia w zakresie pobytu i zatrudnienia cudzoziemców na terytorium Polski*, Deloitte, Strefa pracodawcy: podatki i prawo 11/2020, 7 kwietnia 2020 r., dostępne na stronie: <https://www2.deloitte.com/pl/pl/pages/doradztwo-prawne/articles/newsletter-strefa-pracodawcy-podatki-i-prawo/tarcza-antykryzysowa.html> (dostęp: 24.04.2020).
- Ustawa o cudzoziemcach z dnia 12 grudnia 2013 r., tekst jedn. Dz.U. z 2020 poz. 35 z późn. zm.
- Ustawa o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy z dnia 20 kwietnia 2004 r., tekst jedn. Dz.U. z 2019 r. poz. 1482 ze zm.
- Ustawa Republiki Federalnej Niemiec o pobycie z dnia 28 lutego 2008 r., dostępna na stronie: https://www.arbeitsagentur.de/datei/dok_ba013036.pdf (dostęp: 20.04.2020).
- Ustawa o szczególnych instrumentach wsparcia w związku z rozprzestrzenianiem się wirusa SARS-CoV-2 z dnia 16 kwietnia 2020 r., Dz.U. z 2020 r. poz. 695 ze zm.
- Ustawa o zmianie ustawy o szczególnych rozwiązaniach związanych z zapobieganiem, przeciwdziałaniem i zwalczaniem COVID-19, innych chorób zakaźnych oraz wywołanych nimi sytuacji kryzysowych oraz niektórych innych ustaw z dnia 31 marca 2020 r., Dz.U. z 2020 r. poz. 568 ze zm.
- Ustawa o zmianie niektórych ustaw w zakresie działań osłonowych w związku z rozprzestrzenianiem się wirusa SARS-CoV-2 z dnia 14 maja 2020 r.
- Wytyczne Ministerstwa Spraw Zagranicznych Republiki Federalnej Niemiec z dnia 24 marca 2020 r., dostępne na stronie: https://www.bmi.bund.de/SharedDocs/downloads/DE/publikationen/themen/migration/rundschreiben-entlastung-abhcorona.pdf?__blob=publicationFile&v=2https://www.bmi.bund.de/SharedDocs/downloads/DE/publikationen/themen/migration/rundschreiben-entlastung-abhcorona.pdf?__blob=publicationFile&v=2 (dostęp: 24.04.2020).
- Ziemkowska D., *Tarcza antykryzysowa pomoże zatrzymać cudzoziemców? Z kierowcami może być problem*, TransInfo, 3 kwietnia 2020 r., dostępne na stronie: <https://trans.info/pl/tarcza-antykryzysowa-pomoze-zatrzymaccudzoziemcow-nie-wszystkich-179782> (dostęp: 21.04.2020).

LEGALNOŚĆ POBYTU I PRACY CUDZOZIEMCÓW Z PAŃSTW TRZECICH
NA PODSTAWIE ROZWIĄZAŃ NORMATYWNYCH
PRZYJĘTYCH PRZEZ POLSKĘ, ROSJĘ I NIEMCY
W ZWIĄZKU Z WYBUCHEM PANDEMII WIRUSA SARS-COV-2

Streszczenie

Celem niniejszego artykułu jest analiza prawnoporównawcza rozwiązań normatywnych z zakresu legalności pobytu i zatrudnienia cudzoziemców z państw trzecich, przyjętych przez Polskę oraz niektóre państwa sąsiednie, w związku z wybuchem pandemii wirusa SARS-CoV-2. Przedmiot rozważań autorki stanowią przede wszystkim rozwiązania przyjęte przez polskiego ustawodawcę w tzw. tarczy antykryzysowej oraz jej nowelizacjach, w ramach których przewidziano automatyczne, z mocy ustawy, przedłużenie ważności dokumentów legalizujących pobyt i pracę obcokrajowców, wydłużenie terminów o wystąpieniu z wnioskiem o wydanie nowych dokumentów oraz terminów na opuszczenie przez cudzoziemców kraju. Z uwagi na krótki okres obowiązywania tarczy antykryzysowej, szczegółowa analiza zawartych w niej przepisów pod kątem praktycznym jest utrudniona. Dlatego też celem wnikliwej oceny powołanych regulacji autorki artykułu, oprócz wskazania problemów interpretacyjnych pojawiających się na gruncie ich wykładni, podjęły się porównania ich z rozwiązaniami normatywnymi przyjętymi przez niektóre państwa sąsiednie (Rosję i Niemcy). Chociaż polskie przepisy w analizowanej materii są pod wieloma względami bardziej korzystne niż przyjęte przez państwa sąsiednie, pozostawiają wciąż pewne wątpliwości interpretacyjne i pole do polemiki. Z uwagi na wyłącznie tymczasowy charakter przepisów *de lege ferenda* autorki postulują, aby wprowadzone przez rząd zmiany były impulsem do trwałego polepszenia sytuacji cudzoziemców na terytorium Polski.

Słowa kluczowe: cudzoziemcy, ustawa o konkretnych rozwiązaniach dotyczących zapobiegania, przeciwdziałania i zwalczania COVID-19, stan zagrożenia epidemicznego, zezwolenie na pracę, zezwolenie na pracę sezonową, oświadczenie o powierzeniu pracy cudzoziemcowi

LEGALITY OF STAY AND WORK OF THE THIRD-COUNTRY NATIONALS
ON THE BASIS OF NORMATIVE SOLUTIONS,
INTRODUCED BY POLAND, RUSSIA AND GERMANY
DUE TO THE SPREAD OF SARS-COV-2 VIRUS

Abstract

The article discusses issues arising from the acts providing special solutions for foreigners, introduced by Poland and neighboring countries, which allow foreigners who want to pursue their current purpose of stay or cannot leave the foreign country due to the spread of SARS-CoV-2 virus to stay legally and continue to work. The subject of the authors' consideration mainly includes the solutions adopted by the Polish legislator in the act of 31st of March 2020 amending the Act on specific solutions related to the preventing, counteracting and combating COVID-19, other infectious diseases and crisis situations caused by them, together with other acts and the amendment of this Act – the Act of 16th of April 2020. The Act is a part of what is commonly referred to as the "anti-crisis shield" and it significantly extends the scope of measures in force aimed at addressing the issues related with the current pandemic. Especially

this acts indicate the provisions allowing foreigners to stay legal in the foreign country and continue to work, during the state of epidemic threat, inter alia: validity of documents legalizing the stay of foreigners and giving them possibility to work, deadline for submitting applications for legalization of stay and validity of already issued work permits, seasonal work permits and declarations of entrustment of work to a foreigner are extended automatic (by virtue of the Act) until the end of the 30th day following the date of cancellation of the last state (state of epidemic emergency or state of epidemic).

The purpose of this article is a comparative legal analysis of the new regulations, introduced by Poland and neighboring countries. Due to the short duration of the "anti-crisis shield", a detailed practical analysis of the contained therein provisions is difficult. Therefore, to make a thorough assessment of the new polish regulations, the authors of the article, in addition to pointing out interpretation problems arising on the basis of the articles of the Acts, attempt to compare polish regulations with normative solutions indicated by some neighboring countries (Russia and Germany). Although the polish provisions in the analyzed matter are in many ways more favorable than those adopted by neighboring countries, they still leave some interpretation doubts. Due to the exclusively temporary nature of the provisions, the authors postulate that the changes introduced by the government be an impulse for a permanent improvement of the situation of foreigners on Polish territory.

Key words: foreigners, the Act on specific solutions related to the preventing, counteracting and combating COVID-19, the state of epidemic threat, work permits, seasonal work permits, declarations of entrustment of work to a foreigner

**KWALIFIKACJA RYNKOWA
„RATOWNICTWO LOTNISKOWE”.
OCENA SPOŁECZNO-GOSPODARCZA
POTRZEBY WŁĄCZENIA
DO ZINTEGROWANEGO SYSTEMU
KWALIFIKACJI**

ARTUR MUSIAŁ*

WPROWADZENIE

Sejm Rzeczypospolitej Polskiej w końcu roku 2015 uchwalił ustawę o Zintegrowanym Systemie Kwalifikacji (dalej ZSK). W Ustawie o ZSK dokonane zostały regulacje kwestii związanych z wprowadzeniem zestawu spójnych rozwiązań systemowych dotyczących kwalifikacji nadawanych poza systemami oświaty i szkolnictwa wyższego. Zwiększona została także możliwość integracji różnych obszarów, w których nadaje się kwalifikacje. Ideą przyświecającą ustawodawcy było założenie, aby zapisane w ustawie regulacje przyczyniały się do zwiększenia wiarygodności oraz zapewniły porównywalność kwalifikacji nadawanych zarówno w Polsce, jak i za granicą¹.

Minister Infrastruktury na stronie internetowej ministerstwa² w dniu 18 kwietnia 2019 r. zamieścił informację o rozpoczęciu w oparciu o art. 19 ust. 1 ustawy z dnia 22 grudnia 2015 r. o Zintegrowanym Systemie Kwalifikacji³ procedury włączania kwalifikacji rynkowej „Ratownictwo lotniskowe – wykonywanie działań ratowniczych

* Artur Musiał – mgr bezpieczeństwa narodowego, uczestnik seminarium doktorskiego w Akademii WSB w Dąbrowie Górniczej, strażak, dowódca plutonu LSR-G, adres e-mail: a.musial@hotmail.com

¹ Por. S. Sławiński (red.), *Słownik Zintegrowanego Systemu Kwalifikacji*, Warszawa 2015, s. 8.

² <https://www.gov.pl/web/infrastruktura/rozpoczecie-procedury-wlaczania-kwalifikacji-rynkowej-ratownictwo-lotniskowe-wykonywanie-dzialan-ratowniczych-realizowanych-przez-lotniskowe-sluzby-ratowniczo-gasnictwo-lsr-g-do-zintegrowanego-systemu-kwalifikacji> (dostęp: 16.10.2019).

³ Dz.U. z 2016 r. poz. 54.

realizowanych przez lotniskowe służby ratowniczo-gaśnicze (lsg) do Zintegrowanego Systemu Kwalifikacji na podstawie wniosku złożonego przez Centrum Naukowo-Badawcze Ochrony Przeciwpowozarowej – Państwowy Instytut Badawczy im. Józefa Tuliszkowskiego⁴. Artykuł ten porusza temat społeczno-gospodarczej potrzeby włączenia tejże kwalifikacji do Zintegrowanego Systemu Kwalifikacji⁵. Punktem wyjścia do rozważań autor uczynił zapisy umieszczone w formularzu dla kwalifikacji. W dniu 13 września 2019 r. Minister Infrastruktury wystosował pismo do wnioskodawcy z informacją o odmownym rozpatrzeniu wniosku⁶, lecz w opinii autora artykułu temat włączenia kwalifikacji rynkowej „Ratownictwo lotniskowe – wykonywanie działań ratowniczych realizowanych przez lotniskowe służby ratowniczo-gaśnicze (lsg)” do Zintegrowanego Systemu Kwalifikacji, wydaje się nader ciekawy, co też stało się inspiracją do przeprowadzenia rozważań.

Obowiązek organizacji lotniskowej służby ratowniczo-gaśniczej narzucają na podmiot zarządzający lotniskiem przepisy prawa międzynarodowego, unijnego, a także krajowego. Dlatego też prowadząc rozważania, autor stara się spojrzeć na zagadnienie z punktu widzenia strażaków lotniskowej służby ratowniczo-gaśniczej (dalej LSR-G), podmiotu zarządzającego lotniskiem oraz osób potencjalnie zainteresowanych uzyskaniem kwalifikacji. Można zatem postawić pytanie (jako problem badawczy): *Czy istnieje społeczno-gospodarcza potrzeba włączenia kwalifikacji rynkowej „Ratownictwo lotniskowe” – wykonywanie działań ratowniczych realizowanych przez lotniskowe służby ratowniczo-gaśnicze (lsg) do Zintegrowanego Systemu Kwalifikacji?* Aby skutecznym było dokonanie dokładnej analizy problemu, należy rozbudować go o dalsze pytania szczegółowe (problemy szczegółowe). A mianowicie:

1. *Czy celowym jest włączenie kwalifikacji „Ratownictwo lotniskowe” – wykonywanie działań ratowniczych realizowanych przez lotniskowe służby ratowniczo-gaśnicze do ZSK?*
2. *Jakie będą skutki społeczno-gospodarcze ewentualnego włączenia kwalifikacji rynkowej do ZSK dla podmiotów zarządzających lotniskami, strażaków LSR-G oraz osób ubiegających się o kwalifikację?*

Opierając się na własnym doświadczeniu zawodowym⁷, pozwalającym na ocenę obecnych realiów potrzeb szkoleniowych dla LSR-G, do dalszych rozważań

⁴ Pismo Ministra Infrastruktury (Znak sprawy: DL-1.480.1.2019) z dnia 9 kwietnia 2019 r. w sprawie udziału w konsultacjach dotyczących włączenia kwalifikacji rynkowej do ZSK skierowane do 31 podmiotów [źródło: www.kwalifikacje.gov.pl/images/downloads/ogloszenia_konsultacje/ministerstwo_infrastruktury/MMW_-_pismo_przewodnie_-_konsultacje_wniosku_ZSK_ze_srodowiskiem_1.pdf (dostęp: 16.10.2019)].

⁵ http://www.kwalifikacje.gov.pl/images/downloads/og%20oszenia_konsultacje/ministerstwo_infrastruktury/Ratownictwo_lotniskowe__wykonywanie_dzia%C5%82a%C5%84_ratowniczych_realizowanych_przez_lotniskowe_s%C5%82u%C5%BCby_ratowniczo-ga%C5%9Bnicze_lsg.pdf (dostęp: 16.10.2019).

⁶ Źródło: <https://rejestr.kwalifikacje.gov.pl/dokumenty-komunikaty/zlozone-wnioski/142-ratownictwo-lotniskowe-wykonywanie-dzialan-ratowniczych-realizowanych-przez-lotniskowe-sluzby-ratowniczo-gasnicze-lsg> (dostęp: 18.05.2020).

⁷ Autor jest czynnym zawodowo strażakiem LSR-G, pracującym w oddziale bojowym od 1998 r. Obecnie zatrudniony jest na stanowisku dowódcy plutonu LSR-G. Autor jest także członkiem Stowarzyszenia Lotniskowych Służb Ratowniczo-Gaśniczych. Więcej o Stowarzyszeniu: <https://rejestr.io/krs/351640/stowarzyszenie-lotniskowych-sluzb-ratowniczo-gasniczych> (dostęp: 16.10.2019).

autor artykułu przyjął założenie główne (hipotezę główną), że brak jest społeczno-gospodarczej potrzeby włączenia kwalifikacji rynkowej „Ratownictwo lotniskowe – wykonywanie działań ratowniczych realizowanych przez lotniskowe służby ratowniczo-gaśnicze (lsg) do Zintegrowanego Systemu Kwalifikacji”. Aby móc głębiej przeanalizować przyjęte założenie należy je doprecyzować. W tym celu przyjęte zostały bardziej szczegółowe założenia (hipotezy szczegółowe):

1. Włączenie kwalifikacji „Ratownictwo lotniskowe – wykonywanie działań ratowniczych realizowanych przez lotniskowe służby ratowniczo-gaśnicze do ZSK nie znajduje uzasadnienia z powodu precyzyjnego określenia w aktach normatywnych kwalifikacji w zawodzie strażak w odniesieniu do strażaków LSR-G”.
2. Realizacja projektu Włączenie kwalifikacji „Ratownictwo lotniskowe – wykonywanie działań ratowniczych realizowanych przez lotniskowe służby ratowniczo-gaśnicze do ZSK” pociągnie za sobą nieadekwatne do potrzeb rynkowych koszty ponoszone przez podmioty zarządzające portami lotniczymi, przyczyni się do zaburzenia płynności funkcjonowania jednostek LSR-G podczas realizacji procesu walidacji. Proces walidacji będzie postrzegany negatywnie przez podmioty zarządzające portami lotniczymi i strażaków LSR-G. Założenia projektu nie umożliwiają uzyskania kwalifikacji osobom określonym w projekcie jako zainteresowane, z powodu braku kwalifikacji poprzedzających i wysokich kosztów szkolenia.

Metody badawcze zastosowane przez autora w opracowaniu to: metoda analizy instytucjonalno-prawnej⁸ opierająca się na analizie treści aktów prawnych (użycie tejże, umożliwiło eksplorację i eksplanację modelu prawno-organizacyjnego LSR-G mającego zastosowanie w Polsce z którego wynikają aktualne wymogi w kwestii kwalifikacji zawodowych dla LSR-G oraz struktury organizacyjnej Centrum Naukowo-Badawczego Ochrony Przeciwpożarowej – Państwowego Instytutu Badawczego im. Józefa Tuliszkowskiego, metoda obserwacji uczestniczącej⁹ w formie doświadczenia zawodowego autora (zostanie zastosowana do identyfikacji poziomu zapotrzebowania na wskazaną we wniosku kwalifikację rynkową przez strażaków LSR-G, zarządzających lotniskami, a także osoby określone we wniosku jako potencjalnie zainteresowane kwalifikacją), metoda porównawcza¹⁰ (zostanie użyta do wykazania analogii rozwiązań regulujących kwalifikacje dla Państwowej Straży Pożarnej (gdzie rozwiązanie uregulowania podobnych specjalistycznych kwalifikacji ratowniczych nie znajduje zastosowania) w odniesieniu do Lotniskowej Służby Ratowniczo-Gaśniczej). W artykule tym zastosowano głównie podejście politologiczne, mając na uwadze, że – jak pisze A. Chodubski¹¹: „(...) zadaniem politologii (...) jest w drodze rzetelnej analizy z uwzględnieniem zastosowania prawidłowych metod badawczych ustalanie prawidłowości i swoistości występujących zjawisk oraz procesów politycznych, identyfikowanie źródeł sprzeczności i możliwości występowania konfliktów społecznych, określenie przyczyn kształtowania zjawisk i procesów, a także ustalanie przewidywań na przyszłość”. W dobie glo-

⁸ A Chodubski, *Wstęp do badań politologicznych*, Gdańsk 2004, s. 126.

⁹ J. Sztumski, *Wstęp do metod i technik badań społecznych*, Katowice 2005, s. 153.

¹⁰ A Chodubski, *Wstęp..., op. cit.*, s. 125.

¹¹ *Ibidem*, s. 31.

balizacji nieodzownym staje się także korzystanie z zasobów internetowych. Autor mając jednak na uwadze rzetelność opracowania korzystał tylko ze starannie wyselekcjonowanych informacji pochodzących z oficjalnych stron instytucji i organizacji zarówno krajowych jak i zagranicznych.

CHARAKTERYSTYKA PODMIOTU WNIOSKUJĄCEGO

Jak wcześniej wspomniano, wnioskodawcą włączenia kwalifikacji rynkowej „*Ratownictwo lotniskowe – wykonywanie działań ratowniczych realizowanych przez lotniskowe służby ratowniczo-gaśnicze (Isr-g)*” jest Centrum Naukowo-Badawcze Ochrony Przeciwopozarowej im. Józefa Tuliszkowskiego – Państwowy Instytut Badawczy. Centrum Naukowo-Badawcze Ochrony Przeciwopozarowej im. Józefa Tuliszkowskiego – Państwowy Instytut Badawczy funkcjonuje na podstawie statutu nadanego decyzją nr 95 Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z dnia 15 maja 2017 r. w sprawie zatwierdzenia statutu Centrum Naukowo-Badawczego Ochrony Przeciwopozarowej im. Józefa Tuliszkowskiego – Państwowego Instytutu Badawczego¹² (dalej CNBOP-PIB na podstawie § 2. ust. 4 statutu).

Jako podstawy działania CNBOP-PIB w § 1. Statutu wskazuje się:

- ustawę z dnia 30 kwietnia 2010 r. o instytutach badawczych¹³,
- ustawę z dnia 24 sierpnia 1991 r. o Państwowej Straży Pożarnej¹⁴,
- ustawę z dnia 24 sierpnia 1991 r. o ochronie przeciwpożarowej¹⁵,
- ustawę z dnia 30 kwietnia 2010 r. o zasadach finansowania nauki¹⁶,
- rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 27 września 2010 r. w sprawie nadania Centrum Naukowo-Badawczemu Ochrony Przeciwopozarowej im. Józefa Tuliszkowskiego w Józefowie statusu państwowego instytutu badawczego¹⁷, wydane na podstawie artykułu 12a ust. 5 ustawy z dnia 25 lipca 1985 r. o jednostkach badawczo-rozwojowych¹⁸,
- Statut wprowadzony ww. decyzją.

Instytut jest jednostką organizacyjną Państwowej Straży Pożarnej (§ 2. ust. 1. Statutu), stąd też bezpośredni nadzór nad nim w kwestii realizacji zadań jednostki organizacyjnej PSP pełni Komendant Główny Państwowej Straży Pożarnej. Jako organ sprawujący nadzór nad Instytutem w § 3. ust. 1. Statutu wymieniony został minister właściwy do spraw wewnętrznych.

Jednostka naukowa jaką jest CNBOP-PIB, jako swą misję wskazuje działalność na rzecz zapewnienia bezpieczeństwa powszechnego Państwa w zakresie ochrony przeciwpożarowej, zarządzania kryzysowego, ochrony ludności i obrony cywilnej¹⁹.

¹² Dz. Urz. MSWiA z 2017 r., poz. 28.

¹³ Tekst jedn. Dz.U. z 2010 r. nr 96 poz. 618 – stan na dzień 18 maja 2020 r.

¹⁴ Tekst jedn. Dz.U. z 1991 r. nr 88 poz. 400 – stan na dzień 18 maja 2020 r.

¹⁵ Tekst jedn. Dz.U. z 1991 r. nr 81 poz. 351 – stan na dzień 18 maja 2020 r.

¹⁶ Dz.U. z 2010 r. nr 96 poz. 615 – akt uchylony na podstawie art. 169 pkt 4) ustawy z dnia 3 lipca 2018 r. Przepisy wprowadzające ustawę – Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce.

¹⁷ Dz.U. z 2010 r. nr 181 poz. 1219.

¹⁸ Dz.U. z 1985 r. nr 36 poz. 170.

¹⁹ Źródło: <https://www.cnbop.pl/misja> (dostęp: 18.05.2020).

Jednostka Certyfikująca Usługi CNBOP-PIB, prowadzi także działalność w obszarze certyfikacji²⁰ usług na rzecz ochrony przeciwpożarowej w zakresie m.in. certyfikacji kompetencji personelu (osób) w ochronie przeciwpożarowej²¹. Bez wątpienia ratownictwo lotniskowe mieści się w ramach realizacji przedsięwzięć ochrony przeciwpożarowej zdefiniowanej w art. 1 ustawy z dnia 24 sierpnia 1991 r. o ochronie przeciwpożarowej²² i można byłoby założyć, że certyfikacja kompetencji personelu, w tym przypadku LSR-G, mogłaby zostać przeprowadzona, lecz z informacji na stronie internetowej Instytutu wynika iż „Certyfikacja (kompetencji personelu – przyp. autora) skierowana jest zarówno do personelu podmiotów świadczących usługi z zakresu projektowania technicznych systemów zabezpieczeń przeciwpożarowych, jak również osób prowadzących jednoosobową działalność gospodarczą w tym zakresie”²³. Widać zatem wyraźnie, że personel LSR-G nie spełnia założeń wskazanych w zamyśle certyfikacji kompetencji personelu oferowanej przez CNBOP-PIB. Kolejnym wariantem certyfikacji w ofercie CNBOP-PIB, który mógłby posłużyć do rozważenia jako (częściowo) odpowiedni dla personelu LSR-G jest certyfikacja podmiotów świadczących usługi w ochronie przeciwpożarowej²⁴. Jednakże po przeanalizowaniu treści zapisu (...w zakresie projektowania, montażu oraz konserwacji na zgodność z wymaganiami wytycznych Europejskiego Stowarzyszenia Ubezpieczycieli (Insurance Europe), normy PN-EN 16763 oraz Programami Certyfikacji Usług CNBOP-PIB²⁵.) założyć można, że miałyby on odniesienie do zarządzających lotniskami (rozpatrywanymi w kategorii podmiotu świadczącego usługi w ochronie przeciwpożarowej na rzecz np. operatorów lotniczych) nie zaś do samej LSR-G, umiejscowionej w strukturze organizacyjnej portu lotniczego. Nadmienić także należy, że lotniska podlegają certyfikacji i nadzorowi bieżącemu na mocy odrębnych przepisów, o czym autor wspomni w dalszej części artykułu.

Jako że CNBOP-PIB jest jednostką organizacyjną PSP, spoglądając na zagadnienie przez pryzmat ustawy z dnia 24 sierpnia 1991 r. o Państwowej Straży Pożarnej i zadań dlań wymienionych w art. 1 ust. 2., nie sposób również doszukać się podstaw do przeprowadzenia walidacji przez wnioskodawcę.

Reasumując: poprzez kwalifikację zarejestrowaną rozumie się *opisany w zintegrowanym rejestrze kwalifikacji zestaw efektów uczenia się/kształcenia się, którego osiągnięcie*

²⁰ Certyfikacja – proces, w którego wyniku uczący się otrzymuje od upoważnionej instytucji formalny dokument, stwierdzający, że osiągnął określoną kwalifikację. Certyfikacja następuje po walidacji [źródło: E. Bacia (red.), *Od kompetencji do kwalifikacji – diagnoza rozwiązań i praktyk w zakresie walidowania efektów uczenia się*, Warszawa 2013, s. 8].

²¹ Źródło: <https://www.cnbop.pl/certyfikacja-uslug> (dostęp: 18.05.2020).

²² Ochrona przeciwpożarowa polega na realizacji przedsięwzięć mających na celu ochronę życia, zdrowia, mienia lub środowiska przed pożarem, klęską żywiołową lub innym miejscowym zagrożeniem poprzez: 1) zapobieganie powstawaniu i rozprzestrzenianiu się pożaru, klęski żywiołowej lub innego miejscowego zagrożenia; 2) zapewnienie sił i środków do zwalczania pożaru, klęski żywiołowej lub innego miejscowego zagrożenia; 3) prowadzenie działań ratowniczych.

²³ Źródło: <https://www.cnbop.pl/pl/uslugi/jednostka-certyfikujaca-uslugi/certyfikacja-personelu> (dostęp: 18.05.2020).

²⁴ Źródło: <https://www.cnbop.pl/pl/uslugi/jednostka-certyfikujaca-uslugi/certyfikacja-podmiotow> (dostęp: 18.05.2020).

²⁵ *Ibidem*.

zostało formalnie potwierdzone przez uprawnioną instytucję. Kwalifikacja opisana w rejestrze może być pełna lub cząstkowa²⁶ (wnioskowana kwalifikacja ma miano cząstkowej – przyp. autora). CNBOP-PIB w zakresie posiadanej oferty oraz swoich uprawnień certyfikacyjnych nie posiada stosownych do przeprowadzenia działań założonych w projekcie. Stąd też w opinii autora proces walidacji nie może zostać przeprowadzony z powodu niespełniania wymogów dla instytucji certyfikującej. Aby możliwym było wypełnienie założeń projektu, należałoby dokonać odpowiednich zmian w przepisach, aby CNBOP-PIB mogło działać jako instytucja certyfikująca (uprawniona instytucja) w obszarze ratownictwa lotniskowego.

CELOWOŚĆ WŁĄCZENIA KWALIFIKACJI RYNKOWEJ DO ZSK

Obowiązek kierowany na zarządzającego lotniskiem dotyczący zorganizowania i zapewnienia funkcjonowania LSR-G wynika z zapisów prawa międzynarodowego (art. 25. Konwencji o międzynarodowym lotnictwie cywilnym, podpisanej w Chicago dnia 7 grudnia 1944 r.²⁷), Unii Europejskiej (ADR.OPS.B.010 Rozporządzenie Komisji (UE) nr 139/2014 z dnia 12 lutego 2014 r. ustanawiające wymagania oraz procedury administracyjne dotyczące lotnisk zgodnie z rozporządzeniem Parlamentu Europejskiego i Rady (WE) nr 216/2008, uzupełnione o zmianę nr 1 wprowadzoną rozporządzeniem Komisji (EU) nr 2018/104 z dnia 4 marca 2018 r.²⁸) oraz krajowego (art. 84. ust 2 ustawy z dnia 3 lipca 2002 r. Prawo lotnicze²⁹). Dla przybliżenia tematyki szkoleń dla LSR-G narzuconych przepisami dotyczącymi lotnictwa cywilnego, a także w celu zmniejszenia objętości artykułu autor zamieścił wymagania w tym zakresie w poniższej tabeli 1.

Według ustawodawstwa polskiego³⁰ LSR-G jest jednostką ochrony przeciwpożarowej o której mowa w art. 15. ustawy z dnia 24 sierpnia 1991 r. o ochronie przeciwpożarowej³¹. Art. 16a ust. 2 ustawy o ochronie przeciwpożarowej stanowi, że w jednostkach tych zatrudnieni są pracownicy – strażacy jednostki ochrony przeciwpożarowej – podlegający szczególnym obowiązkom wynikającym z charakteru pracy oraz posiadający odpowiednie kwalifikacje i warunki psychofizyczne. Z kolei w art. 16a ust. 3 mowa jest o kwalifikacjach: „Strażakiem jednostki ochrony przeciwpożarowej może być pracownik, który ma kwalifikacje wymagane do wykonywania zawodu strażak”. Kwalifikacje wymagane do wykonywania zawodu strażak, jak zdefiniowano w art. 16a ust. 4 ustawy o ochronie przeciwpożarowej, obejmują posiadanie co najmniej wykształcenia średniego lub średniego branżowego oraz ukończenia szkolenia w zawodzie strażak lub szkolenia równorzędnego ze szkoleniem w zawodzie strażak, które to można uzyskać tylko w ośrodku szkolenia Państwowej Straży Pożarnej (dalej PSP) realizowanego na podstawie programu szkolenia podstawo-

²⁶ E. Bacia (red.), *Od kompetencji do kwalifikacji...*, op. cit., s. 8.

²⁷ Dz.U. z 1959 r. nr 35 poz. 212, z późn. zm.

²⁸ Dz.U. L44/1 z 14.2.2014.

²⁹ Tekst jedn. Dz.U. z 2002 r. nr 130 poz. 1112.

³⁰ Art. 84. ust. 3. Ustawy z dnia 3 lipca 2002 r. Prawo lotnicze.

³¹ Tekst jedn. Dz.U. z 1991 r. nr 81 poz. 351.

wego w zawodzie strażak zatwierdzonego przez Komendanta Głównego Państwowej Straży Pożarnej³². Nadto, sprawę wymagań kwalifikacyjnych strażaków jednostek ochrony przeciwpożarowej, reguluje Rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych z dnia 10 listopada 2015 r. w sprawie wymagań kwalifikacyjnych oraz szkoleń dla strażaków jednostek ochrony przeciwpożarowej³³. Zasady uznawania kwalifikacji zawodowych do zawodu strażak w Rzeczypospolitej Polskiej, nabytych w innych niż Rzeczpospolita Polska państwach członkowskich Unii Europejskiej, Konfederacji Szwajcarskiej lub w państwach członkowskich Europejskiego Porozumienia o Wolnym Handlu (EFTA) – stronach umowy o Europejskim Obszarze Gospodarczym, ustawodawca określił w Rozporządzeniu Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z dnia 28 grudnia 2016 r. w sprawie stażu adaptacyjnego i testu umiejętności w toku postępowania w sprawie uznania kwalifikacji do wykonywania zawodu inżynier pożarnictwa, technik pożarnictwa lub strażak³⁴.

Tabela 1. Zestawienie wymagań odnoszących się do szkolenia personelu LSR-G

Prawo międzynarodowe	Załącznik 14 do Konwencji o międzynarodowym lotnictwie cywilnym	9.2.42 Cały personel służb ratowniczo-gaśniczych powinien być odpowiednio przeszkolony, w sposób umożliwiający skuteczne wykonywanie swoich obowiązków. Personel tych służb powinien uczestniczyć w ćwiczeniach procedur gaszenia pożaru „na żywo”, dostosowanych do typów statków powietrznych, rodzaju sprzętu ratowniczego i przeciwpożarowego stosowanego na danym lotnisku, włącznie z gaszeniem ciśnieniowego pożaru paliwa	Tematyka szkoleń doprecyzowana została w „Podreczniku służb portu lotniczego” Doc. 9137 Część 1
----------------------	---	---	---

³² Na dzień 18 maja 2020 r. szkolenia te są realizowane na podstawie „Programu szkolenia podstawowego w zawodzie strażak” z dnia 31 października 2016 r. [źródło: https://www.straz.gov.pl/panstwowa_straz_pozarna/w_zawodzie_strazak (dostęp: 18.05.2020)].

³³ Dz.U. z 2015 r., poz. 1962.

³⁴ Dz.U. z 2016 r., poz. 2295.

Tabela 1 – cd.

Prawo Unii Europejskiej	ROZPORZĄDZENIE KOMISJI (UE) NR 139/2014 z dnia 12 lutego 2014 r. ustanawiające wymagania oraz procedury administracyjne dotyczące lotnisk zgodnie z rozporządzeniem Parlamentu Europejskiego i Rady (WE) nr 216/2008	ADR.OPS.B.010 Służby ratowniczo-gaśnicze a) Operator lotniska zapewnia, by: (...) 3) personel ratowniczy i gaśniczy był odpowiednio przeszkolony, wyposażony i wykwalifikowany do działania w środowisku lotniska b) Operator lotniska opracowuje i wdraża program szkoleniowy dla osób zaangażowanych w służby ratowniczo-gaśnicze na lotnisku; c) Operator lotniska realizuje sprawdziany umiejętności w odpowiednich odstępach czasu, aby zapewnić zachowanie kompetencji; d) Operator lotniska zapewnia, by: 1) do realizacji programu szkolenia wyznaczeni zostali odpowiednio wykwalifikowani i doświadczeni instruktorzy i konsultanci; oraz 2) do prowadzenia szkoleń wykorzystywane były odpowiednie obiekty i środki. e) Operator lotniska: 1) prowadzi odpowiednie rejestry kwalifikacji, szkoleń i sprawdzianów umiejętności w celu wykazania zgodności z niniejszym wymaganiem;	Tematyka szkoleń doprecyzowana została w dokumencie „Łatwo dostępne przepisy dla lotnisk – rozporządzenie 139/2014” Na szczególną uwagę zasługuje zapis regulujący zasady szkolenia „poligonowego” AMC1 ADR. OPS.B.010(b); (c) Służby ratowniczo-gaśnicze Dodatkowo, operator lotniska powinien zagwarantować, że: (a) personel służb ratowniczo-gaśniczych aktywnie uczestniczy w ćwiczeniach gaszenia pożaru „na żywo”, dostosowanych do typów statków powietrznych i rodzaju sprzętu ratowniczo-gaśniczego stosowanego na danym lotnisku, włącznie z ćwiczeniami w gaszeniu ciśnieniowego pożaru paliwa;
-------------------------	--	---	---

Prawo krajowe	Ustawa z dnia 3 lipca 2002 r. Prawo lotnicze	<p>Art. 84. ust. 4. Pracownicy zatrudnieni w lotniskowej służbie ratowniczo-gaśniczej powinni spełniać wymagania w zakresie kwalifikacji zawodowych oraz warunków fizycznych i psychicznych określone w odrębnych przepisach.</p> <p>Ust. 5. Pracownicy zatrudnieni w lotniskowej służbie ratowniczo-gaśniczej podlegają specjalistycznemu szkoleniu przeprowadzanemu na koszt zarządzającego lotniskiem.</p> <p>Art. 85. Minister właściwy do spraw transportu w porozumieniu z ministrem właściwym do spraw wewnętrznych określi, w drodze rozporządzenia, z uwzględnieniem przepisów międzynarodowych: (...)</p> <p>3) warunki i program szkolenia służb ratowniczo-gaśniczych, o których mowa w art. 84 ust. 2 pkt 3, (LSR-G – przyp. autora) uwzględniając klasyfikację lotnisk przyjętą dla celów ratowniczo-gaśniczych.</p>	<p>Tematykę szkoleń doprecyzowuje rozporządzenie Ministra Transportu Budownictwa i Gospodarki Morskiej z dnia 4 kwietnia 2013 r. w sprawie przygotowania lotnisk do sytuacji zagrożenia oraz lotniskowych służb ratowniczo-gaśniczych</p> <p>§ 23.</p> <p>1. W celu zapewnienia wymaganego poziomu specjalistycznych kwalifikacji zawodowych pracowników lsr-g zarządzający, o których mowa w § 3 ust. 1, organizują wstępne, bieżące i okresowe szkolenia dla pracowników lsr-g zakończone egzaminem końcowym.</p> <p>2. Zarządzający, o których mowa w § 3 ust. 1, zapewniają pracownikom lsr-g, przynajmniej raz na 4 lata, szkolenie okresowe, w zakresie ratownictwa lotniskowego w ośrodku szkoleniowym, w szczególności szkolenie poligonowe.</p>
---------------	--	--	--

Tabela 1 – cd.

			<p>3. Pierwsze szkolenie okresowe pracownika przeprowadza się w okresie do 12 miesięcy od dnia jego zatrudnienia w lsr-g.</p> <p>4. Szkolenie okresowe przeprowadza się zgodnie z programem szkolenia okresowego lsr-g określonym w załączniku nr 3 do rozporządzenia.</p>
--	--	--	--

Źródło: opracowanie własne na podstawie obowiązujących przepisów.

Prawo Unii Europejskiej determinuje wymóg odbycia przez strażaków LSR-G cyklicznego szkolenia specjalistycznego (poligonowego), którego celem jest doskonalenie umiejętności gaszenia pożaru paliwa lotniczego pod ciśnieniem. Obowiązek ten stosuje się na podstawie AMC1 ADR.OPS.B.010(b);(c) – „*Łatwo Dostępne Przepisy dla Lotnisk (Rozporządzenie (UE) Nr 139/2014)*”³⁵. Certyfikat potwierdzający ukończenie szkolenia wydaje ośrodek z akredytacją Organizacji Międzynarodowego Lotnictwa Cywilnego (ICAO³⁶) i Agencja Unii Europejskiej ds. Bezpieczeństwa Lotniczego (EASA³⁷). Dokument ten zachowuje ważność na polu międzynarodowym. Powyższe można traktować na podstawie art. 2. pkt 12 ustawy z dnia 22 grudnia 2015 r. o Zintegrowanym Systemie Kwalifikacji jako kwalifikacje uregulowane.

Widać zatem wyraźnie, że kwalifikacje do wykonywania zawodu strażak (także lotniskowy) zostały określone i uregulowane w polskim ustawodawstwie precyzyjnie. Przepisy unijne – stosowane dla strażaków LSR-G – narzucające konieczność odbycia szkolenia specjalistycznego stanowią uzupełnienie. W obu obszarach prawa dokonuje się certyfikacji – poprzez wydanie świadectwa ukończenia szkolenia w zawodzie strażak, a także wydanie certyfikatu ukończenia szkolenia specjali-

³⁵ Wersja w języku polskim została opracowana na podstawie dokumentu EASA: „Easy Access Rules for Aerodromes (Regulation (EU) No 139/2014)”, opublikowanego przez EASA w maju 2019 r. Wersja tłumaczenia z dnia 28 czerwca 2019 r. [źródło: https://www.ulc.gov.pl/_download/lotniska/Latwo_dostepne_przepisy_dla_lotnisk_pl_28.06.2019.pdf (dostęp: 16.10.2019)].

³⁶ International Civil Aviation Organization – organizacja wyspecjalizowana ONZ. Przyczynia się do opracowywania i wdrażania przepisów dotyczących bezpieczeństwa międzynarodowej żeglugi powietrznej. Wspiera rozwój transportu lotniczego z ukierunkowaniem na zapewnienie bezpiecznego i uporządkowanego rozwoju [źródło: definicja własna na podstawie strony internetowej: <https://www.icao.int/about-icao/Pages/default.aspx> (dostęp: 16.10.2019)].

³⁷ European Union Aviation Safety Agency – agencja UE. Zajmuje się problemami bezpieczeństwa lotniczego w Europie [źródło: definicja własna na podstawie strony internetowej: <http://www.easa.europa.eu/the-agency/faqs/agency#category-about-easa> (dostęp: 16.10.2019)].

stycznego w ośrodku szkolenia – poprzedzonego walidacją³⁸. Świadczy to zatem o braku potrzeby włączenia kwalifikacji rynkowej, czyli kwalifikacji nieuregulowanej przepisami prawa, której nadawanie odbywa się na zasadzie swobody działalności gospodarczej³⁹: *Ratownictwo lotniskowe – wykonywanie działań ratowniczych realizowanych przez lotniskowe służby ratowniczo-gaśnicze (lstr-g) do Zintegrowanego Systemu Kwalifikacji*, co pociąga za sobą automatycznie brak potrzeby przeprowadzenia walidacji. Brak takiej potrzeby, uzasadnić można koniecznością uzyskania kwalifikacji do wykonywania zawodu strażak jednostki ochrony przeciwpożarowej (nazwanych w projekcie poprzedzającymi) wymienionych we wcześniej przytoczonych aktach normatywnych. Warto nadmienić, że Prezes Urzędu Lotnictwa Cywilnego, a więc centralny organ administracji rządowej w sprawach lotnictwa cywilnego⁴⁰, który za pośrednictwem inspektorów Urzędu Lotnictwa Cywilnego, podczas procesu certyfikacji i nadzoru bieżącego⁴¹ lotnisk, dokonuje sprawdzenia posiadanych kwalifikacji na podstawie uzyskanych przez pracownika świadectw lub certyfikatów. Kwalifikacje te nadają instytucje do tego uprawnione (PSP, ośrodki szkolenia realizujące szkolenia w oparciu o programy szkoleniowe akceptowane przez ICAO i EASA) na podstawie działalności statutowej, czy też certyfikatów międzynarodowych. Proces walidacji dublowałby czynności kontrolne zlecone przez Prezesa Urzędu Lotnictwa Cywilnego.

Wnioskodawca założył szczególne zainteresowanie kwalifikacją trzech grup społecznych. Domniemywane grupy to: (a) absolwenci szkół średnich o różnych profilach wykształcenia ogólnego, zawodowego lub branżowego; (b) osoby, które pracują w obszarze bezpieczeństwa na lotniskach oraz chciałyby potwierdzić kwalifikacje w zakresie ratownictwa lotniskowego służb ratowniczo-gaśniczych; (c) osoby, które chcą pracować w obszarze ratownictwa lotniskowego. W przypadku absolwentów szkół średnich i osób, które chciałyby pracować w obszarze ratownictwa lotniskowego, dostęp do proponowanej we wniosku kwalifikacji rynkowej ogranicza wymóg uzyskania kwalifikacji poprzedzających. Oprócz kwalifikacji uzyskanej po odbyciu szkolenia podstawowego w zawodzie strażak (osiągalne tylko na podstawie skierowania przez kierownika jednostki ochrony przeciwpożarowej, a także urząd pracy z zastrzeżeniem przedłożenia karty zgłoszenia na szkolenie od właściwego komendanta Państwowej Straży Pożarnej⁴²) najbardziej transparentnym jest „Szkolenie w zakresie ratownictwa lotniskowego, w szczególności szkolenie poligonowe zgodnie z rozporządzeniem Komisji (UE) NR 139/2014 z dnia 12 lutego 2014 r. ustanawiające

³⁸ Walidacja – wieloetapowy proces sprawdzania, czy – niezależnie od sposobu uczenia się – kompetencje wymagane dla danej kwalifikacji zostały osiągnięte. Walidacja prowadzi do certyfikacji [źródło: E. Bacia (red.), *Od kompetencji do kwalifikacji...*, op. cit., s. 8].

³⁹ Art. 2 pkt 11 ustawy o Zintegrowanym Systemie Kwalifikacji.

⁴⁰ Art. 20 ust. 1 Ustawy Prawo lotnicze.

⁴¹ Podstawę prawną wykonywania tychże czynności stanowią:

- Konwencja o Międzynarodowym Lotnictwie Cywilnym,
- Rozporządzenie Komisji (UE) NR 139/2014 z dnia 12 lutego 2014 r. ustanawiające wymagania oraz procedury administracyjne dotyczące lotnisk zgodnie z rozporządzeniem Parlamentu Europejskiego i Rady (WE) nr 216/2008,
- Ustawa z dnia 3 lipca 2002 r. Prawo lotnicze.

⁴² Program szkolenia podstawowego w zawodzie strażak; KG PSP, Warszawa 2016, s. 5.

wymagania oraz procedury administracyjne dotyczące lotnisk zgodnie z rozporządzeniem Parlamentu Europejskiego i Rady (WE) nr 216/2008⁴³. Jak wynika z przepisów, szkolenie to jest finansowane i organizowane przez zarządzającego. Uczestniczyć w szkoleniu może zatem tylko personel LSR-G, już zatrudniony. Oczywiście rozważyć można indywidualny udział kandydata w szkoleniu (tylko ośrodki zagraniczne), ale biorąc pod uwagę koszt indywidualnie odbywanego szkolenia, oscylujący od 15 000 do 20 000 zł, przedsięwzięcie to, staje się nieatrakcyjne z ekonomicznego punktu widzenia. Za przykładem International Fire Training Centre Durham Tees Valley Airport⁴⁴ należy zaznaczyć, że sprawy indywidualnych szkoleń rozpatrywane pozytywnie zostają tylko w nielicznych przypadkach. W odniesieniu do osób pracujących w obszarze bezpieczeństwa na lotniskach, które chciałyby potwierdzić kwalifikacje w zakresie ratownictwa lotniskowego, należy wskazać na zbyt ogólne określenie pojęcia „obszar bezpieczeństwa”. W skład obszaru bezpieczeństwa na lotnisku wchodzi bezpieczeństwo w rozumieniu *safety*, czyli bezpieczeństwo operacyjne oraz bezpieczeństwo w rozumieniu *security*, czyli ochrona lotnisk⁴⁵. Ratownictwo lotniskowe jest jednym z kilkunastu składników bezpieczeństwa operacyjnego, stąd też założenie zainteresowania kwalifikacją przez osoby z (całego) obszaru bezpieczeństwa na lotniskach, można uznać za błędne. Jediną grupą, która mogłaby wykazać zainteresowanie proponowaną kwalifikacją mogłoby być strażacy LSR-G. Jednak nabyte i posiadane przez nich kwalifikacje niezbędne do podjęcia pracy, nie wymagają potwierdzenia, gdyż nadawane są przez certyfikowane ośrodki szkolenia z akredytacją ICAO, EASA, bądź też instytucje państwowe (szkoły PSP). Zakładając migrację pracowników pomiędzy lotniskami, choć zjawisko to nie jest dostrzegane, wykorzystanie proponowanej kwalifikacji rynkowej nie będzie mieć zastosowania. Posiadane przez osobę zainteresowaną zmianą miejsca pracy kwalifikacje, są wystarczające aby z powodzeniem przejść proces rekrutacji.

Kwalifikacje dla zawodu strażak uregulowane zostały także w bazie zawodów regulowanych Komisji Europejskiej⁴⁶. Jak wcześniej wspomniano, LSR-G jest jednostką ochrony przeciwpożarowej, dlatego też adnotacja ta ma również odniesienie do strażaków LSR-G realizujących zadania z ratownictwa lotniskowego. Na sklasyfikowanie odrębnego zawodu „strażak lotniskowy” w bazie zawodów regulowanych Komisji Europejskiej zdecydowała się tylko Francja⁴⁷, ale w tym miejscu należy podnieść, że w kraju tym system szkolenia jest diametralnie inny niż w Polsce. Kolejnym przykładem kraju, który sklasyfikował zawód strażaka lotniskowego w bazie zawodów regulowanych Komisji Europejskiej jest Szwajcaria⁴⁸. W tym przypadku zawód „strażak” i „strażak lotniskowy” zostały utożsamione.

⁴³ Dz.U. L44/1 z 14 lutego 2014 r.

⁴⁴ Szerzej: <http://www.iftcentre.com/>

⁴⁵ Szarzej: A.K. Siadkowski, *Bezpieczeństwo i ochrona w cywilnej komunikacji lotniczej na przykładzie Polski, Stanów Zjednoczonych i Izraela. Studium politologiczno-prawne*, Szczytno 2013, s. 19–21.

⁴⁶ http://ec.europa.eu/growth/tools-databases/regprof/index.cfm?action=regprof&id_regprof=7226&tab=si (dostęp: 23.10.2019).

⁴⁷ https://ec.europa.eu/growth/tools-databases/regprof/index.cfm?action=regprof&id_regprof=10647 (dostęp: 23.10.2019).

⁴⁸ https://ec.europa.eu/growth/tools-databases/regprof/index.cfm?action=regprof&id_regprof=15516&tab=general (dostęp: 23.10.2019).

Na podstawie analizy porównawczej założyć można, że w zakresie specyfiki działania LSR-G, można przyrównać ją do wyodrębnionych w strukturze PSP specjalistycznych grup ratowniczych⁴⁹. Grupy te działają na podstawie ustawy o ochronie przeciwpożarowej oraz rozporządzenia Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z dnia 3 lipca 2017 r. w sprawie szczegółowych zasad organizacji krajowego systemu ratowniczo-gaśniczego⁵⁰. Porównanie to w sposób wyraźny podważa celowość włączenia ww. kwalifikacji rynkowej do ZSK. Poprzez analogię, należałoby wnioskować o włączenie kwalifikacji dla każdej z grup specjalistycznych PSP do ZSK. Nikt jednak dotąd tego nie uczynił, dostrzegając bezcelowość tego działania.

We wniosku określono szacunkowy nakład pracy potrzebny do uzyskania kwalifikacji na 94 godziny, na który według wnioskodawcy powinny składać się: praca własna z dokumentami, szkolenia i ćwiczenia w miejscu pracy oraz walidacja. Sugeruje się również czas szkolenia poligonowego na minimum 24 godziny. W tym miejscu należy wskazać, że aby weryfikować wiedzę i umiejętności, niezbędnym staje się posiadanie punktu odniesienia. Przepisy prawa unijnego⁵¹ nakładają na operatora⁵² lotniska opracowanie i wdrożenie programu szkoleniowego dla osób zaangażowanych w służby ratowniczo-gaśnicze na lotnisku (zestawienie podstaw prawnych zamieszczono w tabeli nr 1). Uregulowane zostają także kwestie kwalifikacji instruktorów, sposobów sprawdzania wiadomości oraz prowadzenia i archiwizowania dokumentacji z tym związanej. Z powodu indywidualności i niezależności w opracowaniu programu szkolenia dla LSR-G, podczas przeprowadzania procesu walidacji mogą występować różnice zdań w interpretacji treści nauczania. W syntetycznej charakterystyce efektów uczenia się wnioskodawca stwierdza, że posiadanie kwalifikacji „Ratownictwo lotniskowe – wykonywanie działań ratowniczych realizowanych przez lotniskowe służby ratowniczo-gaśnicze (lstr-g)” daje gwarancję przygotowania do „prowadzenia szeroko charakteryzowanych działań ratowniczych na lotnisku i na terenie⁵³ operacyjnym lotniska” – (pisownia oryginalna). Warto zwrócić uwagę, że wnioskodawca podnosi także gotowość osoby legitymującej się kwalifikacją do przyjmowania odpowiedzialności związanej z wykonywaniem samodzielnych zadań. W rzeczywistości kompetencje, o których mowa powyżej, zdobywane są podczas odbywania szkoleń (teoretycznych i praktycznych), a także nabywane z okresem zatrudnienia, co należy rozumieć przez doświadczenie zawodowe. O ponoszeniu odpowiedzialności związanej z wykonywaniem samodzielnych zadań z prawnego punktu widzenia decyduje posiadanie, bądź nieposiadanie uprawnień zdobytych w ośrodku szkolenia, potwierdzonych certyfikatem. Do czasu opracowania programu szkolenia i zobowiązania wszystkich

⁴⁹ Opinia przedstawicieli szkół Państwowej Straży Pożarnej (PSP) przedstawiona podczas konsultacji opiniowanego projektu w dniu 5 czerwca 2019 r. w Ministerstwie Infrastruktury.

⁵⁰ Dz.U. z 2017 r., poz. 1319.

⁵¹ ADR.OPS.B.010 Rozporządzenie Komisji (UE) NR 139/2014 z dnia 12 lutego 2014 r. ustanawiające wymagania oraz procedury administracyjne dotyczące lotnisk zgodnie z rozporządzeniem Parlamentu Europejskiego i Rady (WE) nr 216/2008.

⁵² Podmiot zarządzający lotniskiem.

⁵³ W trzech obszarach ustawodawstwa pojęcie „teren operacyjny lotniska” nie występuje. Zapewne wnioskodawca miał na myśli pojęcie „rejon operacyjny lotniska”.

jednostek LSR-G w kraju do jego wdrożenia walidacja wydaje się być bezcelowa. Kwalifikacja rynkowa w tym przypadku nie będzie przydatna.

Reasumując: powyższe uzasadnienie dowodzi braku zapotrzebowania na proponowaną we wniosku CNBOP-PIB kwalifikację rynkową. Obecnie wymagane kwalifikacje do wykonywania zawodu strażak i posiadane przez strażaków LSR-G nie wymagają potwierdzenia z praktycznego i prawnego punktu widzenia. Włączenie kwalifikacji rynkowej *Ratownictwo lotniskowe – wykonywanie działań ratowniczych realizowanych przez lotniskowe służby ratowniczo-gaśnicze (lsrg)* do Zintegrowanego Rejestru Kwalifikacji nie ułatwi podjęcia pracy w jednostce LSR-G absolwentom szkół średnich. Realizacja założeń proponowanych we wniosku w żaden sposób nie wpłynie korzystnie na poziom wyszkolenia strażaków LSR-G i nie poprawi warunków bezpieczeństwa w portach lotniczych, stąd też nie sposób dostrzec celowości włączenia kwalifikacji *Ratownictwo lotniskowe – wykonywanie działań ratowniczych realizowanych przez lotniskowe służby ratowniczo-gaśnicze* do ZSK.

SKUTKI SPOŁECZNO-GOSPODARCZE

Nie sposób nie zgodzić się z opinią wnioskodawcy na temat obowiązku zapewnienia przez Państwo bezpieczeństwa obywatelom między innymi poprzez organizację i realizację ochrony przeciwpożarowej. Trafnie też wnioskodawca zwraca uwagę na brak ośrodka szkolenia w kraju. Wątpliwość jednak budzi chęć sprawdzania wiedzy i umiejętności strażaków LSR-G zdobywanych w renomowanych zagranicznych ośrodkach szkolenia, uzasadniana „osiągnięciem określonego – wysokiego standardu, jednakowego dla wszystkich pracowników lotniskowych straży pożarnych⁵⁴” – (pisownia oryginalna). Uzasadnienie to nie może zostać uznane za właściwe. Jak wcześniej wspomniano, strażacy LSR-G odbywają szkolenia specjalistyczne w kilku (renomowanych) zagranicznych ośrodkach szkolenia z akredytacją między innymi ICAO i EASA. Działanie wnioskodawcy skierowane na weryfikację wiedzy i umiejętności strażaków LSR-G zdobytych w tychże ośrodkach, to w pewnym stopniu podważanie wartości wydanych certyfikatów potwierdzających. Zawarte we wniosku założenie osiągnięcia podniesienia jakości działań podczas interwencji związanych z działaniami ratowniczo-gaśniczymi na lotnisku, oczywiście zależy od poziomu wiedzy i umiejętności strażaków LSR-G, jednak zagadnienie to nie jest jedyną determinantą tegoż procesu. Kwestią na którą należy zwrócić uwagę jest sprawność psychofizyczna człowieka. Każda jednostka LSR-G w kraju boryka się z problemem wysokiej średniej wieku personelu, która to ma bezpośrednie przełożenie na poziom sprawności psychofizycznej człowieka. Problem ten jest problemem systemowym i powinien zostać rozwiązany w pierwszej kolejności.

⁵⁴ W przepisach krajowych funkcjonuje nazwa lotniskowa służba ratowniczo-gaśnicza. Wniosek: zakładka „zapotrzebowanie na kwalifikację” [źródło: http://www.kwalifikacje.gov.pl/images/downloads/og%C5%82oszenia_konsultacje/ministerstwo_infrastruktury/Ratownictwo_lotniskowe_wykonywanie_dzia%C5%82a%C5%84_ratowniczych_realizowanych_przez_lotniskowe_s%C5%82u%C5%BCby_ratowniczo-ga%C5%9Bnicze_lsr-g.pdf (dostęp: 23.10.2019)].

Strażacy LSR-G o czym mowa była wcześniej, do rozpoczęcia pracy zobowiązani są do uzyskania kwalifikacji poprzedzających (określenie użyte we wniosku). Kwalifikacje te zdobyć można tylko w szkołach PSP. Centrum Naukowo-Badawcze Ochrony Przeciwpożarowej – Państwowy Instytut Badawczy im. Józefa Tuliszkowskiego w Józefowie jest jednostką organizacyjną PSP⁵⁵, zatem spoglądając szerzej na kwestie statutowe, można dojść do wniosku, że sytuacja ta spowoduje pewien rodzaj kontroli wewnętrznej w organizacji czyli PSP. CNBOP-PIB w zamyśle dąży do weryfikacji kwalifikacji strażaków LSR-G uzyskanych w innych jednostkach organizacyjnych PSP o których mowa w art. 8. ust. 1. ustawy o Państwowej Straży Pożarnej. Działanie takie w opinii publicznej może zostać odebrane jako wzajemne podważanie kompetencji jednostek organizacyjnych PSP jakimi są szkoły PSP do realizacji szkoleń i wydawania zaświadczeń, a więcej jako wyraz przejawu braku spójności w organizacji.

Przeprowadzenie procesu walidacji pracownika wymagać będzie jego obecności w siedzibie instytucji certyfikującej i dokonania opłaty. Określając łączny koszt walidacji dla jednej osoby na 1 600 zł, wnioskodawca nie podaje, czy kwota dotyczy wartości brutto, czy też netto, nie definiuje także zakresu opłat. Wnioskodawca nie podaje czasu przewidzianego na realizację procesu walidacji. W domyśle autora niniejszego artykułu, biorąc pod uwagę zapis o dwóch etapach walidacji, proces zapewne planowany jest na dwa dni. Brak jest informacji o możliwości skorzystania z zakwaterowania, czy wyżywienia. Determinuje to osoby mieszkające poza miejscowością będącą siedzibą instytucji certyfikującej (całość personelu LSR-G) do organizacji pobytu we własnym zakresie. Z punktu widzenia zarządzającego działanie to pociągnie za sobą (nieuzasadnione) koszty, na które składać się będą: opłata za proces walidacji, delegacja pracownika, uzupełnienie stanu podziału bojowego LSR-G (wyplata wynagrodzenia za pracę w godzinach nadliczbowych dla strażaków LSR-G uzupełniających braki kadrowe). Patrząc na zagadnienie migracji pracowników (strażaków LSR-G) przez pryzmat interesów podmiotu zarządzającego portem lotniczym, uzyskanie kwalifikacji przez pracownika nie jest atrakcyjne dla pracodawcy.

Ważną kwestią, na którą należy zwrócić uwagę jest informacja zawarta we wniosku w rubryce: wymagane kwalifikacje poprzedzające:

„Ukończenie liceum, technikum, szkoły policealnej lub branżowej II stopnia (kwalifikacja pełna z co najmniej PRK 3), Szkolenie podstawowe w zawodzie strażak, tytuł Ratownika (szkolenie w zakresie Kwalifikowanej Pierwszej Pomocy), Szkolenie w zakresie ratownictwa lotniskowego, w szczególności szkolenie poligonowe zgodnie z rozporządzeniem Komisji (UE) NR 139/2014 z dnia 12 lutego 2014 r. ustanawiające wymagania oraz procedury administracyjne dotyczące lotnisk zgodnie z rozporządzeniem Parlamentu Europejskiego i Rady (WE) nr 216/2008.”

Zostaje ona zrównana z informacją zawartą w rubryce: „W razie potrzeby warunki, jakie musi spełniać osoba przystępująca do walidacji”. Zapisy te budzą dużą niejasność. Po analizie tytułów rubryk, informacje te nawzajem się wykluczają.

⁵⁵ Art. 8. ust. 1. ustawy o Państwowej Straży Pożarnej i § 2. 1. Statutu Centrum Naukowo-Badawczego ochrony przeciwpożarowej im. Józefa Tuliszkowskiego – Państwowego Instytutu Badawczego.

W rubryce „typowe możliwości wykorzystania kwalifikacji” widnieje zapis:

„Osoba posiadająca kwalifikację: „Ratownictwo lotniskowe – wykonywanie działań ratowniczych realizowanych przez lotniskowe służby ratowniczo-gaśnicze (lstr-g)” będzie mogła być zatrudniona jako pracownik w lotniskowej służbie ratowniczo-gaśniczej, biorący bezpośredni udział w działaniach ratowniczych”.

Z wyżej przytoczonego zapisu można wysnuć wniosek, że posiadanie kwalifikacji jest niezbędne do podjęcia pracy w LSR-G. W rzeczywistości kwalifikacja ta nie jest obowiązkowa, a kwalifikacje określone we wniosku jako poprzedzające są wystarczające, aby podjąć pracę w LSR-G.

W odniesieniu do zasobów kadrowych komisji i funkcji przewodniczącego komisji, dostrzec można przejaw dyskryminacji strażaków LSR-G. Niczym nieuzasadniony wydaje się pozostawiać wymóg posiadania kwalifikacji inżynier pożarnictwa. Dla wyjaśnienia: zdobycie kwalifikacji inżynier pożarnictwa jest nieosiągalne dla strażaków LSR-G, gdyż jest on zarezerwowany dla funkcjonariuszy PSP. Ponadto program nauczania na studiach I stopnia w Szkole Głównej Służby Pożarniczej, po ukończeniu których absolwent otrzymuje tytuł inżyniera pożarnictwa, temat ratownictwa lotniskowego porusza raczej pobieżnie, z racji tego, że ratownictwo lotniskowe realizowane jest przez odrębną niezależną od PSP służbę, narzuconą organizacyjnie i ekonomicznie zarządzającemu portem lotniczym.

Rzeczą ważną w rozumieniu warunków technicznych opisanych we wniosku jest trener, a ściślej jego wielkość oraz możliwość symulowania pożaru paliwa pod ciśnieniem. W założeniu wnioskodawca przewiduje trenera spełniającego wymagania dla statków powietrznych operujących na lotniskach minimum 7. kategorii lotniska w zakresie ratowniczo-gaśniczym. Założenie to jest prawidłowe, niemniej jednak kilka lotnisk w Polsce posiada kategorię lotniska w zakresie ratowniczo-gaśniczym wyższą od 7. Wzrost ruchu lotniczego i ewolucja technologii konstrukcji statków powietrznych wymusza coraz częstsze używanie przez operatorów szerokokadłubowych statków powietrznych, które mieszczą się w kategoriach lotniska w zakresie ratowniczo-gaśniczym 8. i wyższej. W tej samej kategorii należy traktować statki powietrzne dwupokładowe.

Wnioskodawca deklaruje we wniosku minimum jeden pojazd ratowniczo-gaśniczy. Zgodnie z obowiązującymi przepisami do zapewnienia 7. kategorii lotniska w zakresie ratowniczo-gaśniczym niezbędne są minimum dwa pojazdy ratowniczo-gaśnicze⁵⁶. Weryfikacja umiejętności w tym konkretnym przypadku jest wykluczona z powodu niezapewnienia adekwatnej ilości sprzętu przez instytucję certyfikującą.

Wnioskodawca przywołuje także działania LSR-G związane z neutralizacją zagrożeń infrastruktury lotniska i bez udziału statku powietrznego (pożary, awarie techniczne), a także zagrożeń łączonych np. statku powietrznego i obiektu lotniskowego, jednak nie zapewnia środków technicznych do praktycznej weryfikacji wiedzy i umiejętności. Weryfikacja wiedzy musi w takim przypadku odbyć się tylko

⁵⁶ AMC3 ADR.OPS.B.010(a)(2) Służby ratowniczo-gaśnicze – *Łatwo Dostępne Przepisy dla Lotnisk (Rozporządzenie (UE) Nr 139/2014)*.

w aspekcie teoretycznym (rozwiązanie testu, odpowiedź ustna przed komisją) lub aplikacyjnym poprzez opis lub omówienie sekwencji podejmowanych czynności. Pożary obiektów lotniskowych należą do rzadkości. Stąd też, strażacy LSR-G nie mają styczności z tego typu zjawiskiem. Jak wcześniej wspomniano, formacje LSR-G trapi problem wysokiej średniej wieku. W związku z tym założyć można, iż niektórzy ze strażaków LSRG praktyczną styczność z tematem mieli na szkoleniu podstawowym w zawodzie strażak (lub równoznacznym w tamtejszych czasach z obecnym szkoleniem podstawowym w zawodzie strażak), które to odbywali nawet kilkadziesiąt lat wcześniej. Biorąc pod uwagę ewolucję technik walki z pożarami budynków, czy też różnorodność materiałów wykończeniowych w tychże budynkach, wiadomości zdobyte w tak odległym czasie mogą nie być wystarczające do uzyskania certyfikatu. Oczywiście w programie szkolenia, za który odpowiada zarządzający lotniskiem, tematyka walki z pożarami budynków jest ujęta, ale brak jest możliwości praktycznego szkolenia. O ile kwestię szkoleń poligonowych (pożar statku powietrznego i działania ratownicze po wypadku statku powietrznego) regulują przepisy w trzech obszarach prawa, tak żaden przepis w aktach normatywnych nie ma odniesienia do walki z pożarami infrastruktury lotniskowej. Aby możliwą była weryfikacja wiedzy (i umiejętności) z tego zakresu, należałoby wpierw wprowadzić odpowiednie przepisy i dać możliwość bieżącego praktycznego szkolenia.

Strażaków LSR-G obowiązuje także szkolenie w zakresie kwalifikowanej pierwszej pomocy realizowanym zgodnie z programem określonym w przepisach wydanych na podstawie art. 13 ust. 8 ustawy z dnia 8 września 2006 r. o Państwowym Ratownictwie Medycznym. Wnioskodawca wymienia ten rodzaj we wniosku, lecz nie podejmuje kwestii certyfikacji tychże uprawnień. W założeniu autora z uwagi na zamieszczenie wymagania tytułu ratownika w kwalifikacjach poprzedzających, certyfikacja w tym zakresie odbywać miałyby się na podstawie przedłożenia certyfikatu/zaświadczenia o ukończeniu kursu w zakresie kwalifikowanej pierwszej pomocy i uzyskaniu tytułu ratownika. W odniesieniu do procesu walidacji z wcześniej wymienionych obszarów, gdzie też wiedza i umiejętności są potwierdzone certyfikatem, założenie przeprowadzania walidacji tychże obszarów wydaje się nielogiczne.

W kwestii organizacyjnej, brak jest zapisów o możliwości odwołania się od decyzji komisji walidacyjnej. Brak wskazania organu nadrzędnego do którego można byłoby skierować odwołanie. Brak zapisów o konsekwencjach uzyskania negatywnego wyniku walidacji zarówno dla osób przystępujących do niego, jak i podmiotów zarządzających lotniskami. Niejasności te z pewnością wpłyną na negatywne postrzeganie procesu walidacji, doprowadzą osoby przystępujące do walidacji do nastawienia się tylko do uzyskania pozytywnego wyniku, wykluczając u nich tym samym proceder pogłębiania własnej wiedzy i umiejętności.

Reasumując: realizacja tego projektu pociągnie za sobą nieadekwatne do potrzeb rynkowych koszty ponoszone przez podmioty zarządzające portami lotniczymi, po części może zaburzać płynność funkcjonowania jednostek LSR-G podczas przeprowadzania procesu walidacji. Proces walidacji z pewnością będzie postrzegany negatywnie przez podmioty zarządzające portami lotniczymi i strażaków LSR-G. Nie widać zatem uzasadnionej potrzeby realizacji projektu.

PODSUMOWANIE

Ministerstwo Spraw Wewnętrznych i Administracji stoi na stanowisku, że nie jest przygotowane do prowadzenia ratownictwa lotniskowego, stąd też nielogicznym staje się przeprowadzanie walidacji przez instytucję usytuowaną w strukturze PSP, czyli służby podległej Ministrowi Spraw Wewnętrznych i Administracji⁵⁷. Dlatego też, CNBOP-PIB jako instytucja wydaje się nie mieć podstaw, aby weryfikować posiadaną wiedzę i umiejętności ratowników LSR-G, już udokumentowane certyfikatami. Postępowanie to prowadzi do podważania wiarygodności instytucji, które przeprowadziły szkolenie i wydały certyfikat uczestnikowi. Analizując głębiej problematykę, można dojść do wniosku, że CNBOP-PIB dąży do weryfikacji szkolenia przeprowadzonego przez ośrodki szkolenia PSP, czyli instytucje struktury organizacyjnej w której samo zostało osadzone.

W „Słowniku pojęć zintegrowanego systemu kwalifikacji” odnaleźć można uzasadnienie wprowadzenia rozwiązań zawartych w ustawie o ZSK: *...Właściwe wdrożenie rozwiązań przewidzianych w ustawie o ZSK powinno przynieść korzyści obywatelom. Ułatwi im dostęp do nowych kwalifikacji, a także ubieganie się o pracę w kraju i za granicą. Wdrożenie ZSK będzie ważne również dla pracodawców, którzy otrzymają znacznie lepsze instrumenty do prowadzenia racjonalnej polityki kadrowej (rekrutacja, inwestowanie w rozwój zawodowy pracowników)*⁵⁸. Zamysł włączenia kwalifikacji rynkowej *Ratownictwo lotniskowe – wykonywanie działań ratowniczych realizowanych przez lotniskowe służby ratowniczo-gaśnicze (lsg)* do ZSK nie jest działaniem pożądanym przez podmioty zarządzające portami lotniczymi. Działania te nie są ugruntowane prawnie, czy też podyktowane sytuacją rynkową i nie przyczynią się do poprawy bezpieczeństwa lotnisk. Stąd też, należy je zakwestionować co do samej zasady, możliwego braku spójności programowej z programami szkolenia opracowanymi przez zarządzającego i realizowanych w ośrodkach szkolenia, istniejących już uregulowań kwalifikacji w zawodzie strażaka, niezrozumiałego nakreślenia ilości godzin szkoleniowych, nie do końca zrozumiałego uzasadnienia konieczności włączenia kwalifikacji rynkowej do ZSK. Coraz większe rozbudowywanie systemu weryfikacji wiedzy połączone z ciągłym podnoszeniem wymagań psychofizycznych wdrażanych przez EASA, sprawdzi zawód strażaka LSR-G do rangi mało atrakcyjnego. Skutkować to będzie brakiem osób zainteresowanych podjęciem pracy w tym zawodzie. Dla osób ubiegających się o uzyskanie kwalifikacji istnieje zbyt wiele ograniczeń, aby założenia wskazane w projekcie mogły być realizowane. Widać, na przykładzie rzeczzonego projektu brak korzyści dla obywateli w postaci ułatwień w ubieganiu się o pracę zarówno w kraju jak i za granicą. Dla pracodawców nie stanowi on jakichkolwiek narzędzi służących prowadzeniu racjonalnej polityki kadrowej. Zatem, brak jest przyczyn do rekomendacji dla włączenia kwalifikacji rynkowej *Ratownictwo lotniskowe – wykonywanie działań ratowniczych realizowanych przez lotniskowe służby ratowniczo-gaśnicze (lsg)* do ZSK.

⁵⁷ Pismo nr DOLiZK-OL-552-3/2019 z dnia 15 stycznia 2019 r. skierowane do Pana Mikołaja Wilda dotyczące stanowiska MSWiA w sprawie włączenia LSR-G w strukturę PSP, przesłane na zasadzie informacji (do wglądu) do Stowarzyszenia Lotniskowych Służb Ratowniczo-Gaśniczych.

⁵⁸ Zob. S. Sławiński (red.), *Słownik Zintegrowanego Systemu Kwalifikacji*, Warszawa 2015, s. 9.

BIBLIOGRAFIA

- Bacia E. (red.), *Od kompetencji do kwalifikacji – diagnoza rozwiązań i praktyk w zakresie walidowania efektów uczenia się*, Warszawa 2013.
- Chodubski A., *Wstęp do badań politologicznych*, Gdańsk 2004.
- Siadkowski A.K., *Bezpieczeństwo i ochrona w cywilnej komunikacji lotniczej na przykładzie Polski, Stanów Zjednoczonych i Izraela. Studium politologiczno-prawne*, Szczytno 2013.
- Sławiński S. (red.), *Słownik Zintegrowanego Systemu Kwalifikacji*, Warszawa 2015.
- Sztumski J., *Wstęp do metod i technik badań społecznych*, Katowice 2005.

INNE DOKUMENTY

- Pismo Ministra Infrastruktury (Znak sprawy: DL-1.480.1.2019) z dnia 9 kwietnia 2019 r. w sprawie udziału w konsultacjach dotyczących włączenia kwalifikacji rynkowej do ZSK skierowane do 31 podmiotów.
- Pismo Ministra Infrastruktury (Znak sprawy: DL-1.480.5.2019) z dnia 9 lipca 2019 r. w sprawie sporządzenia opinii dotyczącej społeczno-gospodarczej potrzeby włączenia przedmiotowej kwalifikacji rynkowej do ZSK skierowanego do autora artykułu jako specjalisty Stowarzyszenia Lotniskowych Służb Ratowniczo-Gaśniczych.
- Program szkolenia podstawowego w zawodzie strażak; KG PSP, Warszawa 2016.
- Wniosek – Formularz dla kwalifikacji Ratownictwo lotniskowe.

KWALIFIKACJA RYNKOWA „RATOWNICTWO LOTNISKOWE”. OCENA SPOŁECZNO-GOSPODARCZA POTRZEBY WŁĄCZENIA DO ZINTEGROWANEGO SYSTEMU KWALIFIKACJI

Streszczenie

Autor w artykule podejmuje rozważania na temat społeczno-gospodarczej potrzeby włączenia do Zintegrowanego Systemu Kwalifikacji, kwalifikacji rynkowej pod nazwą „ratownictwo lotniskowe”. Rozważania te prowadzone są z punktu widzenia strażaków Lotniskowej Służby Ratowniczo-Gaśniczej, podmiotów zarządzających portami lotniczymi, a także osób określonych przez wnioskodawcę jako potencjalnie zainteresowanych kwalifikacją. Wniosek złożony przez Centrum Naukowo-Badawcze Ochrony Przeciwpożarowej – Państwowy Instytut Badawczy im. Józefa Tuliszkowskiego zostaje poddany krytycznej ocenie. Autor opiera się na opinii specjalisty Stowarzyszenia Lotniskowych Służb Ratowniczo-Gaśniczych, którą sporządził dla Ministra Infrastruktury na potrzeby włączenia przedmiotowej kwalifikacji rynkowej do Zintegrowanego Systemu Kwalifikacji.

Słowa kluczowe: kwalifikacja rynkowa, lotniskowa służba ratowniczo-gaśnicza, ratownictwo lotniskowe, Zintegrowany System Kwalifikacji

MARKET QUALIFICATION "AIRPORT RESCUE".
SOCIAL AND ECONOMIC ASSESSMENT OF THE NEED TO INCLUDE
IN THE INTEGRATED QUALIFICATION SYSTEM

Abstract

The author of the article takes reflection on the socio-economic need to include a market qualification called "airport rescue" to the Integrated Qualifications System. These considerations are carried out from the point of view of the firefighters of the Airport Rescue and Firefighting Service, entities managing the airports, as well as persons identified by the applicant as potentially interested in the qualification. The application submitted by the Scientific and Research Center for Fire Protection – Józef Tuliszkowski National Research Institute is critically evaluated. The author is based on the opinion of the specialist from the Association of Airport Rescue and Firefighting Services. The opinion was drawn up for the Minister of Infrastructure in order to make an effort to include the market qualification to the Integrated Qualification System.

Key words: market qualification, airport rescue and firefighting service, airport rescue, Integrated Qualification System

STRONA PRZEDMIOTOWA PRZESTĘPSTWA OSZUSTWA W POLSKIM PRAWIE KARNYM (ART. 286 § 1 K.K.)

KAROL JANKOWSKI*

Pierwsze próby wyodrębnienia przestępstwa oszustwa w sferze legislacyjnej były oparte na pojęciu fałszu, które przyjęto we francuskich kodeksach karnych z 1791 r. i 1810 r., kodeksie austriackim z 1803 r. i kodeksie bawarskim z 1813 r. Brak było wyraźnego rozgraniczenia między fałszem a oszustwem. Znamiona strony przedmiotowej charakteryzujące się podstępem lub wprowadzenie w błąd czy też różnymi przedmiotami zamachu, sposobami działania przy jednoznacznym braku związku z wyrządzeniem szkody majątkowej w późniejszym czasie dały podstawy do wypracowania w doktrynie spójnej koncepcji przestępstwa oszustwa opartej na konstrukcji zamachu na mienie i użyciu kłamstwa jako sposobu doprowadzenia do niekorzystnego rozporządzenia mieniem¹.

W pierwszym polskim kodeksie karnym z 1932 r.² przestępstwo oszustwa uregulowano w rozdziale XXXIX, noszącym nazwę przestępstwa przeciwko mieniu. Odpowiedzialność karną ponosił ten, kto w celu osiągnięcia dla siebie lub kogo innego korzyści majątkowej doprowadził inną osobę, za pomocą wprowadzenia jej w błąd lub wyzyskania błędu, do niekorzystnego rozporządzenia własnym lub cudzym mieniem (art. 264 § 1 k.k. z 1932 r.). Ustawodawca ujął również inny typ przestępstwa oszustwa. Karalnym było zachowanie, które ukierunkowane było na cel osiągnięcia dla siebie lub kogo innego korzyści majątkowej za pomocą doprowadzenia innej osoby do niekorzystnego rozporządzenia mieniem, poprzez wyzyskanie niezdolności pokrzywdzonego do należytego pojmowania przedsiębranego działania (art. 266 k.k. z 1932 r.).

* Karol Jankowski – mgr prawa, doktorant na Wydziale Prawa i Administracji Uczelni Łazarzskiego, funkcjonariusz Komendy Miejskiej Policji w Kaliszu w Wydziale Dochodzeniowo-Śledczym, adres e-mail: karol_power@interia.pl

¹ T. Oczkowski [w:] R. Zawłocki (red.), *System Prawa Karnego. Przestępstwa przeciwko mieniu i gospodarcze* T. 9, Warszawa 2015, s. 117.

² Rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 11 lipca 1932 r. *kodeks karny*, Dz.U. z 1932 r. nr 60 poz. 571.

W kodeksie karnym z 1969 r.³ w rozdziale XXIX, zatytułowanym „przestępstwa przeciwko mieniu” w art. 205 k.k. ustanowiono przestępstwo klasycznego oszustwa, którego zarówno znamiona strony przedmiotowej i podmiotowej były odpowiednikiem kodeksu karnego z 1932 r. z niewielkimi zmianami. Nowością było połączenie znamion przepisów art. 264 k.k. i 266 k.k. z 1932 r. poprzez połączenie w art. 205 k.k. znamiona niezdolności osoby do należytego pojmowania przedsiębranego działania. Rozwiązanie to jest trafne. Cytowane przepisy kodeksu karnego z 1932 r. niczym się nie różniły, poza rozszerzoną sankcją karną przewidzianą przez ustawodawcę co do oszustwa typizowanego w art. 266 k.k. z 1932 r. Obok grożącej kary więzienia do lat 5 można było orzec wobec sprawcy karę aresztu.

W kodeksie karnym z 1997 r.⁴ przejęto konstrukcję znamion klasycznego oszustwa, ukształtowaną na gruncie kodeksu karnego z 1969 r. W obowiązującym stanie prawnym przestępstwo oszustwa typizowane w art. 286 k.k. jest zamieszczone w rozdziale XXXV, grupującym przestępstwa przeciwko mieniu. W typie podstawowym karze pozbawienia wolności od 6 miesięcy do lat 8 podlega ten, kto w celu osiągnięcia korzyści majątkowej doprowadza inną osobę do niekorzystnego rozporządzenia własnym lub cudzym mieniem za pomocą wprowadzenia jej w błąd albo wyzyskania błędu lub niezdolności do należytego pojmowania przedsiębranego działania (§ 1).

Poza konstrukcją znamion klasycznego przestępstwa oszustwa, wyróżnić należy tzw. oszustwo sądowe, którego regulacje mieszczą się w typie podstawowym art. 286 § 1 k.k. W obecnym stanie prawnym ustawodawca nie przewidział oszustwa sądowego, tak jak miało to miejsce w kodeksie karnym z 1932 r. Wówczas art. 267 k.k. z 1932 r. kryminalizował dochodzenie z dokumentu pokrytej należności lub zbywanie takiego dokumentu. Takie rozwiązanie od klasycznego oszustwa różniło się tym, że punkt ciężkości przeniesiony został na świadome wykorzystanie określonej sytuacji, którą było posiadanie autentycznego dokumentu, a nie wykorzystanie cudzego błędu⁵.

PRZEDMIOT OCHRONY

Umieszczenie przestępstwa oszustwa w rozdziale XXXV wskazuje, że przedmiotem ochrony omawianego przestępstwa jest mienie. W zależności od przestępstw uregulowanych w rozdziale XXXV mamy do czynienia z ochroną mienia w węższym lub szerszym zakresie pojęciowym. W węższym znaczeniu występuje ono przy przestępstwach kradzieży, przywłaszczenia czy rozboju, gdzie ich celem jest ochrona mienia ruchomego oraz energii. Natomiast w szerokim znaczeniu utożsamia się z wszelkimi prawami majątkowymi, w tym rzeczowymi, obligacyjnymi oraz przedmiotami tych praw, jak również z zyskami i pożytkami⁶.

³ Ustawa z dnia 19 kwietnia 1969 r. *kodeks karny*, Dz.U. z 1969 r. nr 13, poz. 94.

⁴ Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. *kodeks karny*, Dz.U. z 1997 r. nr 88, poz. 553.

⁵ Z. Kukuła, *Dochodzenie roszczeń majątkowych w procesie cywilnym a oszustwo sądowe*, „Monitor Prawniczy” 2006, nr 12, Legalis.

⁶ A.N. Preibisz, *Przedmiot ochrony przestępstwa określonego w art. 286 § 1 kodeksu karnego*, Prok i Pr 2004, nr 10, s. 29.

Doktryna i orzecznictwo przy wykładni pojęcia mienie odwołuje się do prawa cywilnego. Zgodnie z treścią art. 44 k.c.⁷, mieniem jest własność i inne prawa majątkowe. Termin mienie przeciwstawia się terminowi majątek, definiując go w relacji do konkretnego podmiotu jako ogółu praw majątkowych przysługujących określone podmiotowi, będącemu osobą fizyczną lub prawną⁸. Zgodzić się należy z poglądem wyrażonym w judykaturze, że „pojęcie mienia jako przedmiotu ochrony prawnokarnej występuje w szerokim sensie. Obejmujące wszelkie prawa majątkowe, rzeczowe i obligacyjne, w tym także usługi, świadczenia, zyski lub pożytki stanowiące majątek. W efekcie przedmiotem oszustwa może być co do zasady usługa, która najczęściej ma charakter odpłatny i wiąże się z koniecznością poniesienia określonych wydatków i innych kosztów oraz oczekiwaniem uzyskania określonego zysku”⁹.

Tak więc dobrem chronionym jest mienie w szerokim tego słowa znaczeniu (mienie ruchome, nieruchomości oraz wszelkiego rodzaju prawa)¹⁰. Ubocznie chroniona jest również uczciwość obrotu majątkowego od oszukańczych zabiegów w zakresie rozporządzenia mieniem¹¹. Pojęcie mienia wskazuje nie tylko na przedmiot ochrony, ale również na przedmiot czynności wykonawczej¹².

STRONA PRZEDMIOTOWA

Strona przedmiotowa przestępstwa oszustwa składa się z dwóch nierozłącznych znamion, w skład której wchodzi:

- 1) wprowadzenie w błąd, wyzyskanie błędu lub niezdolności do należytego pojmowania przedsiębranego działania,
- 2) doprowadzenie chociażby jednym ze sposobów do niekorzystnego rozporządzenia mieniem.

Wszelkie inne sposoby wywołujące niekorzystne rozporządzenie mieniem pozostają poza zakresem kryminalizacji oszustwa określonego w art. 286 § 1 k.k.¹³

ZNAMIEŃ WPROWADZENIA W BŁĄD

Wprowadzenie w błąd to jedna z najpopularniejszych form oszustwa. Błąd to „niezgodność między rzeczywistością a jej odbiciem w świadomości człowieka”¹⁴. Ustawodawca nie określił sposobów wprowadzenia w błąd, który może być osiągnięty przez sprawcę

⁷ Ustawa z dnia 23 kwietnia 1964 r. *kodeks cywilny*, Dz.U. z 1964 r. nr 16, poz. 93.

⁸ A.N. Preibisz, *Przedmiot...*, op. cit., s. 29.

⁹ Wyrok SA Gdańsk z 27-09-2017 r.; II AKa 341/16, Legalis.

¹⁰ W. Świda, *Prawo Karne*, Warszawa 1978, s. 573.

¹¹ A. Grześkowiak, K. Wiak [w:] *Kodeks Karny. Komentarz*, 2019, Legalis.

¹² M. Królikowski, R. Zawłocki, *Kodeks Karny. Część Szczególna*, 2017, Legalis.

¹³ A. Bazyłko, *Znamiona charakteryzujące typ podstawowy przestępstwa oszustwa (art. 286 § 1 kk)*, „Edukacja Prawnicza” 2011, nr 12, s. 37, Legalis; M. Dąbrowska-Kardas, P. Kardas [w:] A. Zoll (red.), *Kodeks karny. Część szczególna. Komentarz T. III*, Kraków 2006, s. 273; Wyrok SN z 2-12-2002 r., IV KKN 135/00.

¹⁴ *Encyklopedia Popularna PWN*, wyd. 26, Warszawa 1996, s. 92.

za pomocą słów, gestów, pisma¹⁵, przemilczenia¹⁶, fałszywego urzędzenia¹⁷ lub innych sposobów. Oznacza to, że czynność sprawcza wprowadzenia w błąd może być realizowana przez sprawcę wszelkimi dostępnymi sposobami i metodami bez szczególnego podstępny, która w świadomości człowieka wywoła mylne wyobrażenie. Rację ma Sąd Najwyższy wskazując, że: „stosownie do art. 286 § 1 k.k. wprowadzenie w błąd może zostać osiągnięte przez przemilczenie, zaniechanie poinformowania o faktycznym stanie rzeczy np. zatajenie rzeczywistej sytuacji materialnej, możliwości finansowych”¹⁸. W doktrynie wskazuje się, że wprowadzenie w błąd wymaga znacznej aktywności ze strony sprawcy¹⁹. Dlatego forma ta nosi miano oszustwa czynnego, która polega na tym, iż sprawca własnymi podstępnymi zabiegami doprowadza pokrzywdzonego do błędnego wyobrażenia o określonym stanie rzeczy, takim jak np. wartość przedmiotu, cech sprzedawanego towaru, możliwość uzyskanej korzyści²⁰. Może ona dotyczyć okoliczności zarówno zewnętrznych jak i wewnętrznych. Przy okolicznościach zewnętrznych dochodzi do sytuacji, w której np. sprawca oferuje pokrzywdzonemu biżuterię z tombaku, zapewniając go, że jest to złoto. W drugim przypadku w grę wchodzi stan psychiczny, obejmujący nabycie przez sprawcę korzyści majątkowej w postaci np. pieniędzy z udzielonej pożyczki i zapewnieniu pożyczkodawcy o regulowaniu płatności w ustalonym terminie, gdy faktycznie sprawca takiego zamiaru nie miał²¹. Istotnym znaczeniem błędu jest konfrontacja obiektywnej rzeczywistości ze stanem świadomości człowieka. Może przybrać też postać błędu nieświadomego, który polega na rozbieżności między rzeczywistym stanem rzeczy a jego odzwierciedleniem w świadomości człowieka. Ma to miejsce w sytuacji, w której człowiek nie uświadamia sobie pewnych elementów pozytywnych, występujących w rzeczywistości²².

Trafnie wskazuje się w judykaturze, że:

- „błędem w rozumieniu znamion przestępstwa z art. 286 § 1 k.k. jest niezgodność między obiektywną rzeczywistością, a jej odbiciem w świadomości człowieka. Natomiast wprowadzenie w błąd oznacza zachowanie prowadzące do wywołania (powstania) u danej osoby błędu, a więc fałszywego odzwierciedlenia rzeczywistości w świadomości tej osoby. Nieprawidłowe odzwierciedlenie rzeczywistości w świadomości rozporządzającego mieniem stanowić ma więc rezultat podejmowanych przez sprawcę działań. Nie muszą one polegać na działaniu podstępnym, a wystarczające jest jakiegokolwiek działanie, które może doprowadzić do powstania błędnego wyobrażenia o rzeczywistości u osoby rozporządzającej mieniem. Wprowadzenie w błąd może przejawiać się w różnych formach. Może zostać dokonane słowem, pismem, gestem, a także w jakikolwiek inny sposób”²³;

¹⁵ B. Michalski [w:] A. Wąsek (red.), *Kodeks Karny Część szczególna T. II. Komentarz*, Warszawa 2006, s. 1004.

¹⁶ M. Dąbrowska-Kardas, P. Kardas [w:] A. Zoll (red.), *Kodeks karny...*, s. 277.

¹⁷ J. Skorupka, *Karnoprawna ochrona wierzycieli*, Toruń 2001, s. 81.

¹⁸ Wyrok SN z 10-07-2007 r.; III KK 20/07.

¹⁹ A. Bazylko, *Znamiona...*, *op. cit.*, s. 37.

²⁰ A. Marek, *Prawo karne*, Warszawa 2011, s. 546.

²¹ B. Michalski [w:] A. Wąsek (red.), *Kodeks...*, s. 1005.

²² M. Dąbrowska-Kardas, P. Kardas [w:] A. Zoll (red.), *Kodeks karny...*, s. 275.

²³ Wyrok SA w Warszawie z 23-11-2016 r.; II Aka 380/16, Legalis.

- „wprowadzenie w błąd pokrzywdzonego lub osoby rozporządzającej mieniem może być dokonane także za pośrednictwem innych osób, nieświadomych tego, że tworzą u kogoś mylne wyobrażenie o rzeczywistym stanie rzeczy. Wprowadzenie w błąd za pośrednictwem innej osoby jest możliwe także w przypadku wykorzystania jako pośredników w przekazaniu informacyjnym osób funkcjonujących w strukturze podmiotu konwencjonalnego, zarówno takich, które samodzielnie nie mają kompetencji do rozporządzania mieniem tego podmiotu, jak i tych, które dysponują tego typu uprawnieniami”²⁴.

Klasycznym przykładem mogą być pokazy sprzedaży różnych przedmiotów np. medycznych czy też artykułów gospodarstwa domowego na gościnnych pokazach w których wywołuje się u konsumentów mylne wyobrażenia o fantastycznych właściwościach posiadanych w ofercie produktów, oferując jednocześnie promocyjne ceny i korzystne rozwiązanie zapłaty za nabyty towar w ramach udzielonego kredytu. Dodatkowym bodźcem ma być zapewnienie nabycia rzeczy w ramach promocji np. duży upust cenowy, specjalna nagroda. W rzeczywistości towar nabyty przez klienta okazuje się być słabej jakości, bądź nabyty po znacznie wyższej cenie niż cena rynkowa. Innymi słowy nie spełnia on wymagań, jakie oferował sprzedawca np. że jest to patelnia, na której można smażyć bez oleju i obaw o przypalenie potraw, a w rzeczywistości okazuje się, że przypala potrawy. Innym przykładem może być sprzedaż samochodu w komisie. W tym przypadku *modus operandi* sprawcy może polegać na zatajeniu przed pośrednikiem uszkodzenia powstałego w wyniku poważnej kolizji czy wypadku, w jakim brał udział pojazd. Powstałe uszkodzenia zostały usunięte lub dobrze zamaskowane. Nie ulega zatem wątpliwości, że dochodzi do wprowadzenia w błąd pokrzywdzonego za pośrednictwem innej osoby, która w zależności od okoliczności i poczynionych ustaleń mogła nie być świadoma tego, że swoim zachowaniem wprowadza w błąd pokrzywdzonego. Takie działanie prowadzi do niekorzystnego rozporządzenia mieniem ze strony pokrzywdzonego, a tym samym osiągnięciu korzyści majątkowej przez sprawcę, za pomocą pośrednika. Logicznym jest, że gdyby pokrzywdzony wiedział, że towar który nabywa jest „wadliwy”, to takiej umowy by nie zawarł.

Przedmiotem działania wprowadzenia w błąd może być również informacja dotycząca stanu majątkowego sprawcy, jego możliwości finansowych, terminu co do wywiązania się ze zobowiązania umownego, cech oferowanych produktów itp.²⁵. Może nastąpić także za pomocą tzw. faktów konkludentnych, polegających na tym, że to pokrzywdzony sam wysnuł błędne wnioski²⁶.

Wprowadzenie w błąd może polegać na przedłożeniu fałszywych dowodów przed sądem i rozporządzeniu mieniem na podstawie uzyskanego orzeczenia sądowego²⁷. Oszustwo takie nosi miano oszustwa sądowego lub też oszustwa procesowego²⁸.

²⁴ Postanowienie SN z 20-01-2017 r.; IV KK 438/16, Legalis.

²⁵ B. Michalski [w:] A. Wąsek (red.), *Kodeks Karny...*, s. 1006.

²⁶ M. Dąbrowska-Kardas, P. Kardas [w:] A. Zoll (red.), *Kodeks karny...*, s. 280.

²⁷ *Ibidem*, s. 277.

²⁸ Z. Kukuła, *Glosa do Wyroku Sądu Najwyższego z dnia 14 stycznia 2010 r.; sygn. V KK 235/09*, Prok i Pr 2012, nr 1, s. 170.

Kodeks karny nie typizuje tzw. oszustwa sądowego. Przesłupstwo oszustwa sądowego mieści się w graniach znamion przestupstwa klasycznego, typizowanego w art. 286 § 1 k.k.²⁹

W procedurze cywilnej możliwym jest dokonanie oszustwa sądowego poprzez:

- nieprawdziwe twierdzenia niepoparte równocześnie fałszywymi dowodami,
- nieprawdziwe twierdzenia poparte fałszywymi dowodami,
- powołanie nieprawdziwych okoliczności i dowodów w sytuacji utrudniającej obronę pozwanemu³⁰.

Słusznie w piśmiennictwie uznaje się, że sprawca *oszustwa sądowego* wprowadza w bład sąd co do okoliczności faktycznych stanowiących podstawę orzeczenia. Wprowadzenie w bład następuje za pomocą środków, które sąd może zgodnie z procedurą cywilną wziąć pod uwagę przy ustalaniu stanu faktycznego. Działanie sprawcy doprowadza do powstania w świadomości osoby wydającej orzeczenie mylnego wyobrażenia o rzeczywistości, a następnie ten bład wpływa na treść wydanego przez taką osobę orzeczenia, którego przedmiotem jest mienie innej osoby³¹.

W doktrynie wskazuje się, że oszustwo sądowe jest rzadko występującym zjawiskiem organów ścigania. Ujawnionego czynu należy dopatrywać się dopiero w chwili toczącego się sporu przed sądem cywilnym. Zaliczane jest jako zjawisko mało przejrzyste, a niekiedy i trudnym do wyodrębnienia elementami strony podmiotowej, czy też zachowaniem strony procesowej charakteryzującym się dla sporu cywilnego kontradiktoryjnością rozprawy³².

Wprowadzenie w bład musi dotyczyć okoliczności istotnych, dla których pokrzywdzony rozporządzi mieniem³³. Wprowadzenie w bład co do okoliczności nieistotnych, które nie mają wpływu na rozporządzenie mieniem nie wystarczą do wysunięcia wniosków o błędzie i pociągnięcia sprawcy do odpowiedzialności karnej za czyn typizowany w art. 286 § 1 k.k.³⁴

Zasadnie przyjmuje się w literaturze, że do wyczerpania przestupstwa oszustwa nie dochodzi w sytuacji, gdy dana osoba korzystając z podstępny egzekwuje przysługujące jej roszczenia³⁵. Czasem podstęp to jedyna droga w celu wyegzekwowania należnych roszczeń. Podmiot, który posługuje się podstępem, działa w celu zaspokojenia należnych mu roszczeń. Chodzi tu o roszczenia, które nie są sporne. Prawdą jest, że dochodzi do niekorzystnego rozporządzenia mieniem przez rozporządzającego w wyniku wprowadzenia go w bład (np. zapewnienie o zapłacie za zakupiony towar w późniejszym terminie). Jednak zachowanie osoby posługującej się podstępem nie jest ukierunkowane na osiągnięcie korzyści majątkowej, lecz zaspokojenie swoich roszczeń.

²⁹ *Ibidem*.

³⁰ Z. Kukuła, *Dochodzenie roszczeń majątkowych w procesie cywilnym a oszustwo sądowe*, „Monitor Prawniczy” 2006, nr 12, Legalis.

³¹ A. Jezusek, *Niektóre zagadnienia interpretacyjne wiążące się z koncepcją tzw. oszustwa sądowego*, „Przegląd Sądowy” 2017, nr 1, s. 74–75.

³² Z. Kukuła, *Dochodzenie...*, *op. cit.*

³³ B. Michalski [w:] A. Wąsek (red.), *Kodeks Karny...*, s. 1005; M. Dąbrowska-Kardas, P. Kardas [w:] A. Zoll (red.), *Kodeks karny...*, s. 277.

³⁴ J. Bafia [w:] J. Bafia (red.), *Kodeks Karny. Komentarz*, Warszawa 1977, s. 540.

³⁵ T. Oczkowski, *Pozorowanie zawarcia umowy jako przestupstwo oszustwa – glosa*, IV KKN 108/98, „Monitor Prawniczy” 2013, nr 12, Legalis.

Realną jest sytuacja, w której pokrzywdzony podstępym działaniem opierać się będzie na spornej wierzytelności. Trafnie zauważa się w literaturze, że dłużnicy (pokrzywdzeni) w swoim subiektywnym odczuciu zawsze uznawać się będą za osoby pokrzywdzone³⁶. Podaje się sytuacje, w której sąd karny uzna za oszustwo doprowadzenie podstępem do wygzekwowania przez potrącenie spornej wierzytelności, gdy sporny jej charakterze wynika tylko z zaprzeczenia istniejącej wierzytelności dokonanego przez pokrzywdzonego. Jednocześnie w okresie późniejszym sąd cywilny orzeka, że zgłoszone do potrącenia roszczenie istnieje i że rzekomo pokrzywdzony ma obowiązek spełnić określone zobowiązanie. Tym samym rozstrzygnięcie dokonane przez sąd cywilny, powodowałoby zupełnie odmienną ocenę prawnokarną dokonanego czynu.

Uważam, że nie dochodzi do wyczerpania znamion przestępstwa oszustwa w sytuacji, której ustalony stan faktyczny wskazuje, że roszczenia są zasadne. Aprobować należy pogląd wyrażony w doktrynie, że do wyczerpania znamion przestępstwa oszustwa nie dochodzi w sytuacji, jakiej osoba korzystająca z podstępu egzekwuje przysługujące jej roszczenia³⁷.

Inaczej trzeba ocenić sytuację w której roszczenia są przedawnione lub nieuzasadnione. Jest to wówczas zachowanie podstępne i w związku z tym wyczerpuje znamiona przestępstwa oszustwa.

ZNAMIONA WYZYSKIWANIA BŁĘDU

Formą wykonawczą strony przedmiotowej przestępstwa oszustwa jest też wyzyskanie błędu; dotyczy to sytuacji, w której przed podjęciem działania przez sprawcę, pokrzywdzony miał już fałszywe wyobrażenie o rzeczywistości, przy czym błąd polega na nieświadomości lub urojeniu bez udziału sprawcy³⁸. Trafnie zauważył Sąd Najwyższy, że „przy wyzyskaniu błędu sprawca wykorzystuje już istniejącą rozbieżność między stanem świadomości dokonującego rozporządzenia mieniem a rzeczywistością, której sprawca nie koryguje, lecz używa dla uzyskania przez siebie lub kogo innego osiągnięcia korzyści majątkowej, wynikającej z niekorzystnego dla pokrzywdzonego rozporządzenia mieniem”³⁹. Forma ta nosi miano oszustwa biernego⁴⁰, choć w doktrynie wskazuje się na brak ścisłości, gdyż sprawca musi przejawiać określoną aktywność, aby wyzyskać błąd pokrzywdzonego⁴¹. W doktrynie zasadnie uznaje się że przy wyzyskaniu błędu sprawca wykorzystuje aktywność, albowiem przestępstwo oszustwo jest dwuetapowe, gdzie dochodzi do wprowadzenia w błąd, wyzyskania błędu lub niezdolności do należytego pojmowania przedsiębranego działania a następnie dobrowolne przez pokrzywdzonego

³⁶ *Ibidem*.

³⁷ *Ibidem*.

³⁸ M. Dąbrowska-Kardas, P. Kardas [w:] A. Zoll (red.), *Kodeks karny...*, s. 277.

³⁹ Wyrok SN z 2-12-2002 r.; IV KKN 13/00, cyt.: A. Bazylko, *Znamiona...*, *op. cit.*

⁴⁰ A. Bazylko, *Znamiona...*, *op. cit.*

⁴¹ A. Marek, *Prawo...*, *op. cit.*, s. 546.

rozporządzenie mieniem. Dlatego działanie sprawcy utożsamione jest tutaj od nie wyprowadzania pokrzywdzonego z błędu, lecz wykorzystanie tego błędu⁴².

Podobnie jak przy wprowadzeniu w błąd ustawodawca nie określa, w jaki sposób miałyby dojść do oszustwa biernego, a więc dopuszczalna jest każda forma. Najczęściej następuje to przez przemilczenie czy też zaniechanie wyprowadzenia z błędu pokrzywdzonego, który w nim pozostał, wskazując mu na jego racje.

Zgodzić się należy ze stanowiskiem SN, który uznał, że „do realizacji znamienia wprowadzenia w błąd lub wyzyskania błędu dochodzi bowiem nie tylko wtedy, gdy już w chwili zawierania umowy sprawca nie miał w ogóle zamiaru uiszczenia całości należności za uzyskiwany towar lub inne świadczenie, ale także wtedy, gdy świadomie zataił przed kontrahentem obiektywnie istniejącą sytuację, która ma wpływ na możliwość realizacji warunków transakcji wynikających z umowy. Wystarczające jest wykazanie, że ujawnienie prawdziwego stanu rzeczy powstrzymałoby pokrzywdzonego od zawarcia umowy lub skłoniło do bardziej skutecznego zabezpieczenia jej realizacji. Do wprowadzenia w błąd skutkującego niekorzystnym rozporządzeniem mieniem dochodzi również w wyniku wywołania błędnego wyobrażenia o okolicznościach decydujących o rozporządzeniu lub sposobie rozporządzenia”⁴³.

ZNAMIONA NIEZDOLNOŚCI DO NALEŻYTEGO POJMOWANIA PRZEDSIĘBRANEGO DZIAŁANIA

Ostatnią formą wykonawczą jest niezdolność do należytego pojmowania przedsiębranego działania, która może mieć charakter stały lub przemijający⁴⁴. Stały może wynikać np. z młodego lub starczego, podeszłego wieku, upośledzenia psychicznego lub niedorozwoju umysłowego⁴⁵, przemijający zaś – z przejściowej choroby lub też może zostać wywołany przez samego sprawcę, doprowadzając pokrzywdzonego celowo np. do stanu upojenia alkoholowego licząc, że to właśnie pokrzywdzony w stanie upojenia alkoholowego dokona niekorzystnego rozporządzenia dla siebie mieniem⁴⁶. Pokrzywdzonymi mogą być osoby niemające zdolności do czynności prawnych lub mające takie czynności ograniczone. Sam fakt, że z mocy prawa cywilnego czynność prawna dokonana przez takie osoby jest nieważna (art. 14 § 1 k.c.), nie wyłącza odpowiedzialności karnej za przestępstwo oszustwa⁴⁷. Zdolność do czynności prawnej uzyskują osoby fizyczne dopiero po osiągnięciu odpowiedniej dojrzałości umysłowej, niezbędnej do podejmowanej decyzji co do kształtowania wiążących je stosunków prawnych (art. 11 k.c.), a tracą ją z kolei m.in. w razie zaniku tej cechy⁴⁸ (art. 12 k.c.).

⁴² T. Oczkowski [w:] R. Zawłocki (red.), *System Prawa Karnego...*, s. 131.

⁴³ Wyrok SN z 6-12-2017 r.; V KK 240/17, Legalis.

⁴⁴ A. Marek, *Prawo...*, s. 546–547.

⁴⁵ T. Oczkowski [w:] R.A. Stefański (red.), *Kodeks Karny. Komentarz*, Warszawa 2017, s. 1679.

⁴⁶ B. Michalski [w:] A. Wąsek (red.), *Kodeks Karny...*, s. 1007.

⁴⁷ J. Bafia [w:] J. Bafia (red.), *Kodeks Karny. Komentarz*, Warszawa 1977, s. 539.

⁴⁸ Z. Radwański, A. Olejniczak, *Prawo cywilne – część ogólna*, 12 wydanie, Warszawa 2013, s. 140.

Niezdolność może wynikać z nadużywania alkoholu lub środków odurzających, co oznacza, że nie musi mieć charakteru trwałego, a jedynie przejściowego stanu pokrzywdzonego. Istotnym w tym przypadku jest, aby sprawca wykorzystał ten moment i doprowadził w nim pokrzywdzonego do niekorzystnego rozporządzenia mieniem. Dla tej formy wykonawczej wystarczy, że pokrzywdzony w czasie rozporządzenia mieniem nie zdawał sobie sprawy z tego jaką czynność prawną zawiera i jakie skutki prawne lub ekonomiczne wynikają lub mogą wynikać z tej czynności⁴⁹.

Trafnie wskazuje się w doktrynie, że odmiennością tej formy jest wykorzystanie stanu psychicznego osoby rozporządzającej własnym lub cudzym mieniem, będącego następstwem niezdolności do zrozumienia podejmowanych działań, podczas gdy w pozostałych formach dochodzi do wykorzystania stanu będącego następstwem błędu. Nie jest to równoznaczne z wykorzystaniem nieświadomości pokrzywdzonego. Może być on nawet świadom wszystkich okoliczności, ale z określonych przyczyn nie jest w stanie prawidłowo ocenić skutków podejmowanych przez siebie decyzji⁵⁰.

Wprowadzenie w błąd, wyzyskanie błędu i niezdolności do należytego pojmowania przedsiębranego działania musi być powiązane z doprowadzeniem pokrzywdzonego do niekorzystnego rozporządzenia mieniem własnym lub cudzym. Dlatego przestępstwo to zaliczane jest do przestępstw dwuetapowych, gdzie pierwszym jest wprowadzenie w błąd, wyzyskanie błędu lub niezdolności do należytego pojmowania przedsiębranego działania, a drugim – wystąpienie skutku w postaci doprowadzenia pokrzywdzonego do niekorzystnego rozporządzenia mieniem.

SKUTEK W POSTACI NIEKORZYSTNEGO ROZPORZĄDZENIA MIENIEM

Istotnym znamieniem przestępstwa oszustwa jest niekorzystne rozporządzenie mienia. Przez rozporządzenie mienia rozumieć należy wszelkie czynności prowadzące do zmiany stanu majątkowego, w szczególności we władaniu mienia, co oznacza, że może ono nastąpić we wszystkich formach przewidzianych przez przepisy prawa⁵¹. Niekorzystne rozporządzenie mieniem obejmuje również sytuację, w której w przyszłości pozbawia pokrzywdzonego konkretnych przychodów oraz każde inne pogorszenie się jego sytuacji majątkowej. Również zmniejszenie szans na zaspokojenie jego roszczeń w przyszłości, czy też niepełnowartościowe zabezpieczenie spłaty długu, jak też uzyskanie oczekiwanego świadczenia po upływie znacznego terminu jego spłaty⁵². Rację ma Sąd Najwyższy, który uznał, że „niekorzystne rozporządzenie mieniem, o którym mowa w art. 286 § 1 k.k., to rozporządzenie, które jest niekorzystne z punktu widzenia osoby pokrzywdzonej, zaś samo powstanie

⁴⁹ M. Dąbrowska-Kardas, P. Kardas [w:] A. Zoll (red.), *Kodeks karny...*, s. 284–285.

⁵⁰ T. Oczkowski [w:] R. Zawłocki (red.), *System Prawa Karnego...*, s. 131.

⁵¹ M. Dąbrowska-Kardas, P. Kardas [w:] A. Zoll (red.), *Kodeks karny...*, s. 290.

⁵² T. Oczkowski [w:] R.A. Stefański (red.), *Kodeks Karny...*, s. 1680.

szkody w mieniu nie stanowi koniecznego warunku do uznania, że doszło do realizacji tego znamienia⁵³. Niekorzystne rozporządzenie mieniem nie powinno być utożsamiane w wyrządzeniu szkody. Może ono polegać na takiej zmianie w stanie majątkowym, która nie przejawia się ani w pozbawieniu poszkodowanego przyszłych dochodów, ani w stworzeniu podstaw do poniesienia w przyszłości określonych wydatków, lecz polega na pogorszeniu sytuacji majątkowej poszkodowanego np. przez przesunięcie terminów spłaty długu⁵⁴. Rozporządzenie mieniem zostaje spełnione wówczas, gdy sprawca wyczerpując znamiona przestępstwa oszustwa doprowadza inną osobę do takiego rozporządzenia mieniem, które jest niekorzystne z punktu widzenia jej interesów. Dlatego o niekorzystności rozporządzenia mieniem decydować ma ocena rozporządzenia z punktu widzenia interesów osoby rozporządzającej lub osoby pokrzywdzonej⁵⁵. Skutek w postaci niekorzystnego rozporządzenia mienia przy znamionach przestępstwa, jest o tyle istotny, że to on decyduje o dokonaniu przestępstwa oszustwa. Trafnie wskazał Sąd Najwyższy, że „przestępstwo oszustwa z art. 286 § 1 k.k. jest dokonane z chwilą niekorzystnego rozporządzenia mieniem (...) Chwilą rozporządzenia mieniem, decydującą o dokonaniu przestępstwa oszustwa jest moment przyjęcia przez pokrzywdzonego lub nałożenia na pokrzywdzonego zobowiązania, a nie moment jego realizacji (...). Skoro bowiem stanowiące znamiona czynu zabronionego z art. 286 § 1 k.k. oszukańcze zachowania (tj. wprowadzenie w błąd, wyzyskanie błędu lub niezdolności do należytego pojmowania przedsiębranego działania), zgodnie z treścią powołanej regulacji, mają być sposobem doprowadzenia osoby do niekorzystnego rozporządzenia mieniem, oczywistym jest, że muszą owo rozporządzenie mieniem poprzedzać. Oszukańcze czynności podjęte po dokonaniu przez inną osobę rozporządzenia mieniem po to, by się przy tym mieniu utrzymać, nie wyczerpują znamion czynu zabronionego z art. 286 § 1 k.k. (...) Niekorzystne rozporządzenie mieniem, o którym mowa w art. 286 § 1 k.k., to rozporządzenie, które jest niekorzystne z punktu widzenia osoby pokrzywdzonej, a powstanie szkody w mieniu nie stanowi koniecznego warunku do uznania, że doszło do realizacji tego znamienia”⁵⁶.

W judykaturze wskazuje się, że „w wypadku przestępstwa oszustwa ustawodawca nie uzależnia prawidłowości zastosowania kwalifikacji prawnej z art. 286 § 1 k.k. od wykazania, jaki konkretnie podmiot osiągnął korzyść majątkową w następstwie inkryminowanego zachowania, gdyż warunkiem przyjęcia sprawstwa z art. 286 § 1 k.k. nie jest działanie w celu osiągnięcia korzyści majątkowej wyłącznie przez samego sprawcę, lecz także przez osoby trzecie. Nie ma zatem wymogu precyzyjnego określania w opisie przypisanego czynu, kto korzyść majątkową osiągnął, o ile tylko zostanie wskazane, że sprawca działał w celu jej osiągnięcia”⁵⁷.

⁵³ Wyrok SN z 24-04-2018 r., V KK 384/17. Orzecznictwo Sądowe, Prok i Pr 2018, nr 9, poz. 3.

⁵⁴ A.N. Preibisz, *Niekorzystne rozporządzenie mienia jako znamię oszustwa*, Prok i Pr 2005, nr 10, s. 79.

⁵⁵ M. Dąbrowska-Kardas, P. Kardas [w:] A. Zoll (red.), *Kodeks karny...*, s. 293.

⁵⁶ Wyrok SN z 28-06-2017 r., III KK 100/17. Orzecznictwo Sądowe, Prok i Pr 2017, nr 9, poz. 9.

⁵⁷ Wyrok SA w Łodzi z 16-12-2015 r., II Aka 230/15. Orzecznictwo Sądowe, Prok i Pr 2017, nr 3, poz. 27.

Pogląd ten zasługuje na aprobatę, albowiem taka argumentacja wynika z wykładni definicji legalnej korzyści majątkowej. W myśl art. 115 § 4 k.k. korzyścią majątkową lub osobistą jest korzyść zarówno dla siebie, jak i dla kogo innego. W doktrynie wskazuje się, że korzyść majątkowa może przybrać różnorodną postać. W grę wchodzi tu zwiększenie aktywów lub zmniejszenie pasywów, a także uniknięcie zmniejszenia aktywów lub zwiększenia pasywów. Chodzi nie tylko o przysporzenie majątkowe, ale i o uniknięcie strat majątkowych⁵⁸.

STRONA PODMIOTOWA

Wskazane elementy przedmiotowe oszustwa prowadzące do niekorzystnego rozporządzenia mieniem pokrzywdzonego muszą mieścić się w świadomości sprawcy. Sprawca nie tylko musi chcieć uzyskać korzyść majątkową, lecz musi chcieć w tym celu użyć określonego działania lub zaniechania polegającego na wprowadzeniu błęd, wyzyskania błędu, lub niezdolności do należytego pojmowania przedsiębranego działania. Jeżeli jeden z tych elementów nie mieści się w świadomości sprawcy, lub sprawca nie chce a tylko godzi się na któryś z nich nie ma mowy o wyczerpaniu znamion przestępstwa oszustwa⁵⁹. Rację ma Sąd Najwyższy w tym zakresie uznając, że „sprawca oszustwa nie tylko musi chcieć uzyskać korzyść majątkową, lecz musi także chcieć użyć w tym celu określonego sposobu działania czy zaniechania”⁶⁰.

Charakterystycznym dla strony podmiotowej przestępstwa oszustwa jest zamiar bezpośredni o szczególnym zabarwieniu, co oznacza, że jego działanie musi być celowe, zmierzające do uzyskania bezprawnej korzyści majątkowej, a ta winna być powiązana bezpośrednio ze skutkiem w postaci niekorzystnego rozporządzenia mieniem⁶¹. Wynika to z konstrukcji znamion czynu zabronionego, w którą wpisany jest wyraźnie cel działania sprawcy⁶² (osiągnięcie korzyści majątkowej). W związku z tym do przestępstwa oszustwa nie dochodzi zarówno wtedy, jeżeli jeden z przedstawionych elementów nie jest objęty świadomością sprawcy, jak i wówczas, jeżeli któregoś z nich sprawca nie chce, lecz tylko się godzi. W przypadku działania sprawcy w zamiarze ewentualnym nie dochodzi do popełnienia występku oszustwa przewidzianego w art. 286 § 1 k.k.⁶³ Odpowiedzialność karną sprawcy wyłącza również działanie w tzw. zamiarze *quasi-ewentualnym*⁶⁴.

⁵⁸ P. Daniluk [w:] R.A. Stefański (red.), *Kodeks Karny...*, s. 735.

⁵⁹ B. Michalski [w:] A. Wąsek (red.), *Kodeks Karny...*, s. 1018.

⁶⁰ Wyrok SN z 3-04-2007 r., III KK 362/06. Orzecznictwo Sądowe, Prok i Pr 2007, nr 10, poz. 8.

⁶¹ T. Oczkowski [w:] R.A. Stefański (red.), *Kodeks Karny...*, s. 1680.

⁶² M. Królikowski, *Zamiar bezpośredni sprawcy jako znamień podmiotowej strony przestępstwa oszustwa z art. 286 § 1 kk*, *ius.focus* 2016, nr 11, *Legalis*.

⁶³ Wyrok SN z 3-04-2007 r., III KK 362/06. Orzecznictwo Sądowe, Prok i Pr 2007, nr 10, poz. 8.

⁶⁴ Wyrok SA w Szczecinie z 21-12-2017 r., II AKA 153/17. Orzecznictwo Sądowe, Prok i Pr 2018, nr 7–8, poz. 17.

PODMIOT PRZESTĘPSTWA OSZUSTWA

Przestępstwo oszustwa zaliczane jest do przestępstw powszechnych⁶⁵, a więc jego podmiotem jest każdy zdolny do ponoszenia odpowiedzialności karnej.

BIBLIOGRAFIA

- Bafia J. [w:] J. Bafia (red.), *Kodeks Karny. Komentarz*, Warszawa 1977.
- Bazyłko A., *Znamiona charakteryzujące typ podstawowy przestępstwa oszustwa (art. 286 § 1 kk)*, „Edukacja Prawnicza” 2011, nr 12, s. 37, Legalis.
- Daniłuk P. [w:] R.A. Stefański (red.), *Kodeks Karny. Komentarz*, Warszawa 2017.
- Dąbrowska-Kardas M., Kardas P. [w:] A. Zoll (red.), *Kodeks karny. Część szczególna. Komentarz T. III*, Kraków 2006.
- Encyklopedia Popularna PWN*, wyd. 26, Warszawa 1996.
- Grześkowiak A., Wiak K. [w:] *Kodeks Karny. Komentarz*, 2019, Legalis.
- Jezusek A., *Niektóre zagadnienia interpretacyjne wiążące się z koncepcją tzw. oszustwa sądowego*, „Przegląd Sądowy” 2017, nr 1.
- Królikowski M., Zawłocki R., *Kodeks Karny. Część Szczególna*, 2017, Legalis.
- Królikowski M., *Zamiar bezpośredni sprawcy jako znamię podmiotowej strony przestępstwa oszustwa z art. 286 § 1 kk*, *ius.focus* 2016, nr 11, Legalis.
- Kukuła Z., *Dochodzenie roszczeń majątkowych w procesie cywilnym a oszustwo sądowe*, „Monitor Prawniczy” 2006, nr 12, Legalis.
- Kukuła Z., *Glosa do Wyroku Sądu Najwyższego z dnia 14 stycznia 2010 r.; sygn. V KK 235/09*, „Prokuratura i Prawo” 2012, nr 1.
- Marek A., *Prawo karne*, Warszawa 2011.
- Michalski B. [w:] A. Wąsek (red.), *Kodeks Karny Część szczególna T. II. Komentarz*, Warszawa 2006.
- Oczkowski T., *Pozorowanie zawarcia umowy jako przestępstwo oszustwa – glosa*, IV KKN 108/98, „Monitor Prawniczy” 2013, nr 12, Legalis.
- Oczkowski T. [w:] R. Zawłocki (red.), *System Prawa Karnego. Przestępstwa przeciwko mieniu i gospodarcze T. 9*, Warszawa 2015, wyd. C.H. Beck.
- Oczkowski T. [w:] R.A. Stefański (red.), *Kodeks Karny. Komentarz*, Warszawa 2017, wyd. C.H. Beck.
- Preibisz A.N., *Przedmiot ochrony przestępstwa określonego w art. 286 § 1 kk kodeksu karnego*, „Prokuratura i Prawo” 2004, nr 10.
- Preibisz A.N., *Niekorzystne rozporządzenie mienia jako znamię oszustwa*, „Prokuratura i Prawo” 2005, nr 10.
- Radwański Z., Olejniczak A., *Prawo cywilne – część ogólna*, 12 wydanie, Warszawa 2013.
- Skorupka J., *Karnoprawna ochrona wierzycieli*, Toruń 2001.
- Świda W., *Prawo Karne*, Warszawa 1978.

⁶⁵ B. Michalski [w:] A. Wąsek (red.), *Kodeks Karny...*, s. 1016.

STRONA PRZEDMIOTOWA PRZESTĘPSTWA OSZUSTWA W POLSKIM PRAWIE KARNYM (ART. 286 § 1 K.K.)

Streszczenie

Artykuł poświęcony jest wybranym problemom przestępstwu oszustwa w typie podstawowym. Omówiono pojęcie wprowadzenia w błąd, wyzyskania błędu, niezdolności do należytego pojmowania przedsiębranego działania, oraz skutku w postaci niekorzystnego rozporządzenia mieniem.

Słowa kluczowe: oszustwo, błąd, wprowadzenie w błąd, wyzyskanie błędu, niekorzystne rozporządzenie mieniem

OBJECTIVE ASPECT OF THE OFFENCE OF FRAUD IN THE POLISH CRIMINAL LAW (ARTICLE 286 § 1 CC)

Abstract

The article is devoted to selected issues of the offence of fraud in its basic form. It discusses the concept of misleading, taking advantage of a mistake, inability to adequately understand the action undertaken, and a result in the form of disadvantageously disposing of property.

Key words: fraud, mistake, misleading someone, taking advantage of a mistake, disadvantageously disposing of someone else's property

AKTUALNY MODEL SKARGI ZASADNICZEJ

MICHAŁ JEZNACH*

I. WPROWADZENIE

Zasada legalizmu zobowiązuje organ powołany do ścigania przestępstw do wszczęcia i przeprowadzenia postępowania przygotowawczego, a oskarżyciela publicznego także do wniesienia i popierania oskarżenia – o czyn ścigany z urzędu (art. 10 k.p.k.).

W doktrynie wskazane zostały główne elementy tej zasady:

- jest ona skierowana do wszystkich organów ścigania;
- nakłada na każdy organ obowiązek badania, czy prowadzenie postępowania jest prawnie dopuszczalne (negatywne przesłanki procesowe art. 17 k.p.k.);
- nakłada obowiązek badania podstawy dowodowej;
- dodatkowo na oskarżyciela publicznego nakłada obowiązek zainicjowania postępowania jurysdykcyjnego – choć przepis stanowi o skierowaniu aktu oskarżenia, to odpowiednio oznacza on każdą skargę otwierającą ten etap postępowania, a zmierzającą do dokonania ustaleń w przedmiocie procesu¹.

Zasada legalizmu jest podstawą do rozważania zasady skargowości, z którą ściśle związany jest akt oskarżenia.

Zasada skargowości wyrażona z art. 14 § 1 k.p.k., jest jedną z podstawowych zasad procesu karnego. Jej geneza sięga czasów starożytnych i ma ona postać dyrektywy, w myśl której organ procesowy prowadzi postępowanie tylko na skutek wniesienia skargi przez podmiot bezpośrednio zainteresowany rozstrzygnięciem².

Skarga w rozumieniu art. 14 § 1 k.p.k., jest akt oskarżenia oskarżyciela publicznego, posiłkowego lub prywatnego (art. 331, 487, 55 § 1 k.p.k.), jak również ich surrogaty, jak wniosek o wydanie wyroku skazującego na posiedzeniu (art. 335 § 1 k.p.k.), wniosek o warunkowe umorzenie postępowania (art. 336 i 325i § 3 k.p.k.), wniosek o rozpoznanie sprawy w trybie przyspieszonym (art. 517d § 1 i 2 k.p.k.) czy też skarga złożona na Policji w sprawach z oskarżenia prywatnego i przekazana sądowi

* Michał Jeznach – mgr prawa, doktorant na Wydziale Prawa i Administracji Uczelni Łazarskiego, adres e-mail: jezmich@wp.pl, numer ORCID: 0000-0003-1521-2818

¹ J. Tylman, *Zasada legalizmu w procesie karnym*, Warszawa 1965, s. 126–127.

² S. Waltoś, *Proces karny*, Warszawa 2003, s. 268.

(art. 488 § 1 k.p.k.). Do skarg, które stanowią żądanie wszczęcia określonego postępowania sądowego, należą także: zażalenie (art. 459 k.p.k.), apelacja (art. 444 k.p.k.), kasacja (art. 519 k.p.k.), skarga na wyrok sądu odwoławczego (art. 539a k.p.k.), wniosek o wznowienie postępowania (art. 542 k.p.k.), wniosek o podjęcie postępowania warunkowo umorzonego (art. 549 k.p.k.), wniosek o wydanie wyroku łącznego (art. 570 k.p.k.), wniosek o wydanie osoby ściganej (art. 602 k.p.k.), żądanie odszkodowania (np. art. 554 k.p.k.) itp.³

W doktrynie trafnie wskazuje się podział skarg na:

- zasadnicze, które inicjują postępowanie zasadnicze (np. akt oskarżenia – art. 331 § 1 k.p.k., w tym także akt oskarżenia z wnioskiem o skazanie bez rozprawy – art. 335 § 2 k.p.k.; wniosek o wydanie wyroku skazującego na posiedzeniu – art. 335 § 1 k.p.k.; wniosek o warunkowe umorzenie postępowania karnego – art. 336 § 1 k.p.k.; wniosek o umorzenie postępowania i zastosowanie środków zabezpieczających – art. 324 § 1 k.p.k.; wniosek o rozpoznanie sprawy w postępowaniu przyspieszonym – art. 517d § 1 k.p.k.;
- etapowe, które uruchamiają poszczególne stadia postępowania (apelacja – art. 444 k.p.k., zażalenie – art. 459 k.p.k., sprzeciw od wyroku nakazowego – art. 506 § 1 k.p.k., kasacja – art. 519 i 521 § 1 i 2 k.p.k., wniosek o wznowienie postępowania przygotowawczego – art. 327 § 2 k.p.k., i sądowego – art. 542 § 1 k.p.k., skarga na wyrok sądu odwoławczego – art. 539a k.p.k.);
- incydentalne, które uruchamiają odpowiednie postępowanie incydentalne (np. w przedmiocie zastosowania i przedłużenia tymczasowego aresztowania w postępowaniu przygotowawczym – art. 250 § 2 k.p.k., w przedmiocie odszkodowania i zadośćuczynienia za niesłuszne skazanie i tymczasowe aresztowanie – art. 554 § 1 k.p.k.)⁴

Akt oskarżenia jest skargą, który inicjuje postępowanie jurysdykcyjne w zakresie głównego jego przedmiotu. W literaturze wskazuje, że spełnia on:

- 1) funkcję impulsu procesowego – polegającą na tym, że skarga inicjuje odpowiednie postępowanie;
- 2) funkcję obligującą – zobowiązującą organ procesowy do wszczęcia postępowania i jego kontynuacji, przy czym w myśl łacińskiej paremii *nemo iudex sine actore*, która oznacza, że bez powoda nie ma sędziego, skarga niezbędna do wszczęcia postępowania musi zawierać obligatoryjne elementy określone w przepisach k.p.k. (informacja o czynie i o sprawcy czynu zabronionego). Poza tym, funkcja obligująca może być rozpatrywana w dwóch aspektach – pozytywnym i negatywnym. Pozytywny aspekt tej funkcji sprowadza się do tego, że wniesiona skarga powoduje wszczęcie i dalszą kontynuację procesu. Negatywny aspekt tej zasady powoduje powstanie po stronie organu procesowego określonych obowiązków, np. bez skargi uprawnionego podmiotu sąd nie może wszcząć

³ J. Kosonoga [w:] R. Stefański A. (red.), S. Zabłocki (red.), J. Kosonoga, J. Skorupka, *Kodeks postępowania karnego. Komentarz, t. I. Komentarz do art. 1–166*, WKP 2017.

⁴ S. Stachowiak, *Rodzaje skargi w ujęciu nowego kodeksu postępowania karnego*, [w:] A.J. Szwarc (red.), *Rozważania o prawie karnym. Księga pamiątkowa z okazji siedemdziesięciolecia urodzin Prof. Aleksandra Ratajczaka*, Poznań 1999, s. 271–278. Patrz także: B. Abucewicz-Pena, *Skarga na tle zasady skargowości w procesie karnym*, „Studia Prawnoustrojowe” 2003, t. 2, s. 15–24.

i prowadzić dalej postępowania oraz sąd musi rozpoznawać sprawę zgodnie z treścią skargi, tzn. nie może wychodzić poza określone w niej granice;

- 3) funkcję informacyjną – polegającą na tym, że skarga jest informacją dla organu procesowego o stanowisku stron, o ich zapatrywaniu się na kwestię faktów i kwestię prawa;
- 4) funkcję bilansującą – która jest zestawieniem wyników postępowania przygotowawczego i określającą zakres przedmiotowy postępowania jurysdykcyjnego⁵.

W ciągu 14 dni od daty zamknięcia śledztwa albo od otrzymania aktu oskarżenia sporządzonego przez Policję w dochodzeniu, prokurator sporządza akt oskarżenia lub zatwierdza akt oskarżenia sporządzony przez Policję w dochodzeniu i wnosi go do sądu albo sam wydaje postanowienie o umorzeniu, o zawieszeniu albo o uzupełnieniu śledztwa lub dochodzenia (art. 331 § 1 k.p.k.). Organy uprawnione obok Policji do prowadzenia dochodzeń oraz organy uprawnione do wnoszenia i popierania oskarżenia przed sądem pierwszej instancji (art. 325d k.p.k.) mogą wnieść akt oskarżenia bezpośrednio do sądu, chyba że prokurator postanowi inaczej (art. 331 § 2 k.p.k.).

II. ROZDAJE AKTÓW OSKARŻENIA

Analiza przepisów kodeksu postępowania karnego pozwala wyróżnić kilka rodzajów aktów oskarżenia.

1. ZWYKŁY AKT OSKARŻENIA

Zwykły akt oskarżenia jest sporządzany w sprawach rozpoznawanych w trybie zwyczajnym, które były poprzedzone w formie śledztwa lub dochodzenia w postępowaniu przygotowawczym.

2. UPROSZCZONY AKT OSKARŻENIA

Uproszczony akt oskarżenia może być sporządzony tylko w dochodzeniu. Jako pismo procesowym powinien w swej treści zawierać elementy, które są charakterystyczne dla zwykłego aktu oskarżenia. Uproszczenie tego aktu polega na tym, że akt taki nie musi zawierać uzasadnienia (art. 332 § 3 k.p.k.). O tym, czy dany akt oskarżenia będzie zawierał uzasadnienie decydują organy uprawnione do jego sporządzenia. Uproszczenie to jest wyjątkiem od zasady dotyczącej zwykłego aktu oskarżenia i można z tego wyjątku korzystać tylko w sprawach mniej skomplikowanych, w których fakt popełnienia danego przestępstwa nie budzi wątpliwości. Należy szczególnie rozważyć rezygnację ze sporządzania uzasadnienia, gdyż w uzasadnieniu mogą znajdować się fakty, które mogą mieć istotny wpływ na rozstrzygnięcie sprawy⁶.

⁵ S. Waltoś, *Naczelné zasady procesu karnego*, Warszawa 1999, s. 86–88. Patrz także: M. Kurowski [w:] D. Świecki (red.), B. Augustyniak, K. Eichstaedt, *Kodeks postępowania karnego. Komentarz zaktualizowany*, t. I, publ. LEX/el. 2020.

⁶ J. Grajewski [w:] J. Grajewski, L.K. Paprzycki, S. Steinborn, *Kodeks Postępowania Karnego. Komentarz*, t. I, Zakamycze 2013, s. 993–994.

3. POPRAWIONY I UZUPEŁNIONY AKT OSKARŻENIA

Jeżeli akt oskarżenia nie odpowiada warunkom formalnym, wymienionym w art. 119, 332, 333 i 335 k.p.k., a także w art. 334 k.p.k., wówczas prezes sądu zwraca go oskarżycielowi w celu usunięcia braków w terminie 7 dni (art. 337 § 1 k.p.k.). Na powyższe zarządzenie prezesa sądu oskarżycielowi przysługuje zażalenie do sądu właściwego do rozpoznania sprawy. Jeżeli oskarżyciel nie wnieśnie zażalenia w powyższym terminie, wówczas jest on zobowiązany również w terminie 7 dni do wniesienia poprawionego lub uzupełnionego aktu oskarżenia (art. 337 § 1 w zw. z § 2 w zw. z § 3 k.p.k.).

W znaczeniu językowym słowo „poprawiać” oznacza – doprowadzić coś do porządku, przywracać właściwą postać, usuwać błędy z tekstów pisanych lub drukowanych, wprowadzać poprawki, wygładzać pod względem stylu, usuwać błędy z tekstów pisanych, lub drukowanych natomiast słowo „uzupełniać” oznacza czynić zupełnym, kompletnym, dopełniać, kompletować, usuwać lub wypełniać braki w czymś⁷.

W związku z powyższym poprawiony lub uzupełniony akt oskarżenia powinien zawierać wszystkie elementy, które są wymagane dla zwykłego lub innego aktu oskarżenia.

4. AKT OSKARŻENIA Z WNIOSKIEM PROKURATORA O SKAZANIE OSKARŻONEGO BEZ ROZPRAWY

Jeżeli oskarżony przyznaje się do winy, a w świetle jego wyjaśnień okoliczności popełnienia przestępstwa i wina nie budzą wątpliwości, a postawa oskarżonego wskazuje, że cele postępowania zostaną osiągnięte, można zaniechać przeprowadzenia dalszych czynności. Jeżeli zachodzi potrzeba oceny wiarygodności złożonych wyjaśnień, czynności dowodowych dokonuje się jedynie w niezbędnym do tego zakresie. W każdym jednak wypadku, jeżeli jest to konieczne dla zabezpieczenia śladów i dowodów przestępstwa przed ich utratą, zniekształceniem lub zniszczeniem, należy przeprowadzić w niezbędnym zakresie czynności procesowe, a zwłaszcza dokonać oględzin, w razie potrzeby z udziałem biegłego, przeszukania lub czynności wymienionych w art. 74 § 2 pkt 1 w stosunku do osoby podejrzanej, a także przedsięwziąć wobec niej inne niezbędne czynności, nie wyłączając pobrania krwi, włosów i wydzielin organizmu. Prokurator, zamiast z aktem oskarżenia, występuje do sądu z wnioskiem o wydanie na posiedzeniu wyroku skazującego i orzeczenie uzgodnionych z oskarżonym kar lub innych środków przewidzianych za zarzucany mu występki, uwzględniających również prawnie chronione interesy pokrzywdzonego. Uzgodnienie może obejmować także wydanie określonego rozstrzygnięcia w przedmiocie poniesienia kosztów procesu (art. 335 § 1 k.p.k.). Do wniosku, o którym mowa w art. 335 § 1 k.p.k., stosuje się odpowiednio przepisy dotyczące aktu oskarżenia, z wyjątkiem przekazania sprawy prokuratorowi w celu uzupełnienia śledztwa lub dochodzenia (art. 335 § 1a k.p.k.).

Powyższy wniosek sąd może uzależnić od naprawienia szkody w całości albo w części lub od zadośćuczynienia za doznaną krzywdę (art. 343 § 1 k.p.k.).

⁷ *Słownik języka polskiego*, Warszawa 1981, PWN, t. II i III odpowiednio do znaczenia wyrazów „poprawiać” i „uzupełniać”.

W doktrynie trafnie wskazuje się, że wniosek prokuratora o skazanie oskarżonego bez przeprowadzenia rozprawy nie jest zwykłym wnioskiem, wolnym od jakichkolwiek reguł i zasad. Przewidziane w art. 335 § 1 k.p.k. zaniechanie przeprowadzenia pełnego postępowania przygotowawczego jest zdeterminowane [...] spełnieniem warunków materialnych oraz przesłanki dotyczącej odpowiedniej postawy oskarżonego. Gdy zachodzi potrzeba oceny wiarygodności wyjaśnień oskarżonego, czynności dowodowych dokonuje się tylko w niezbędnym zakresie. Bez względu na to, czy doszło do ograniczenia postępowania dowodowego czy też nie, ustawodawca precyzuje minimum dowodowe, które musi być zachowane w każdym przypadku. Warunek [niebudzących wątpliwości okoliczności popełnienia przestępstwa i winy sprawcy] należy [...] rozumieć jako istnienie dowodów pewnych, tj. niezbitnie wskazujących na oskarżonego jako sprawcę przestępstwa. Chodzi o dowody, w świetle których twierdzenie o sprawstwie oskarżonego jest kategoryczne i adekwatne. Autor prezentowanego poglądu wskazuje także na podział skazania bez rozprawy na dwa tryby – uproszczony i tryb pełny⁸.

Tryb uproszczony określony w art. 335 § 1 k.p.k., to taki, w którym uproszczona procedura (przyznanie się do winy, wina niebudząca wątpliwości, pewne osiągnięcie celu postępowania) może być impulsem do ograniczenia postępowania dowodowego. Uważam, że każde ograniczenie postępowania dowodowego ogranicza dostęp do faktów, które na późniejszym etapie sprawy mogą stać niezbędnymi do prawidłowego – w pełni zgodnego z prawdą – rozstrzygnięcia. Skorzystanie z tego trybu uprawnia do wystąpienia do sądu z wnioskiem o skazanie bez rozprawy, który zastępuje akt oskarżenia. Uważam, że wniosek o skazanie bez rozprawy nie powinien mieć takiej mocy prawnej, jak sam akt oskarżenia. Wniosek to odrębny dokument, który po spełnieniu warunków formalnych może być doń dołączony.

Tryb pełny określony w art. 335 § 2 k.p.k., polega na skierowaniu do sądu aktu oskarżenia i dołączeniu do niego wniosku o skazanie bez rozprawy. Niewątpliwie tryb pełny bardziej do mnie przemawia. W omawianym trybie pełnym nie można ograniczyć czynności dowodowych. Dzięki temu dany *casus* będzie dokładniej zbadany i na pewno sąd szybciej uzyska więcej prawdziwych informacji o sprawie.

W literaturze trafnie wskazano także, że skoro wniosek o skazanie bez przeprowadzenia rozprawy [...] stanowi odrębny od aktu oskarżenia dokument procesowy, to poza podstawowymi elementami charakterystycznymi dla aktu oskarżenia, powinien on także zawierać uzasadnienie, które ogranicza się do wskazania dowodów świadczących o tym, że okoliczności popełnienia czynu i wina oskarżonego nie budzą wątpliwości oraz, że cele postępowania zostaną osiągnięte bez przeprowadzenia rozprawy (art. 335 § 3 k.p.k.)⁹.

Mimo wszystko, wyrażenie przez oskarżonego zgody na skazanie bez przeprowadzenia rozprawy nie zwalnia prokuratora i sądu od obowiązku zbadania, czy oskarżony jest rzeczywiście winny popełnienia zarzucanego mu czynu. Ustawa nie precyzuje formy wyrażenia woli oskarżonego, należy jednak przyjąć, że powinna

⁸ R. Koper, *Dwa tryby skazania bez rozprawy w procesie karnym*, Prok. i Pr. 2016, Nr 10, s. 35–36.

⁹ Patrz także: I. Pączek, *Wniosek o skazanie bez rozprawy po noweli k.p.k.*, z dnia 27 września 2013, Prok. i Pr. 2015, Nr 10, s. 66.

ona być wyrażona pisemnie lub do protokołu przesłuchania w postępowaniu przygotowawczym¹⁰.

Dla oskarżyciela oznacza to usprawienie postępowania przygotowawczego, bowiem wniosek taki może być zamieszczony w akcie oskarżenia; nie trzeba sporządzać odrębnego wniosku, dodatkowo ma to ogromne znaczenie dla ekonomiki procesu.

W orzecznictwie dopuszcza się także możliwość cofnięcia zgody oskarżonego na skazanie bez rozprawy. Sąd Najwyższy w wyroku z dnia 25 czerwca 2019 r. trafnie stwierdził, że „cofnięcie przez oskarżonego zgody na skazanie bez przeprowadzenia rozprawy jest dopuszczalne aż do momentu powstania stanu nieodwracalnego, jakim jest rozstrzygnięcie przez sąd w przedmiocie wniosku, czyli wydanie wyroku skazującego lub postanowienia o odmowie uwzględnienia wniosku”¹¹. To działanie oskarżonego jest jego osobistym uprawnieniem, z którego może skorzystać po spełnieniu wspomnianych warunków.

Trafnie zauważa również R.A. Stefański twierdząc, że ze względu na to, że wniosek musi zawierać uzgodnioną z oskarżonym propozycję co do kary lub środka karnego, rodzi się pytanie, czy prokurator po jej uzgodnieniu może zaniechać złożenia wniosku o skazanie bez rozprawy. W doktrynie prezentowany jest pogląd, że z zasady działania prokuratury w sposób zgodny z prawem, jak i zasady dotrzymywania zawartych umów, czy też szerzej – z dyrektywy uczciwego procesu wynika wniosek, że prokurator jest związany tym uzgodnieniem, o ile rzeczywiście nie nastąpiła od czasu zawarcia porozumienia zmiana stanu faktycznego powodująca odpadnięcie jednej z przesłanek określonych w art. 335 § 1 k.p.k.¹²

W orzecznictwie również wskazuje się na możliwości odstąpienia przez prokuratora od osiągniętego z oskarżonym konsensusu, ale tylko we wskazanych przypadkach. Sąd Apelacyjny w Szczecinie w wyroku z dnia 14 marca 2019 r., trafnie stwierdził, że „zasadnym wydaje się, mając na uwadze nakaz lojalności względem oskarżonego, będącego jedną ze stron porozumienia, iż cofnięcie wniosku przez prokuratora dopuszczalne jest wówczas, gdy decyzja taka ma oparcie w odpowiedniej zmianie sytuacji procesowej lub, gdy ujawniły się takie okoliczności faktyczne, które powodowałyby, że wydanie wyroku w trybie art. 335 k.p.k. byłoby niemożliwe lub niecelowe (np. wyrok w tym trybie nie mógłby zostać wydany z uwagi na brak którejś z przesłanek warunkujących możliwość wydania, bądź też wydanie wyroku w trybie art. 335 k.p.k. nie prowadziłoby do osiągnięcia celów postępowania karnego). Poza okolicznościami wyszczególnionymi powyżej należałoby przyjąć, że prokurator nie może odstąpić od osiągniętego z oskarżonym konsensusu”¹³.

Należy pamiętać, że wszelkie zmiany we wniosku o skazanie bez przeprowadzenia rozprawy, wymagają również modyfikacji treści wniosku przez strony¹⁴.

¹⁰ P. Hofmański, E. Sadzik, K. Zgryzek, *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, t. II, Warszawa 2011, s. 311.

¹¹ V K.K. 310/18.

¹² R.A. Stefański, *Skazanie bez rozprawy w znowelizowanym kodeksie postępowania karnego*, *Pr.* 2003, Nr 6, s. 21.

¹³ II AKa 259/18.

¹⁴ Wyrok SN z dnia 13 czerwca 2019, sygn. V K.K. 336/18.

5. AKT OSKARŻENIA OSKARŻYCIELA POSIŁKOWEGO SUBSYDIARNEGO

W razie powtórnego wydania postanowienia o odmowie wszczęcia lub o umorzeniu postępowania w wypadku, o którym mowa w art. 330 § 2 k.p.k., pokrzywdzony może w terminie miesiąca od doręczenia mu zawiadomienia o postanowieniu prokuratora nadrzędnego o utrzymaniu w mocy zaskarżonego postanowienia wnieść akt oskarżenia do sądu, dołączając po jednym odpisie dla każdego oskarżonego oraz dla prokuratora (art. 55 § 1 k.p.k.). Akt oskarżenia oskarżyciela posiłkowego subsydiarnego musi spełniać takie same rygory jak zwykły akt oskarżenia. Powinien być sporządzony i podpisany przez pełnomocnika (art. 55 § 2 k.p.k.). Tym pełnomocnikiem może być adwokat lub radca prawny lub radca Prokuraturii Generalnej Rzeczypospolitej Polskiej (art. 88 k.p.k. *in principio*)¹⁵.

Trafnym wydaje się być pogląd wyrażony w literaturze, zgodnie z którym wniesienie subsydiarnego aktu oskarżenia na podstawie art. 55 § 1 k.p.k. jest możliwe tylko wówczas, gdy uchylene pierwsze z wydanych przez prokuratora postanowień o umorzeniu postępowania lub o odmowie jego wszczęcia nastąpi przez właściwy sąd do rozpoznania zażalenia na postanowienie o zaniechaniu ścigania¹⁶.

Subsydiarny akt oskarżenia ma status skargi uprawnionego oskarżyciela, która inicjuje postępowanie zmierzające do rozstrzygnięcia kwestii odpowiedzialności karnej oskarżonego za zarzucony mu czyn przestępny¹⁷. Prokurator również ma prawo udziału w postępowaniu sądowym zainicjowanym subsydiarnym aktem oskarżenia, wówczas staje się on oskarżycielem publicznym, mimo że zajął on wcześniej negatywne stanowisko w kwestii ścigania (art. 55 § 4 k.p.k.)¹⁸. Należy przy tym pamiętać, że obecnie, w toku przewodu sądowego przed sądem pierwszej instancji cofnięcie aktu oskarżenia dopuszczalne jest jedynie za zgodą oskarżonego (art. 14 § 2 zd. 2 k.p.k.).

Subsydiarny akt oskarżenia jest swego rodzaju „formą obrony pokrzywdzonego” przed sądem i w związku z tym „nie jest dopuszczalne dokonywanie wykładni niekorzystnej dla pokrzywdzonego, tj. takiej, która przesuwa czasowo możliwość złożenia przez niego subsydiarnego aktu oskarżenia. Nie ma zatem znaczenia, czy w postępowaniu przygotowawczym został postawiony zarzut podejrzanemu. Bez wpływu na uprawnienia pokrzywdzonego jest forma tego postępowania. Dla nabywania prawa do wniesienia przez pokrzywdzonego subsydiarnego aktu oskarżenia istotna pozostaje kwestia dwukrotnego wydania postanowienia o umorzeniu postępowania albo o odmowie jego wszczęcia”¹⁹.

¹⁵ R.A. Stefański [w:] R.A. Stefański (red.), S. Zabłocki (red.), J. Kosonoga, J. Skorupka, *Kodeks postępowania karnego. Tom I. Komentarz...*

¹⁶ K.Z. Eichstaedt, *Postępowanie karne – subsydiarny akt oskarżenia – warunki wniesienia. Glosa do wyroku SN z dnia 22 maja 2013 r., IV K.K. 128/13, OŚP 2014/2/19.*

¹⁷ A. Dziergawka, *Subsydiarny akt oskarżenia w świetle nowelizacji dokonanej ustawą z dnia 19 lipca 2019 r., Prok. i Pr. 2020, Nr 1, s. 153.*

¹⁸ *Ibidem*, s. 165.

¹⁹ D. Drajewicz, *Zakres przesłanek wniesienia subsydiarnego aktu oskarżenia. Glosa do wyroku SN z dnia 9 listopada 2011, III K.K. 134/11, PiP 2012, Nr 12, s. 125–129.*

6. NOWY I DODATKOWY AKT OSKARŻENIA

Jeżeli w toku rozprawy wyszły na jaw nowe okoliczności i na ich podstawie oskarżyciel zarzucił oskarżonemu inny czyn oprócz objętego aktem oskarżenia, sąd może za zgodą oskarżonego rozpoznać nowe oskarżenie na tej samej rozprawie, chyba że zachodzi konieczność przeprowadzenia postępowania przygotowawczego co do nowego czynu (art. 398 § 1 k.p.k.). Konieczność przeprowadzenia postępowania przygotowawczego co do nowego czynu zachodzi wówczas, gdy dowody przeprowadzone na rozprawie nie pozwalają na wydanie merytorycznego orzeczenia co do nowego czynu. Do przedmiotowego rozszerzenia oskarżenia nie wystarcza samo ujawnienie popełnienia „nowego czynu”, konieczna jest także czynność procesowa oskarżyciela, który składa pisemne lub ustne oświadczenie do protokołu. Treścią tego oświadczenia jest zarzut dotyczący nowo ujawnionego przestępstwa. Uprawnienie do złożenia pisemnego lub ustnego oświadczenia nie przysługuje jednak oskarżycielowi posiłkowemu, który wnosi akt oskarżenia w trybie art. 55 § 1 k.p.k., ale przysługuje oskarżycielowi prywatnemu, jeżeli nie nastąpi zmiana trybu postępowania²⁰.

Jeżeli rozprawa została odroczone, oskarżyciel wnosi nowy lub dodatkowy akt oskarżenia (art. 398 § 2 w zw. z art. 404 § 1 w zw. z art. 402 § 3 k.p.k.).

Nowy akt oskarżenia (art. 398 § 1 k.p.k.) obejmuje nie tylko nowy czyn, ale także i czyn poprzednio objęty oskarżeniem, natomiast dodatkowy akt oskarżenia dotyczy już tylko nowego czynu i czyn ten ma być rozpoznany na zasadach ogólnych w dalszym toku rozprawy łącznie z wcześniejszym aktem oskarżenia.

Sąd Apelacyjny w Szczecinie w wyroku z dnia 27 października 2016 r. trafnie orzekł o możliwości przedmiotowego rozszerzenia postępowania jurysdykcyjnego stwierdzając, że „[p]rzedmiotowe rozszerzenie postępowania jurysdykcyjnego jest możliwe tylko po spełnieniu się wszystkich normatywnych warunków przewidzianych w art. 398 § 1 k.p.k. Nie jest natomiast dopuszczalne przedmiotowe rozszerzenie postępowania z inicjatywy samego sądu *meriti*, ani też tenże sąd nie może odroczyć rozprawy w celu umożliwienia oskarżycielowi wniesienia nowego (lub dodatkowego) aktu oskarżenia, wtedy gdy oskarżony nie wyraził zgody na nowe oskarżenie. Przepis § 2 art. 398 k.p.k. przewiduje bowiem konieczność wniesienia na piśmie nowego lub dodatkowego aktu oskarżenia, dopiero w sytuacji gdy sąd przystąpił do rozpoznania tegoż oskarżenia na tej samej rozprawie (zostały spełnione warunki z § 1 art. 398 k.p.k.), a następnie doszło do jej odroczenia. Sąd dodał również, że naruszenie art. 398 § 1 k.p.k. stanowi uchybienie, które jest zarazem jedną z bezzwzględnych przyczyn odwoławczych”²¹.

Formą tego typu aktu oskarżenia jest także ustny akt oskarżenia, który również jest związany z przedmiotowym rozszerzeniem oskarżenia, w doktrynie nazywanym procesem wpadkowym.

Jeżeli na podstawie okoliczności, które wyszły na jaw w toku rozprawy, oskarżyciel zarzucił oskarżonemu inny czyn oprócz objętego aktem oskarżenia, sąd może

²⁰ L.K. Paprzycki [w:] J. Grajewski i in., *Kodeks Postępowania...*, t. I, s. 1142–1144.

²¹ II AKa 170/16.

za zgodą oskarżonego rozpoznać nowe oskarżenie na tej samej rozprawie, chyba że zachodzi konieczność przeprowadzenia postępowania przygotowawczego co do nowego czynu. (art. 398 § 1 k.p.k.).

Jest wymagane, aby czyn ujawnił się dopiero na rozprawie. Jeżeli czyn był przedmiotem śledztwa lub dochodzenia, oskarżenie nie może zostać rozszerzone o ten czyn. Kodeks postępowania karnego precyzuje dokładnie, że ma to być czyn nieobjęty oskarżeniem²². Sąd Najwyższy stwierdził, że omawiając ów element nowości należy wyróżnić dwa warianty: „[p]ierwszy – gdy owo wyjście poza granice czasowe zarzutu aktu oskarżenia prowadzi do przyjęcia, że obok czynu zarzucanego aktem oskarżenia w toku rozprawy ujawnił się nowy czyn, którego popełnienie prokurator zarzucił oskarżonemu. Wówczas ma zastosowanie art. 345 § 1 i 2 (ob. 398 § 1 i 2) k.p.k., z tym, że z naciskiem trzeba stwierdzić, iż zastosowanie tego przepisu wchodzi w rachubę tylko wtedy, gdy chodzi nie o ewentualną modyfikację względnie opis czynu zarzucanego, lecz zupełnie nowy, wręcz inny czyn niż czyn zarzucony aktem oskarżenia. Drugi – w rachubę wchodzi wtedy, gdy na rozprawie ujawni się, że czyn popełniony przez oskarżonego wykracza poza jego opis w akcie oskarżenia. Przypomnieć tu trzeba, że o zakresie oskarżenia nie decyduje ani opis czynu, ani jego ujęcie czasowe, ani też zaproponowana aktem oskarżenia kwalifikacja prawna, którą – z zachowaniem warunków z art. 346 (ob. 398) k.p.k. – sąd orzekając nie tylko może, ale obowiązany jest zmienić, o ile na to wskazują ustalenia faktyczne, jakich należy dokonać na podstawie wyników przewodu sądowego. Nie jest wyjściem poza ramy oskarżenia, jeżeli sąd w wyniku przewodu sądowego ustali, że rozpoznane przez niego zdarzenie miało miejsce w innym okresie, niż to przyjął akt oskarżenia. Ustalenie bowiem dokładnej daty popełnienia przestępstwa jest nie tylko prawem, ale i obowiązkiem sądu”²³.

Ustny akt oskarżenia ma formę ustnego oświadczenia oskarżyciela do protokołu, którego treścią jest zarzut popełnienia przestępstwa przez oskarżonego.

7. AKT OSKARŻENIA OSKARŻYCIELA PRYWATNEGO

Akt oskarżenia oskarżyciela prywatnego jest sporządzany w sprawach o przestępstwa ścigane z oskarżenia prywatnego przez oskarżyciela prywatnego. Jest bardzo odformalizowany, bowiem może ograniczyć się tylko do oznaczenia osoby oskarżonego – względnie jego miejsca pracy, kwalifikacji prawnej czynu oraz do wskazania dowodów, na których opiera się oskarżenie (art. 487 k.p.k.). Taki akt oskarżenia może też być sporządzany przez samego oskarżyciela prywatnego; nie ma wymogu, by był sporządzany przez adwokata, czy radcę prawnego.

Przepis art. 487 k.p.k. jest *lex specialis* w stosunku do przepisów art. 332 i 333 k.p.k. dotyczących wymogów zwykłego aktu oskarżenia.

²² S. Stachowiak, *Granice podmiotowe i przedmiotowe rozpoznania sprawy przez sąd I instancji*, [w:] *Nowa kodyfikacja karna. Kodeks postępowania karnego. Krótkie komentarze*, z. 16, Warszawa 1997, s. 177.

²³ Wyrok SN z dnia 22 kwietnia 1986 r., IV KR 129/86, OSNPG 1986, Nr 12, poz. 167.

Akt oskarżenia sporządzony przez oskarżyciela prywatnego będący pismem procesowym pismem procesowym powinien zawierać także:

- oznaczenie organu, do którego jest skierowane, oraz sprawy, której dotyczy;
- oznaczenie oraz adres wnoszącego pismo, a także – w pierwszym piśmie złożonym w sprawie – numer telefonu, telefaksu i adres poczty elektronicznej lub oświadczenie o ich nieposiadaniu;
- treść wniosku lub oświadczenia, w miarę potrzeby z uzasadnieniem;
- datę i podpis składającego pismo (art. 119 § 1 k.p.k.).

Jeżeli postępowanie o przestępstwo ścigane z oskarżenia prywatnego wszczął prokurator (art. 60 § 1 k.p.k.), do jego obowiązków należy sporządzenie i wniesienie aktu oskarżenia zgodnie z wymogami art. 332 i 333 k.p.k. Natomiast jeżeli prokurator wstępuje do postępowania już wszczętego, nie musi uzupełniać aktu oskarżenia wniesionego przez oskarżyciela prywatnego²⁴.

8. ZASTĘPCZE FORMY AKTU OSKARŻENIA

Przepisy kodeksu postępowania karnego przewidują także zastępcze formy aktu oskarżenia. Zastępcze formy aktu oskarżenia, zwane surogatami, spełniają jego rolę i funkcje, ale nie są aktami oskarżenia.

8.1. USTNA LUB PISEMNA SKARGA POKRZYWDZONEGO ZŁOŻONA DO POLICJI

Zgodnie z art. 488 § 1 k.p.k. Policja na żądanie pokrzywdzonego przyjmuje ustną lub pisemną skargę i w razie potrzeby zabezpiecza dowody, po czym przesyła skargę do właściwego sądu. Złożenie jej jest uzasadnione zwłaszcza wtedy, gdy pokrzywdzony nie zna imienia i nazwiska sprawcy, a przecież jest obowiązany je podać w akcie oskarżenia. Ustalenie danych osobowych sprawcy należy wówczas do Policji. Ze skargi powinno wynikać, że dany czyn wyczerpuje znamiona czynu zabronionego. Ponadto Policja powinna zadbać o to, by skarga, która inicjuje postępowanie prywatnoskargowe odpowiadała w pełni rygorom właściwym dla danej skargi²⁵. Z przyjęcia ustnej skargi sporządza się protokół (art. 143 § 1 pkt 1 k.p.k.). Policja – jak wskazano wyżej – jest obowiązana przyjąć skargę od pokrzywdzonego, w razie potrzeby zabezpieczyć dowody i niezwłocznie zawiadomić sąd o popełnionym przestępstwie; Policja nie dokonuje oceny zasadności skargi (art. 488 § 1 k.p.k.).

Przesłanie takiej skargi powoduje wszczęcie postępowania w sprawie o przestępstwo ścigane z oskarżenia prywatnego; skarga taka zastępuje akt oskarżenia. Sąd Najwyższy trafnie stwierdził, że: „[r]óżnice terminologiczne zawarte w art. 434 i 435 § 1 (ob. 487 i 488) k.p.k. (akt oskarżenia, skarga) nie są przypadkowe. Skarga jest pojęciem szerszym i mniej sformalizowanym, mającym podobne znaczenie procesowe jak zawiadomienie o przestępstwie, które – co oczywiste – może odnosić się

²⁴ R.A. Stefański [w:] J. Bratoszewski, L. Gardocki, Z. Gostyński, S.M. Przyjemski, R.A. Stefański, S. Zabłocki, *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, t. III, Dom Wydawniczy ABC 2004, s. 398–400.

²⁵ *Ibidem*, s. 402–404.

także do anonimowego sprawcy, ustalenia jego dokonuje Policja w drodze czynności przewidzianych w art. 435 § 1 lub 2 (ob. 488) k.p.k. Czynności te są dokonywane po to, by pokrzywdzony mógł na ich podstawie wnieść akt oskarżenia²⁶. Nie można przecież pozbawić pokrzywdzonego prawa do skargi, jeżeli sam pokrzywdzony nie jest w stanie zidentyfikować sprawcy. Należy pamiętać, że skarga ta z założenia ma przy tym spełniać takie same funkcje, jak akt oskarżenia, powinna mieć przy najmniej minimalne elementy aktu oskarżenia, tj. oznaczenie osoby oskarżonego, zarzucanego mu czynu oraz wskazanie dowodów, na których opiera się oskarżenie (art. 487 k.p.k.). Do obowiązku Policji w tym przypadku należy wyłącznie przekazanie – przyjętej ustnie lub pisemnie skargi – do sądu. Wprawdzie w razie potrzeby Policja ma również zabezpieczyć dowody, trudno jednak za takie zabezpieczenie dowodów uznać poszukiwanie i ustalanie oskarżonego, chyba że w grę wchodzi wylegitymowanie, na wniosek pokrzywdzonego, określonej osoby, wskazanej przez niego jako sprawca czynu prywatnoskargowego²⁷.

8.2. WNIOSEK PROKURATORA O WARUNKOWE UMORZENIE POSTĘPOWANIA PRZEZ SĄD

Jeżeli spełnione są przesłanki pozwalające na warunkowe umorzenie postępowania, prokurator zamiast aktu oskarżenia, może sporządzić i skierować do sądu wniosek o takie umorzenie (art. 336 § 1 k.p.k.). Organem właściwym do umorzenia postępowania jest sąd.

8.3. WNIOSEK O UMORZENIE POSTĘPOWANIA PRZYGOTOWAWCZEGO I ZASTOSOWANIE ŚRODKÓW ZABEZPIEZAJĄCYCH

Jeżeli w czasie popełnienia czynu podejrzany był niepoczytalny i zastosowanie środków zabezpieczających jest uzasadnione, prokurator po zamknięciu śledztwa lub dochodzenia kieruje sprawę do sądu z wnioskiem o umorzenie postępowania i zastosowanie środków zabezpieczających (art. 324 § 1 k.p.k.). Aby skorzystać z tej instytucji muszą istnieć kumulatywnie dwie przesłanki: niepoczytalność podejrzanego i istnienie podstaw do zastosowania środków zabezpieczających. Przepisy o zamknięciu śledztwa i zaznajomieniu się z materiałami stosuje się odpowiednio (art. 321 k.p.k.). Do omawianego wniosku stosuje się także przepisy dotyczące aktu oskarżenia, jego budowy i procedury związanej z wysłaniem go do sądu. Przekazując ten wniosek do sądu prokurator informuje o tym pokrzywdzonego (art. 324 § 1a k.p.k.).

²⁶ Postanowienie SN z dnia 17 kwietnia 1997 r., I KZP 4/97, Wokanda 1998, Nr 1, s. 16, z uwagami aprobującymi R.A. Stefańskiego: *Przegląd Uchwał Izby Karnej i Wojskowej SN w zakresie prawa karnego procesowego za 1997 r.*, WPP 1998, nr 3–4, s. 157–158.

²⁷ Patrz: Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 1 marca 2013 r., sygn. III KK 218/12, publ. LEX 1293798.

8.4. WNIOSEK O ORZECZENIE PRZEPADKU TYTUŁEM ŚRODKA ZABEZPIEZAJĄCEGO

Prokuratura występuje do sądu z wnioskiem o orzeczenie przepadku tytułem środka zabezpieczającego w razie prawomocnego umorzenia postępowania z powodu:

- niepoczytalności sprawcy (art. 99 k.k. i art. 43 § 1 pkt 1 k.k.s.);
- znikomej społecznej szkodliwości czynu (art. 45a § 1 k.k. i art. 43 § 1 pkt 2 k.k.s.);
- zastosowania warunkowego umorzenia postępowania karnego (art. 45a § 1 k.k. i art. 43 § 1 pkt 3 k.k.s.);
- okoliczności wyłączającej ukaranie sprawcy czynu zabronionego (art. 45a § 1 k.k. i art. 43 § 1 pkt 4 k.k.s.);
- okoliczności wyłączającej ukaranie sprawcy (art. 45a k.k. i art. 5 § 2 k.k.s.).

Jeżeli zebrane dowody wskazują, że w razie skazania zostałyby orzeczone przepadek, sąd może go orzec także w razie śmierci sprawcy, umorzenia postępowania z powodu jego niewykrycia, a także w przypadku zawieszenia postępowania w sprawie, w której nie można ująć oskarżonego albo oskarżony nie może brać udziału w postępowaniu z powodu choroby psychicznej lub innej ciężkiej choroby (art. 45a § 2 k.k. i art. 43 § 2 k.k.s.).

W literaturze trafnie rozwiano wątpliwości dotyczące przepadku korzyści majątkowej i jej wartości. Mimo że nie wynika to wyraźnie z art. 45 § 1 k.k., należy stwierdzić, że orzeczenie przepadku równowartości korzyści majątkowej ma charakter subsydiarny wobec orzeczenia przepadku samej korzyści majątkowej. Oznacza to, że należy go orzekać dopiero wtedy, gdy nie będzie możliwe orzeczenie przepadku samej korzyści majątkowej. Taka sytuacja może zaistnieć w sytuacji, gdy sprawca utraci korzyść majątkową uzyskaną z popełnienia przestępstwa (np. pieniądze uzyskane ze sprzedaży skradzionego przedmiotu przeznaczy na zakup wycieczki turystycznej, którą już odbył) albo gdy będzie to wynikało z charakteru danej korzyści majątkowej (np. korzyść będzie polegała na bezpłatnym wykonaniu usług). Nie można zgodzić się z poglądem, że wybór pomiędzy orzeczeniem przepadku korzyści majątkowej a orzeczeniem przepadku jej równowartości jest uzależniony od uznania sądu, który podejmując decyzję w tym przedmiocie, powinien kierować się zarówno dyrektywami wymiaru kary, jak i celowością oraz skutecznością postępowania wykonawczego. Taka interpretacja byłaby bowiem sprzeczna z istotą analizowanego środka, którego podstawowym celem jest pozbawianie sprawców korzyści uzyskanych z popełnienia przestępstwa, a nie innego mienia stanowiącego jego własność²⁸.

8.5. WNIOSEK PROKURATORA O ZWROT KORZYŚCI MAJĄTKOWEJ UZYSKANEJ Z PRZESTĘPSTWA

Wniosek ten ma także charakter interdyscyplinarny. Przepisy dotyczące tego wniosku „zahaczają” także kodeksu cywilnego. Jeżeli w związku z popełnieniem czynu zabronionego osoba fizyczna, prawna albo jednostka organizacyjna niemająca osobo-

²⁸ R. Badowiec, M. Klubińska, *Przepadek równowartości korzyści majątkowej a obowiązek zapłaty podatku wynikającego z fikcyjnej faktury. Uwagi na marginesie wyroku Sądu Najwyższego z 21.02.2019 r., sygn. IV KK 486/17*, publ. PS 2019/11–12/106–126.

wości prawnej, której odrębne przepisy przyznają zdolność prawną, uzyskała korzyść majątkową lub świadczenie określone w art. 405–407 k.c. (bezpodstawne wzbogacenie, obowiązek wydania korzyści, przejście obowiązku na osobę trzecią), art. 410 k.c. (świadczenie nienależne) i art. 412 k.c. (przepadek na rzecz Skarbu Państwa) od Skarbu Państwa, jednostki samorządowej, państwowej lub samorządowej jednostki organizacyjnej, podmiotu, dla którego organ samorządu jest organem założycielskim, lub spółki prawa handlowego z większościowym udziałem Skarbu Państwa lub jednostki samorządowej, na wniosek prokuratora sąd, stosując przepisy prawa cywilnego, zobowiązuje tę osobę lub jednostkę do zwrotu korzyści albo jej równowartości uprawnionemu podmiotowi lub orzeka przepadek świadczenia albo jego równowartości na rzecz Skarbu Państwa (art. 91a § 1 k.p.k.). Wspomniana powyżej osoba fizyczna, prawna albo jednostka organizacyjna niemająca osobowości prawnej, której odrębne przepisy przyznają zdolność prawną, jest przesłuchiwana w postępowaniu karnym w charakterze świadka. W przypadku osoby prawnej albo jednostki organizacyjnej niemającej osobowości prawnej, której odrębne przepisy przyznają zdolność prawną, przesłuchuje się osobę uprawnioną do działania w jej imieniu (art. 91a § 2 k.p.k.).

Jeżeli sprawca osiągnął z popełnienia przestępstwa, chociażby pośrednio, korzyść majątkową niepodlegającą przypadkowi przedmiotów wymienionych w art. 44 § 1 lub 6, sąd orzeka przepadek takiej korzyści albo jej równowartości. Przepadku nie orzeka się w całości lub w części, jeżeli korzyść lub jej równowartość podlega zwrotowi pokrzywdzonemu lub innemu podmiotowi (art. 45 § 1 k.k.). Za korzyść majątkową osiągniętą z popełnienia przestępstwa uważa się także pożytki z rzeczy lub praw stanowiących tę korzyść (art. 45 § 1a k.k.). Podmiotem uprawnionym do złożenia wniosku o orzeczenie wobec podmiotu zobowiązanego zobowiązanie podmiotu, który uzyskał korzyść majątkową, do jej zwrotu na rzecz Skarbu Państwa oraz zawiadomienia tego podmiotu o terminie rozprawy jest wyłącznie prokurator (art. 333 § 5 k.p.k.). Wniosek ten powinien zawierać uzasadnienie.

III. STRUKTURA AKTU OSKARŻENIA

Akt oskarżenia jako skarga uprawnionego oskarżyciela, zawierająca treść jego oświadczenia woli musi posiadać formę zgodną z jej treścią. W orzecznictwie wypowiedziano trafny pogląd, że „[s]karga uprawnionego oskarżyciela zawierająca oświadczenie jego woli o sądowe rozpoznanie sprawy, musi mieć formę relewantną do tej treści. Musi być wyrażona na tyle poprawnie, by sąd nie miał wątpliwości co do treści i zakresu skargi. Precyzyjne sporządzenie konkluzji ma o tyle istotne znaczenie, że określa ona przedmiotowe granice oskarżenia, natomiast treść uzasadnienia musi zawierać argumenty przemawiające za oskarżeniem, a ściślej – uzasadniać każdy element konkluzji”²⁹. Akt oskarżenia powinien odpowiadać wymogom formalnym pisma procesowego (art. 119 § 1 k.p.k.) oraz zawierać dane wymienione w art. 332 § 1 k.p.k.³⁰

²⁹ Wyrok SA w Katowicach z dnia 8 kwietnia 1999 r., II AKa 2/99, Prz. Orz. PA w Katowicach 1999, s. 22.

³⁰ P. Rogoziński [w:] S. Steinborn (red.), J. Grajewski, *Kodeks postępowania karnego. Komentarz do wybranych przepisów*, LEX 2016.

Z treści art. 332 i 333 k.p.k. wynika, że obligatoryjnymi elementami aktu oskarżenia, które stanowią zarazem jego części, są:

- imię i nazwisko oskarżonego, inne dane o jego osobie, w tym numer telefonu, telefaksu i adres poczty elektronicznej lub informację o ich nieposiadaniu przez oskarżonego lub niemożności ich ustalenia, dane o zastosowaniu środka zapobiegawczego oraz zabezpieczenia majątkowego (art. 332 § 1 pkt 1 k.p.k.);
- dokładne określenie zarzucanego oskarżonemu czynu ze wskazaniem czasu, miejsca, sposobu i okoliczności jego popełnienia oraz skutków, a zwłaszcza wysokości powstałej szkody (art. 332 § 1 pkt 2 k.p.k.);
- wskazanie, że czyn został popełniony w warunkach wymienionych w art. 64 lub art. 65 k.k. albo art. 37 § 1 k.k.s. (art. 332 § 1 pkt 3 k.p.k.);
- wskazanie przepisów ustawy karnej, pod które zarzucany czyn podpada (art. 332 § 1 pkt 4 k.p.k.);
- wskazanie sądu właściwego do rozpoznania sprawy (art. 332 § 1 pkt 5 k.p.k.).

Do aktu oskarżenia dołącza się jego uzasadnienie, przytaczające fakty i dowody, na których oskarżenie się opiera, a w miarę potrzeby wyjaśniające podstawę prawną oskarżenia i omawiające okoliczności, na które powołuje się oskarżony w swej obronie (art. 332 § 2 k.p.k.). Jeżeli postępowanie przygotowawcze zakończyło się w formie dochodzenia, akt oskarżenia może nie zawierać uzasadnienia (art. 332 § 3 k.p.k.). Dodatkowymi elementami aktu oskarżenia są także:

- lista osób, których wezwania oskarżyciel żąda (art. 333 § 1 pkt 1 k.p.k.);
- wykaz innych dowodów, których przeprowadzenia na rozprawie głównej domaga się oskarżyciel (art. 333 § 1 pkt 2 k.p.k.).

Ponadto akt oskarżenia powinien odpowiadać także wymogom formalnym pisma procesowego określonym w art. 119 k.p.k. Porównanie tego przepisu z art. 332 § 1 k.p.k. wskazuje, że elementami, które powinny znaleźć się w akcie oskarżenia, zgodnie z tym przepisem są:

- oznaczenie organu, do którego jest skierowane, oraz sprawy, której dotyczy (art. 119 § 1 pkt 1 k.p.k.);
- oznaczenie oraz adres wnoszącego pismo, a także – w pierwszym piśmie złożonym w sprawie – numer telefonu, telefaksu i adres poczty elektronicznej lub oświadczenie o ich nieposiadaniu (art. 119 § 1 pkt 2 k.p.k.);
- treść wniosku lub oświadczenia, w miarę potrzeby z uzasadnieniem (art. 119 § 1 pkt 3 k.p.k.);
- datę i podpis składającego pismo (art. 119 § 1 pkt 4 k.p.k.).

W myśl § 225 Regulaminu wewnętrznego urzędowania powszechnych jednostek organizacyjnych prokuratury³¹ w akcie oskarżenia, oprócz tytułu i daty oraz danych wymienionych w art. 119 § 1 k.p.k. i art. 332 k.p.k., należy:

- 1) w nagłówku podać imię i nazwisko osoby objętej oskarżeniem, ze wskazaniem kwalifikacji prawnej zarzucanego jej czynu (pkt 1);

³¹ Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 7 kwietnia 2016 r., Regulamin wewnętrznego urzędowania powszechnych jednostek organizacyjnych prokuratury (Dz.U. z 2017 r. poz. 1206 z późn. zm.), zwany dalej Regulaminem.

- 2) w przypadku objęcia oskarżeniem kilku osób, wymienić w kolejności sprawców, podlegaczy, pomocników i inne osoby, których przestępstwo pozostaje w ścisłym związku z przestępstwem sprawcy, zamieszczając po danych o osobie każdego z nich stawiane im zarzuty w zasadzie w porządku chronologicznym tak, aby czyny zagrożone oczywiście surowszymi karami poprzedzały inne zarzuty (pkt 2);
- 3) w przypadku sporządzenia osobnych konkluzji w odniesieniu do poszczególnych oskarżonych wymienić w każdej z nich imiona i nazwiska wszystkich współsprawców objętych aktem oskarżenia; jeżeli jednak przeciwko współsprawcy toczy się odrębne postępowanie, jego nazwiska nie zamieszcza się w konkluzji, podając je tylko w uzasadnieniu (pkt 3).

W zasadzie elementy te nie nasuwają większych wątpliwości, lecz niektóre z nich mogą budzić wątpliwości co do ich zakresu.

1. Imię i nazwisko oskarżonego, inne dane o jego osobie, w tym numer telefonu, telefaksu i adres poczty elektronicznej lub informacja o ich nieposiadaniu przez oskarżonego lub niemożności ich ustalenia, dane o zastosowaniu środka zapobiegawczego oraz zabezpieczenia majątkowego

Wszelkie dane o oskarżonym określają zakres podmiotowy oskarżenia. Sąd nie może rozpoznawać sprawy przeciwko osobie niezidentyfikowanej, nieoznaczonej w akcie oskarżenia. Ten element aktu oskarżenia ma na celu wskazanie tożsamości oskarżonego. Obejmuje:

- imię i nazwisko – oprócz imienia i nazwiska należy podać pseudonimy, przydomki, przezwiska, którymi posługuje się oskarżony w swoim środowisku, np. w grupach przestępczych. W przypadku oskarżonej, zameężnej kobiety należy podać także jej nazwisko panieńskie. Wszystko to ma istotne znaczenie w toku rozprawy w trakcie przypisywania winy oskarżonemu;
- imiona ojca i matki wraz z podaniem jej nazwiska panieńskiego – dane te również służą identyfikacji oskarżonego;
- datę urodzenia – należy podać pełną datę urodzenia lub wiek oskarżonego. W doktrynie uważa się, że należy jednakowo traktować datę urodzenia i wiek oskarżonego³², jednakże w praktyce podawanie wieku nie zawsze jest poprawne i może być niezgodne ze stanem faktycznym, dlatego też nie podzielam tego poglądu. Dokładne określenie daty urodzenia ma istotne znaczenie dla określenia odpowiedzialności karnej i wymiaru kary (art. 10 i art. 54 § 1 k.k.);
- dokładny adres miejsca zamieszkania – obejmuje zarówno miejsce urodzenia, jak i miejsce zamieszkania. Miejszem zamieszkania osoby fizycznej jest miejscowość, w której osoba ta przebywa z zamiarem stałego pobytu (art. 25 k.c.). Dokładne określenia miejsca zamieszkania może mieć znaczenie dla określenia właściwości miejscowej sądu (art. 32 k.p.k.);
- zawód i źródło utrzymania – należy pamiętać, że wykonywanie zawodu nie zawsze pokrywa się ze źródłem utrzymania, dlatego też należy podać, z czego obecnie oskarżony czerpie dochody;

³² H. Furmankiewicz, M. Majster, L. Penner, *Akty oskarżenia i rewizje*, Warszawa 1957, s. 7.

- wykształcenie – można pominąć, jeżeli oskarżony wykonuje zawód zgodny z wykształceniem;
- stosunki rodzinne – mowa o stanie cywilnym i rodzinnym. Trzeba podać ponadto liczbę dzieci i wiek każdego nich;
- stan majątkowy – bardzo często jest utożsamiany z posiadaniem nieruchomości, jednak takie rozumowanie nie jest do końca poprawne. Stan majątkowy obejmuje ponadto środki niezbędne na utrzymanie, a także sumę zarobków. W tym miejscu należy podać również wysokość dochodu miesięcznego lub wysokość wynagrodzenia miesięcznego za pracę;
- karalność oskarżonego – dane o karalności oskarżonego wskazane w akcie oskarżenia świadczą tylko o tym, że dane zdarzenie popełnienie przez oskarżonego czynu zabronionego (innego niż wskazanego w akcie oskarżenia) miało miejsce. Należy podać, że oskarżony był karany i jednocześnie wskazać kwalifikację prawną czynu, lub też należy zaznaczyć, że oskarżony nie był karany. Sąd Najwyższy trafnie podkreślił, że dane o karalności stanowią dowód w sprawie i powinny być uzyskane w postępowaniu przygotowawczym³³;
- zastosowanie środków zapobiegawczych – należy podać rodzaj środka zapobiegawczego, numer karty akt, na której znajduje się postanowienie o zastosowaniu danego środka zapobiegawczego, a w przypadku zastosowania tymczasowego aresztowania, należy podać datę zastosowania owego środka, a także datę zatrzymania oskarżonego³⁴.

Zupełną nowością jest obowiązek wskazania w akcie oskarżenia danych osobowych oskarżonego w postaci jego numeru telefonu, telefaksu, adresu poczty elektronicznej lub podanie informacji o ich nieposiadaniu przez oskarżonego lub niemożności ich ustalenia. Brak tych danych będzie niewątpliwie brakiem formalnym.

2. Dokładne określenie zarzucanego oskarżonemu czynu ze wskazaniem czasu, miejsca, sposobu i okoliczności jego popełnienia oraz skutków, a zwłaszcza wysokości powstałej szkody

Dokładne określenie zarzucanego oskarżonemu czynu, zwane konkluzją, zakreśla przedmiotowy zakres oskarżenia. Chodzi o konkretyzację ustawowej istoty czynu³⁵.

Sąd Najwyższy trafnie podkreślił, że: „[o]pis przypisanego czynu musi być tak sformułowany, aby sposób i okoliczności jego popełnienia odpowiadały wymogom przewidzianym w art. 295 § 1d k.p.k. (ob. art. 332 § 1 k.p.k.). Wymóg ten dotyczy nie tylko aktu oskarżenia, ale i czynu przypisanego w wyroku przez Sąd. Zmiana opisu czynu w trakcie postępowania przed Sądem nie może być dowolna, ponieważ może prowadzić do sytuacji procesowej, w której zmieniony opis czynu pozbawił praktycznie oskarżonego prawa do obrony. Dowolne poszerzanie zmian opisu czynu przez sąd, które to *de facto* wykracza poza granice oskarżenia nie może być konwalidowane w granicach art. 399 § 1 k.p.k. i stanowi rażące naruszenie prawa

³³ Uchwała SN z dnia 13 października 1960 r., KO 49/60, NP. 1961, Nr 2, s. 275, z uwagami M. Siewierskiego, *Przegląd uchwał Izby Karnej i Wojskowej SN w zakresie prawa karnego procesowego za 1960 r.*, PiP 1961, Nr 1, s. 95–96.

³⁴ S. Waltoś, *Akt oskarżenia w procesie karnym*, Warszawa 1963, s. 54–57.

³⁵ *Ibidem*, s. 59–61.

powodujące konieczność uchylecia wyroku, jeśli spełnione zostały wymogi przewidziane w art. 398 § 1 k.p.k.”³⁶.

Kodeks postępowania karnego zezwala na zmianę oskarżenia jedynie w przypadku, gdy w toku rozprawy okaże się, że nie wychodząc poza granice oskarżenia można czyn zakwalifikować według innego przepisu prawnego, jednakże sąd musi o tym uprzedzić obecną na rozprawie stronę (art. 399 § 1 k.p.k.). Generalnie obowiązuje zasada, że nie można wychodzić poza zakres przedmiotowy oskarżenia, gdyż – jak wskazuje się w doktrynie – „[o]pisem i kwalifikacją prawną czynu, którego popełnienie oskarżyciel zarzucił oskarżonemu (art. 413 § 1 pkt 4 k.p.k.) jest wyłącznie to, co oskarżyciel zarzucił oskarżonemu w pierwotnym, pisemnym akcie oskarżenia skierowanym do sądu, a nie to, co ewentualnie zmodyfikował w trakcie rozprawy”³⁷. W związku z powyższym Sąd Najwyższy słusznie podkreślił, że: „[s]entencja wyroku skazującego powinna być zredagowana w taki sposób, żeby wszystkie istotne okoliczności działania oskarżonego zostały wymienione oraz żeby nie było wątpliwości, za jaki czyn sąd skazał oskarżonego”³⁸. Kodeks postępowania karnego dokładnie precyzuje, że poza określeniem zarzucanego czynu konkluzja ma zawierać nadto czas, miejsce, okoliczności jego popełnienia, a zwłaszcza wysokość powstałej szkody. Opis czynu powinien być zwięzły, dokładny, zawierający wszystkie elementy, które mają wpływ na zmianę sankcji lub tryb orzeczenia środka karnego³⁹. Każde znamie przestępstwa powinno być poparte treścią danego zdarzenia. Opis stanu faktycznego powinien zawierać wszelkie znamiona czynu zabronionego⁴⁰.

W orzecznictwie wskazywano, że „[o]pis czynu przypisanego (zawartego w wyroku art. 413 § 2 pkt 1 k.p.k.), to dokładny opis wszystkich elementów czynu mających znaczenie dla prawidłowej jego kwalifikacji, nie pomijający żadnego aspektu zachowania należącego do ustawowych znamion danego typu przestępstwa”⁴¹. Zgadzam się również ze stwierdzeniem, że „[o]pis działania zarzucanego oskarżonemu musi uwypuklać te cechy działania oskarżonego, które decydują o kwalifikacji prawnej zarzucanego mu czynu w ten sposób, by wyczerpane zostały wszystkie znamiona przestępstwa”⁴². Należy pamiętać także, że mimo obecności w sprawie świadka incognito, prokurator nie jest zwolniony z obowiązku dokładnego określenia w akcie oskarżenia zarzucanego oskarżonemu czynu ze wskazaniem czasu, miejsca sposobu i okoliczności jego popełnienia oraz skutków, a zwłaszcza wysokości powstałej szkody (art. 332 § 1 pkt 2 k.p.k.)⁴³. W przypadku, gdy zarzut dotyczy przestępstwa ciągłego, konieczne

³⁶ Wyrok SN z dnia 19 czerwca 2001 r., II K.K.N 506/98, OSN Prok i Pr. 2002, Nr 1, poz. 9.

³⁷ Wyrok SA w Warszawie z dnia 4 kwietnia 2000 r., II AKA 11/00, OSN Prok i Pr. 2000, Nr 11, poz. 24.

³⁸ Wyrok SN z dnia 28 października 1968 r., IV KR 188/68, OSNKW 1969, Nr 5, poz. 52.

³⁹ R.A. Stefański [w:] J. Bratoszewski i in., *Kodeks postępowania...*, t. II, s. 501.

⁴⁰ R.A. Stefański, *Przegląd uchwał Izby Karnej i Wojskowej SN w zakresie prawa karnego procesowego za 1999 r.*, WPP 2000, Nr 2, s. 106–108.

⁴¹ Wyrok SA w Rzeszowie z dnia 10 października 2002 r., II AKA 78/02, OSA 2004, Nr 6 poz. 47.

⁴² Postanowienie SN z dnia 26 października 1995 r., II KRN 131/95, publ. LEX nr 24877.

⁴³ Patrz: Uchwała SN z dnia 20 stycznia 1999 r., I KZP 21/98, OSNKW 1999, Nr 1–2, poz. 3, z aprobującymi głosami B. Szyprońskiego, OSP 1999, Nr 9, s. 418–419, J. Bryka, Prz. Pol. 1999, Nr 3, s. 177–180, W. Kotowskiego, Piż 1999, Nr 8, z krytyczną głosą Ł. Woźniaka, OSP 1999, Nr 6, s. 316–318, i częściowo krytyczną głosą B. Kolaśńskiego i T. Kulikowskiego, Prok. i Pr.

jest opisanie każdego czynu będącego składnikiem konstrukcji danego przestępstwa⁴⁴. Jeżeli sporządzono osobne konkluzje w stosunku do kilku oskarżonych, należy wymienić w każdej z nich imiona i nazwiska wszystkich współsprawców objętych aktem oskarżenia, a jeżeli przeciwko współsprawcy toczy się odrębne postępowanie, jego nazwiska nie zamieszcza się w konkluzji, podając je tylko w uzasadnieniu. Kwestię tę trafnie rozstrzygnięto również w orzecznictwie stwierdzając, że: „[w] każdym wypadku, gdy dwóch lub więcej sprawców działających wspólnie i w porozumieniu – niezależnie od tego, czy ich liczba należy do ustawowych znamion danego przestępstwa – dopuściło się przestępstwa, nie należy każdego z nich oskarżać i skazywać za odrębnie opisany zarzut, obejmujący jedynie ich osobisty udział w tym przestępstwie, ale za jeden wspólny zarzut, obejmujący wszystkie ustawowe znamiona przestępstwa jako sumę działań zawinionych przez każdego ze sprawców. W sytuacji skazania oskarżonego (oskarżonych) za przestępstwo popełnione wspólnie i w porozumieniu z inną lub innymi jeszcze osobami, które z różnych możliwych przyczyn nie występują w charakterze oskarżonych w rozpoznawanej sprawie i niezależnie od tego, czy liczba sprawców należy do ustawowych znamion przestępstwa, np. z art. 158 k.k. albo z art. 202 k.k. itd., zachodzi konieczność ustalenia przy wykorzystaniu ogólnych zasad dowodowych, czy takie porozumienie wystąpiło i na czym konkretnie polegało”⁴⁵.

Ponadto Sąd Apelacyjny w Krakowie w wyroku z dnia 5 kwietnia 2018 trafnie orzekł, że „[w] opisie czynu należy zawrzeć te elementy, które należą do istoty czynu przestępnego, a więc dotyczące podmiotu czynu, rodzaju atakowanego dobra, czasu, miejsca i sposobu popełnienia czynu oraz jego skutków. Chodzi o objęcie opisem wszystkich elementów czynu mających znaczenie dla prawidłowej kwalifikacji prawnej, gdyż nieprzystawanie opisu zachowania oskarżonego do znamion ustawowych przestępstwa, które wskazuje przyjęta kwalifikacja prawna, prowadzi wprost do stwierdzenia obrazy prawa materialnego. Z powyższego wynika zatem, że warunkiem skazania jest wykazanie, że zachowanie sprawcy wyczerpywało wszystkie znamiona czynu określone w danym przepisie prawa materialnego”⁴⁶.

Opis czynu decyduje wstępnie o właściwości rzeczowej i miejscowej sądu, a także o trybie postępowania.

3. Wskazanie, że czyn został popełniony w warunkach wymienionych w art. 64 lub art. 65 k.k. albo art. 37 § 1 k.k.s.

Istotny wpływ na zakres odpowiedzialności i wymiar kary ma wskazanie, że czyn został popełniony w ramach powrotu do przestępstwa, tzw. recydywy (art. 64 k.k.). Należy podać sygnaturę akt sprawy, wyrok, na podstawie którego sprawca został skazany na karę pozbawienia wolności, datę wydania wyroku, sąd, który wydał dany wyrok i okres odbywania kary, z zaznaczeniem jej odbycia. Ponadto w przypadku recydywy zwykłej (art. 64 § 1 k.k.) należy wskazać podobieństwo przestępstw, a przy recydywie wielokrotnej należy wskazać, że przestępstwo

2000, Nr 4, s. 99–104, oraz aprobującymi uwagami R.A. Stefańskiego: *Przegląd uchwał Izby Karnej i Wojskowej SN w zakresie prawa karnego procesowego za 1999 r.*, WPP 2000, Nr 2, s. 106–108.

⁴⁴ Postanowienie SN z dnia 8 maja 1982 r., IV KZ 38/82, PP 1982, Nr 11, s. 44–48.

⁴⁵ Wyrok SA w Łodzi z dnia 9 grudnia 1993 r., III AKr 288/93, OSA 1996, Nr 10, poz. 37.

⁴⁶ II AKa 273/17.

popelnione w ramach recydywy zwykłej jest zawarte także w katalogu przestępstw z art. 64 § 2 k.k.⁴⁷

Wskazanie, że czyn został popelniony w warunkach wymienionych w art. 64 k.k. lub 65 k.k., albo w art. 37 § 1 k.k.s. (art. 332 § 1 pkt 3 k.p.k.) nie jest obligatoryjnym elementem, który musi wystąpić we wszystkich aktach oskarżenia.

4. Wskazanie przepisów ustawy karnej, pod które zarzucany czyn podpada

Jest odesłaniem do aktu prawnego o doniosłości ogólnej⁴⁸. Wskazanie właściwych przepisów ustawy karnej pod które zarzucany czyn podpada na podstawie dokładnie określonego czynu tj. wskazanie czasu, miejsca, sposobu i okoliczności jego popelnienia oraz skutków, a zwłaszcza wysokości powstałej szkody (art. 332 § 1 pkt 2 k.p.k.), obok danych dotyczących samego oskarżonego (art. 332 § 1 pkt 1 k.p.k.), pozwala na „zakreślenie granic oskarżenia”⁴⁹. Kwalifikacja prawna czynu ma znaczenie dla określenia właściwości rzeczowej, miejscowej oraz dla określenia trybu postępowania, a także jest obligatoryjną częścią zwykłego aktu oskarżenia, uproszczonego aktu oskarżenia oraz aktu oskarżenia w sprawach z oskarżenia prywatnego. W pozostałych aktach oskarżenia zamieszczenie kwalifikacji prawnej czynu nie jest obowiązkowe, lecz jest ono wskazane. Należy pamiętać, że jeśli już podana jest kwalifikacja prawa czynu, to powinna być ona podana w sposób jasny i konkretny, a nie dorozumiany. W literaturze trafnie wskazano, że „nie można z dosłownego brzmienia [...] przepisu art. 332 § 1 pkt 4 k.p.k. wysnuć jednoznacznego wniosku o tym, że nie jest możliwe podanie kwalifikacji prawnej alternatywnej, jednak z drugiej strony oskarżyciel musi wskazać, pod który przepis czyn „podpada”, a nie „może podpadać”. To sformułowanie należy więc rozumieć jako wprowadzenie obowiązku podjęcia jednoznacznej decyzji o tym, jaka jest prawidłowa – zdaniem oskarżyciela – kwalifikacja prawna”⁵⁰.

5. Wskazanie sądu właściwego do rozpoznania sprawy

Wskazanie sądu właściwego do rozpoznania sprawy następuje przez wymienienie nazwy sądu i jego siedziby oraz powołanie przepisów uzasadniających właściwość rzeczową i miejscową (§ 226 Regulaminu). W sprawach o przestępstwa skarbowe i wykroczenia skarbowe orzekają sądy powszechne albo sądy wojskowe (art. 115 § 1 k.k.s.).

Wskazanie sądu właściwego do rozpoznania sprawy nie jest obligatoryjnym elementem każdego rodzaju aktu oskarżenia.

⁴⁷ T. Razowski, *Uwagi na tle formalnej kontroli aktu oskarżenia*, [w:] *Nowa Kodyfikacja Karny*, t. IX, Wrocław 2001, s. 167.

⁴⁸ M. Rzeszutko, *Urzędowe działanie tekstotwórcze na przykładzie aktu oskarżenia*, Prok. i Pr. 2003, Nr 2, s. 100.

⁴⁹ P.K. Sowiński, *Znaczenie wskazania kwalifikacji prawnej czynu oraz jej zmiany w toku postępowania karnego do realizacji przez oskarżonego prawa do obrony*, *Roczniki Nauk Prawnych*, t. XXVIII, 2018, Nr 3, s. 116.

⁵⁰ H. Kuczyńska, *Kompetencja sądu do zmiany kwalifikacji prawnej czynu przedstawionej w akcie oskarżenia (zagadnienie kompatybilności instytucji procesowych)*, PiP 2017, Nr 2, s. 54–69.

Sąd właściwy do rozpoznania sprawy należy wskazać w zwykłym akcie oskarżenia, uproszczonym akcie oskarżenia, akcie oskarżenia oskarżyciela posiłkowego i akcie oskarżenia z wnioskiem o skazanie oskarżonego bez rozprawy.

Z zastępczych form aktu oskarżenia, w których powinno się znaleźć określenie właściwości miejscowej i rzeczowej sądu, jest wniosek prokuratora o warunkowe umorzenie postępowania przez sąd.

W związku z powyższym, w literaturze również można dostrzec trafny pogląd dotyczący umieszczenia informacji dotyczącej sądu właściwego do rozpoznania sprawy, a właściwie braku tej informacji. Wydaje się, iż – zupełny brak w akcie oskarżenia wskazania sądu właściwego do rozpoznania sprawy, tudzież trybu postępowania – nie powinien uzasadniać jego zwrotu. Trzeba bowiem dostrzec, że sam brak wskazania w akcie oskarżenia sądu właściwego rzeczowo i miejscowo do rozpoznania sprawy, najczęściej wynikający z przeoczenia oskarżyciela, *de facto* podlega sanowaniu poprzez przesłanie skargi do określonego sądu. W sytuacji natomiast, gdyby sąd ten okazał się niewłaściwy do rozpoznania sprawy, zawsze otwarta jest przedstawiona wyżej droga określona w art. 339 § 3 pkt 3 k.p.k.⁵¹

6. Uzasadnienie aktu oskarżenia

Uzasadnienie aktu oskarżenia jest najbardziej obszerną częścią aktu oskarżenia. Jest rozwinięciem zarzutu i zarazem pełni funkcję sprawozdawczą⁵². W uzasadnieniu należy podać fakty i dowody, na których opiera się oskarżenie, w miarę potrzeby omówić kwalifikację prawną czynu i okoliczności, na które powołuje się oskarżony w swojej obronie (art. 332 § 2 k.p.k.).

Generalnie nie ma reguły, schematu określającego formę uzasadnienia. Jedno jest pewne, treść uzasadnienia powinna zawierać wszelkie argumenty przemawiające za oskarżeniem⁵³. W uzasadnieniu należy także wskazać, co do których oskarżonych wydano postanowienie o zabezpieczeniu majątkowym oraz w jakiej części wyłączono materiał do odrębnego postępowania lub postępowanie umorzono.

Uzasadnienie aktu oskarżenia obejmuje poza dowodami także fakty świadczące o popełnieniu danego czynu zabronionego. Prezentacji stanu faktycznego można prowadzić trzema metodami:

- metodą chronologiczną – polegającą na przedstawieniu w kolejności chronologicznej okoliczności sprawy ujawnionych i ustalonych w toku postępowania. Metoda ta jest zalecana w sprawach skomplikowanych, ale niestety dotknięta jest pewną wadą. Wada polega na tym, że opis zdarzenia może być zepchnięty na drugi plan ze względu na nadmiar faktów dowodowych⁵⁴.
- metodą systematyczną – którą można stosować w sprawach mniej skomplikowanych, w których oskarżony przyznał się do winy, wszystkie fakty znajdują pokrycie w dowodach i okoliczności sprawy nie budzą wątpliwości. Zaletą tej

⁵¹ T. Razowski, *Uwagi na tle formalnej kontroli aktu oskarżenia*, publ. NKPK 2001/9/157–180.

⁵² E. Samborski, *Zarys metodyki pracy sędziego w sprawach karnych*, Warszawa 2003, s. 94.

⁵³ R.A. Stefański [w:] J. Bratoszewski i in., *Kodeks postępowania...*, t. II, s. 504. Patrz także: H. Wasik, *Zasady sporządzania aktu oskarżenia*, Prok. i Pr. 1999, Nr 11–12, s. 137.

⁵⁴ S. Waltoś, *Akt oskarżenia...*, s. 89

metody jest to, że łatwo możemy zorientować się w stanie faktycznym, wszelkie okoliczności sprawy są jasne i przejrzyste, a tym samym uzasadnienie nie jest zbyt obszerne. Jedynym niebezpieczeństwem przy stosowaniu tej metody jest to, że na skutek pozornie pewnych i jasnych okoliczności sprawy można łatwo w uzasadnieniu zawrzeć nieudowodnione informacje⁵⁵.

- metodą mieszaną – która polega na tym, że pewne okoliczności podaje się zgodnie z ich przebiegiem chronologicznym, a inne zaś, według kolejności ich potwierdzenia na podstawie dowodów⁵⁶.

Każda z tych metod jest opatrzona wadą i zaletą zarazem, wybór jednej z nich zależy od konkretnej sprawy, a także umiejętności sporządzającego akt oskarżenia⁵⁷.

Uzasadnienie oskarżenia nie jest obligatoryjną częścią każdego aktu oskarżenia. Możliwość pominięcia sporządzania uzasadnienia aktu oskarżenia przewiduje przepis § 3 art. 332 k.p.k. W akcie oskarżenia, w którym prokurator zawarł wniosek o skazanie oskarżonego bez przeprowadzania rozprawy, uzasadnienie – jak już sygnalizowano – może ograniczyć się tylko do wskazania dowodów świadczących o tym, że okoliczności popełnienia czynu i wina oskarżonego nie budzą wątpliwości oraz że cele postępowania zostaną osiągnięte bez przeprowadzenia rozprawy (art. 335 § 3 k.p.k.). Akt oskarżenia w sprawach z oskarżenia prywatnego może ograniczyć się tylko do oznaczenia osoby oskarżonego, zarzucanego mu czynu oraz wskazania dowodów, na których opiera się oskarżenie (art. 487 k.p.k.), a więc uzasadnienie ma w tym przypadku okrojona formę.

Przepisy dotyczące surogatów aktu oskarżenia również regulują kwestię uzasadnienia będącego w niektórych przypadkach nieodzowną częścią danej zastępczej formy aktu oskarżenia.

Uzasadnienie wniosku prokuratora o warunkowe umorzenie postępowania może ograniczyć się do wskazania dowodów świadczących o tym, że wina oskarżonego nie budzi wątpliwości, a nadto okoliczności przemawiających za warunkowym umorzeniem postępowania karnego (art. 336 § 2 zd. 2 k.p.k.).

We wniosku o umorzenie postępowania przygotowawczego i zastosowanie środków zabezpieczających uzasadnienie musi zawierać fakty i dowody świadczące o tym, że podejrzany dopuścił się czynu zabronionego, że jest niepoczytalny i że istnieją przesłanki co do tego, by zastosować dany środek zabezpieczający (art. 336 § 1 w zw. z art. 31 k.k.).

Uzasadnienie wniosku o orzeczenie przepadku tytułem środka zabezpieczającego może ograniczyć się do określenia okoliczności uzasadniających zastosowanie danego środka zabezpieczającego (art. 336 § 2 zd. 2 k.p.k.).

- We wniosku prokuratora o zwrot korzyści majątkowej uzyskanej z przestępstwa uzasadnienie powinno obejmować przesłanki z art. 52 k.k., wszelkie okoliczności związane z wysokością uzyskanych korzyści, a jeżeli złożony wniosek dotyczy tylko części uzyskanej korzyści – także wskazanie przyczyn takiej decyzji.

⁵⁵ *Ibidem*, s. 90.

⁵⁶ *Ibidem*.

⁵⁷ R.A. Stefański [w:] J. Bratoszewski i in., *Kodeks postępowania...*, t. II, s. 505.

7. Lista osób, których wezwania żąda oskarżyciel

Jest obligatoryjną częścią aktu oskarżenia, która jest zarazem wnioskiem skierowanym do sądu. Oprócz pokrzywdzonych i świadków wymienić należy także biegłych i oskarżonych. Kolejność świadków z reguły jest podawana we wniosku zgodnie z kolejnością ich przesłuchania, chociaż sąd może zmienić tę kolejność. Jednakże biorąc pod uwagę treść art. 369 k.p.k. stanowiącego, że „dowody na poparcie oskarżenia powinny być w miarę możliwości przeprowadzone przed dowodami służącymi do obrony”, należałoby w pierwszej kolejności podać świadków, którzy popierają oskarżenie, a następnie umieścić zeznania tych, którzy świadczą na rzecz oskarżonego. Jeżeli w akcie oskarżenia jest zawartych kilka zarzutów, wówczas należy umieszczać świadków na liście według kolejności zarzutów.

Jeżeli świadkowie przebywają za granicą lub mają oni tylko stwierdzić okoliczności, którym oskarżony w wyjaśnieniach swych nie zaprzeczył i zarazem okoliczności te nie są tak doniosłe, aby konieczne było bezpośrednie przesłuchanie świadków na rozprawie, jest wówczas możliwe złożenie wniosku przez prokuratora o zaniechanie wezwania świadków i odczytanie ich zeznań na rozprawie (art. 333 § 2 k.p.k.). Sytuacja ta stanowi odstępstwo od zasady bezpośredniości. Zupełnie inaczej ma się sytuacja, jeżeli chodzi o okoliczności i dowody, które mogą mieć istotny wpływ na wymiar kary bądź też na ustalenie winy. Zeznania świadków mogą być w tym przypadku niezbędnym źródłem dowodowym. Kwestię tą słusznie rozstrzygnął Sąd Najwyższy stwierdzając, że: „[n]iedopuszczalne jest odstępstwo od zasady bezpośredniości w sytuacji, gdy dowód ma istotne znaczenie bądź dla ustalenia winy sprawcy, bądź dla wymiaru kary, a przeprowadzenie dowodu z zachowaniem tej zasady procesowej nie napotyka na nie nadające się usunąć przeszkody⁵⁸.

Lista osób, o której mowa w art. 333 § 1 pkt 1 k.p.k. jest integralną częścią aktu oskarżenia, natomiast lista ujawnionych pokrzywdzonych art. 333 § 3 k.p.k. stanowi odrębny dokument. Adresy osób podanych na tej liście nie są nigdzie więcej rozpowszechniane, jest to informacja podawana wyłącznie do wiadomości sądu⁵⁹. W doktrynie takie ograniczenie dostępu do danych przybiera czasem nazwę tzw. „małego utajnienia” pokrzywdzonych i świadków⁶⁰.

Na liście tej umieszcza się ponadto adresy oskarżonych, biegłych, co do których zawarto żądanie ich wezwania. Ze względu na fakt wspomnianego wcześniej „małego utajnienia” nie dorecza się tych informacji oskarżonemu na zasadach określonych w art. 338 § 1 k.p.k.

⁵⁸ Wyrok SN z dnia 6 stycznia 1978 r., N 16/77, OSNKW 1978, Nr 2–3, poz. 32. Zob. też: Wyrok SN z dnia 28 października 1978 r., RW 376/78, OSNKW 1979, Nr 1–2, poz. 17, z głosa R. Kmiecika, NP. 1980, Nr 5, s. 165–170. Patrz także: S. Waltoś, *Akt oskarżenia...*, s. 105–108.

⁵⁹ P. Hofmański [w:] P. Hofmański, E. Sadzik, K. Zgryzek, *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, t. II, Warszawa 2004, s. 324–325.

⁶⁰ T. Grzegorzczak, J. Tylman, *Polskie postępowanie karne*, Warszawa 2003, s. 666–667.

8. Wykaz innych dowodów, których przeprowadzenia na rozprawie głównej domaga się oskarżyciel

Wykaz wspomnianych dowodów nie jest wiążący dla sądu⁶¹. Prokurator, który występuje do sądu z aktem oskarżenia przekazuje dowody rzeczowe, które podlegają oględzinom, a także te, które podlegają odczytaniu na rozprawie np. protokoły przeszukania, protokoły oględzin, dane o karalności, wywiad środowiskowy itp.⁶² Od chwili wniesienia przez prokuratora aktu oskarżenia wraz z dowodami do sądu, sąd jest głównym rozporządzającym tymi dowodami i nawet po rozstrzygnięciu sprawy sąd jest zobowiązany wszystkie te dowody zagospodarować wedle swego uznania⁶³.

Wykaz tych dowodów jest integralną częścią aktu oskarżenia.

9. Data i podpis

Data w akcie oskarżenia, będąca jego obligatoryjnym elementem, jest określana w zwyczajowej formie poprzez podanie dnia, miesiąca i roku sporządzenia danego pisma procesowego (aktu oskarżenia). Dokładne określenie daty ma bardzo ważne znaczenie ze względu na termin, z jakim dane pismo procesowe będzie wywierało skutki prawne.

Podpis składa się po uzasadnieniu i po wykazie dowodów. W przepisach art. 332 i 333 k.p.k. nie ma mowy o obowiązku składającego akt oskarżenia do złożenia własnoręcznego podpisu. Normą taką jest art. 119 k.p.k., który stanowi, że „pismo procesowe powinno zawierać datę i podpis składającego pismo” (art. 119 § 1 pkt 4 k.p.k.). Za osobę, która nie może się podpisać, pismo podpisuje osoba przez nią upoważniona, ze wskazaniem przyczyny złożenia swego podpisu (art. 119 § 2 k.p.k.). Przyjmuje się że podpis jest równoznaczny ze złożeniem oświadczenia woli, jednak w doktrynie to twierdzenie poddaje się krytyce⁶⁴. Podpis nie może świadczyć o wiarygodności danego pisma procesowego. O prawdziwości może tylko decydować zgodność ze stanem faktycznym. Tylko eksperci pisma mogą potwierdzić jego autentyczność, ale też ich opinia może nie być do końca poprawna. W praktyce domniemywa się, że podpis stanowi podstawę do tego, by twierdzić, że pismo zostało sporządzone przez osobę, która je podpisała i to zgodnie z jej wolą. Organ procesowy ma podstawę, aby twierdzić, że dane pismo jest autentyczne, zgodne ze stanem faktycznym, zawierające oświadczenie woli osoby, która dane pismo podpisała⁶⁵.

Podpis jest obligatoryjnym elementem każdego pisma procesowego, w tym też aktu oskarżenia. Brak podpisu w piśmie procesowym jest jego brakiem formalnym i stanowi podstawę do zwrotu pisma w celu usunięcia tego braku. Pogląd ten wielokrotnie był prezentowany w orzecznictwie Sądu Najwyższego. Początkowo Sąd Najwyższy twierdził, że „[a]kt oskarżenia, aby mógł stanowić podstawę do wszczęcia

⁶¹ Postanowienie SA w Łodzi z dnia 23 marca 1993 r., II AKz 72/93, Biul. SA w Łodzi 1993, Nr 2, poz. 6.

⁶² R.A. Stefański [w:] J. Bratoszewski i in., *Kodeks postępowania...*, t. II, s. 507. Patrz także: P. Hofmański [w:] P. Hofmański, E. Sadzik, K. Zgryzek, *Kodeks postępowania...*, t. II, s. 225.

⁶³ Postanowienie SA w Gdańsku z dnia 29 listopada 2000 r., II AKz 448/00, OSN Prok. i Pr. 2001, Nr 4, poz. 24.

⁶⁴ S. Waltoś, *Akt oskarżenia...*, s. 94 i n.

⁶⁵ *Ibidem*, s. 94–95.

postępowania karnego odpowiadając warunkom określonym w art. 247 i 248 (ob. 332 i 333 k.p.k.), musi ponadto być podpisany przez właściwego prokuratora, lub przez osobę, która prowadziła śledztwo lub dochodzenie i wówczas wymaga zatwierdzenia. Akt oskarżenia nie podpisany przez te osoby nie jest dla sądu wyrazem woli oskarżenia, będąc tylko projektem aktu oskarżenia, który nie jest zdolny do wywołania skutków prawnych (...)”⁶⁶. Następnie Sąd Najwyższy orzekł także, że „[b]rak podpisu oskarżyciela na akcie oskarżenia stanowi brak formalny, który powinien być uzupełniony w trybie art. 249 (ob. 337 k.p.k.)”⁶⁷.

W związku z powyższym trafny jest również kolejny pogląd Sądu Najwyższego, który stwierdził, że: „[p]odpisanie przez pracownika sekretariatu prokuratury na polecenie prokuratora wniosku o sporządzenie uzasadnienia wyroku należy traktować analogicznie do braku podpisu osoby uprawnionej do złożenia wniosku, a więc jako brak, który może być naprawiony”⁶⁸.

IV. PODSUMOWANIE

Konkludując, na podstawie powyższej argumentacji, należy stwierdzić, że akt oskarżenia jest pismem procesowym wnoszonym do sądu w postępowaniu karnym przez uprawniony podmiot w którym domaga się on od sądu wydania orzeczenia o winie i karze lub środkach karnych wobec osoby wskazanej w tym piśmie.

Podmiotem uprawnionym do wniesienia aktu oskarżenia jest co do zasady osoba mająca uprawnienia do występowania przed sądem w charakterze oskarżyciela publicznego, czasami pokrzywdzony lub osoba jemu najbliższa jako oskarżyciel prywatny. Oskarżycielem publicznym jest co do zasady prokurator. Jeżeli zostaną spełnione określone przesłanki, akt oskarżenia przed sądem obok lub zamiast oskarżyciela publicznego może popierać oskarżyciel posiłkowy. Oprócz aktu oskarżenia wnoszonego przez oskarżyciela publicznego można wyróżnić także prywatny akt oskarżenia, wnoszony najczęściej przez pokrzywdzonego przy przestępstwach ściganych z oskarżenia prywatnego. Poza ściśle wyartykułowanymi rodzajami aktu oskarżenia, wyróżniamy także jego formy zastępcze. Formy zastępcze aktu oskarżenia mają zblizoną formę, a jednak aktami oskarżenia nie są.

BIBLIOGRAFIA

- Abucewicz-Pena B., *Skarga na tle zasady skargowości w procesie karnym*, „Studia Prawnoustrojowe” 2003, t. II.
- Badowiec R., Klubińska M., *Przypadek równowartości korzyści majątkowej a obowiązek zapłaty podatku wynikającego z fikcyjnej faktury. Uwagi na marginesie wyroku Sądu Najwyższego z 21.02.2019 r., sygn. IV KK 486/17, publ. PS 2019/11–12/106–126.*

⁶⁶ Wyrok SN z dnia 13 stycznia 1958 r., IV K 832/57, OSPiKA 1958, Nr 9, poz. 239.

⁶⁷ Uchwała 7 s. SN z dnia 12 maja 1960 r., VI KO 122/59, OSNPG 1967, Nr 7, poz. 126, z głosem S. Waltosia, PIP 1961, Nr 4–5, s. 834–836.

⁶⁸ Uchwała 7 s. SN z dnia 18 lipca 1979 r., VI KZP 13/79, OSNKW 1979, Nr 10, poz. 99.

- Drajewicz D., *Zakres przesłanek wniesienia subsydiarnego aktu oskarżenia. Glosa do wyroku SN z dnia 9 listopada 2011, III K.K. 134/11, PiP 2012, Nr 12.*
- Dziergawka A., *Subsydiarny akt oskarżenia w świetle nowelizacji dokonanej ustawą z dnia 19 lipca 2019 r., Prok. i Pr. 2020, Nr 1.*
- Eichstaedt K.Z., *Postępowanie karne – subsydiarny akt oskarżenia – warunki wniesienia. Glosa do wyroku SN z dnia 22 maja 2013 r., IV K.K. 128/13, OSP 2014/2/19.*
- Furmankiewicz H., Majster M., Penner L., *Akty oskarżenia i rewizje*, Warszawa 1957.
- Grajewski J. [w:] Grajewski J., Paprzycki L.K., Steinborn S., *Kodeks Postępowania Karnego. Komentarz*, t. I, Zakamycze 2013.
- Grajewski J., *Przebieg procesu karnego*, Warszawa 2001.
- Grzegorzczak T., Tylman J., *Polskie postępowanie karne*, Warszawa 2003.
- Grzegorzczak T., *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, t. I, Zakamycze 2014.
- Grzegorzczak T., *Zażalenie w postępowaniu przygotowawczym po nowelizacji k.p.k.*, Prok. i Pr. 2008, Nr 3.
- Grzymała W., *Nowela do kodeksu postępowania karnego z dnia 29 marca 2007 r.*, Prok. i Pr. 2007, Nr 7–8.
- Hofmański P., Sadzik E., Zgryzek K., *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, t. II, Warszawa 2011.
- Koper R., *Dwa tryby skazania bez rozprawy w procesie karnym*, Prok. i Pr. 2016, Nr 10.
- Kosonoga J. [w:] Stefański R.A. (red.), Zabłocki S. (red.), Kosonoga J., Skorupka J., *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, t. I. *Komentarz do art. 1–166*, WKP 2017.
- Kuczyńska H., *Kompetencja sądu do zmiany kwalifikacji prawnej czynu przedstawionej w akcie oskarżenia (zagadnienie kompatybilności instytucji procesowych)*, publ. PiP 2017, nr 2.
- Kurowski M. [w:] Świecki D. (red.), Augustyniak B., Eichstaedt K., *Kodeks postępowania karnego. Komentarz zaktualizowany*, t. I, publ. LEX/el. 2020.
- Marszał K., *Proces karny*, Katowice 1998.
- Pączek I., *Wniosek o skazanie bez rozprawy po noweli k.p.k., z dnia 27 września 2013*, Prok. i Pr. 2015, Nr 10.
- Razowski T., *Uwagi na tle formalnej kontroli aktu oskarżenia*, publ. Nowa Kodyfikacja Prawa Karnego 2001, nr 9.
- Rogoziński P. [w:] Steinborn S. (red.), Grajewski J., *Kodeks postępowania karnego. Komentarz do wybranych przepisów*, LEX 2016.
- Rzeszutko M., *Urzędowe działanie tekstotwórcze na przykładzie aktu oskarżenia*, Prok. i Pr. 2003, Nr 2, poz. 28.
- Samborski E., *Zarys metodyki pracy sędziego w sprawach karnych*, Warszawa 2003.
- Słownik języka polskiego*, Warszawa 1981, PWN, t. II i III.
- Sowiński P.K., *Znaczenie wskazania kwalifikacji prawnej czynu oraz jej zmiany w toku postępowania karnego do realizacji przez oskarżonego prawa do obrony*, Roczniki Nauk Prawnych, t. XXVIII, Nr 3–18.
- Stachowiak S., *Granice podmiotowe i przedmiotowe rozpoznania sprawy przez sąd I instancji*, [w:] *Nowa kodyfikacja karna. Kodeks postępowania karnego. Krótkie komentarze*, z. 16, Warszawa 1997, s. 177.
- Stachowiak S., *Rodzaje skargi w ujęciu nowego kodeksu postępowania karnego*, [w:] A.J. Szwarc (red.), *Rozważania o prawie karnym. Księga pamiątkowa z okazji siedemdziesięciolecia urodzin Prof. Aleksandra Ratajczaka*, Poznań 1999.
- Stefański R.A. [w:] Stefański R.A. (red.), Zabłocki S. (red.), Kosonoga J., Skorupka J., *Kodeks postępowania karnego. Tom I. Komentarz do art. 1–166*, WKP 2017.
- Stefański R.A. [w:] Bratoszewski J., Gardocki L., Gostyński Z., Przyjemski S.M., Stefański R.A., Zabłocki S., *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, t. III, Dom Wydawniczy ABC 2004.

- Stefański R.A., *Przegląd uchwał Izby Karnej i Wojskowej SN w zakresie prawa karnego procesowego za 1999 r.*, WPP 2000, Nr 2.
- Stefański R.A., *Skazanie bez rozprawy w znowelizowanym kodeksie postępowania karnego*, Prok. i Pr. 2003, Nr 6.
- Stefański R.A., *Aktualny model zaskarżania postanowień o zaniechaniu ścigania karnego*, Prok. i Pr. 2007, Nr 12.
- Tylman J., *Zasada legalizmu w procesie karnym*, Warszawa 1965.
- Waltoś S., *Akt oskarżenia w procesie karnym*, Warszawa 1963.
- Waltoś S., *Naczelne zasady procesu karnego*, Warszawa 1999.
- Waltoś S., *Proces karny*, Warszawa 2003.
- Wąsik H., *Zasady sporządzania aktu oskarżenia*, Prok. i Pr. 1999, Nr 11–12.

AKTUALNY MODEL SKARGI ZASADNICZEJ

Streszczenie

Przedmiotem rozważań w niniejszym artykule jest skarga zasadnicza, warunkująca postępowanie karne, będąca jednocześnie impulsem do rozpoczęcia procesu karnego. Tą skargą zasadniczą jest akt oskarżenia. Akt oskarżenia jest pismem procesowym kończącym postępowanie przygotowawcze.

Częściami składowymi aktu oskarżenia są: pełne dane oskarżonego wraz z jego adresem poczty elektronicznej oraz informacją o zastosowaniu środka zapobiegawczego oraz zabezpieczenia majątkowego, dokładne określenie zarzucanego oskarżonemu czynu, wskazanie, że czyn został popełniony w warunkach recydywy, bądź nadzwyczajnego obostrzenia kary z k.k.s., wskazanie przepisów ustawy karnej, pod które zarzucany czyn podpada, wskazanie sądu właściwego do rozpoznania sprawy, uzasadnienie aktu oskarżenia, lista osób, których wezwania żąda oskarżyciel, wykaz innych dowodów, których przeprowadzenia na rozprawie głównej domaga się oskarżyciel oraz data i podpis wieńczące ten dokument.

Akt oskarżenia jest skargą, która, w zależności od składającego ją podmiotu przybiera różne formy. Zasadą i podstawą jest, że akt oskarżenia składa do sądu prokurator na koniec postępowania przygotowawczego, ale może to być także oskarżyciel posiłkowy, oskarżyciel prywatny, ale także pokrzywdzony.

Akt oskarżenia ma formę podstawową, ale również występuje formie jego surogatów, które jednak aktami oskarżenia nie są.

Do podstawowych form aktu oskarżenia należą: zwykły akt oskarżenia, uproszczony akt oskarżenia, poprawiony i uzupełniony akt oskarżenia, akt oskarżenia z wnioskiem prokuratora o skazanie oskarżonego bez rozprawy, akt oskarżenia oskarżyciela posiłkowego subsydiarnego, nowy i dodatkowy akt oskarżenia, akt oskarżenia oskarżyciela prywatnego.

Zastępczymi formami aktu oskarżenia są: ustna lub pisemna skarga pokrzywdzonego złożona do Policji, wniosek prokuratora o warunkowe umorzenie postępowania przez sąd, wniosek o umorzenie postępowania przygotowawczego i zastosowanie środków zabezpieczających, wniosek o orzeczenie przepadku tytułem środka zabezpieczającego, wniosek prokuratora o zwrot korzyści majątkowej uzyskanej z przestępstwa.

Z powyższego wynika, że akt oskarżenia nie jest oświadczeniem woli oskarżyciela w danej sprawie, wyrażonym w dowolny sposób, w dowolnej formie.

Akt oskarżenia to pismo procesowe zawierające obligatoryjne elementy w swojej budowie, które podlega ściśle określonym regułom i który może być składane w określonym trybie i przez ściśle określone podmioty, dlatego też dokonując analizy aktu oskarżenia należy go rozpatrywać wieloaspektowo.

Słowa kluczowe: skarga zasadnicza, zwykły akt oskarżenia, uproszczony akt oskarżenia, skazanie bez rozprawy, subsydiarny akt oskarżenia, prywatny akt oskarżenia, zastępcze formy aktu oskarżenia, warunkowe umorzenie postępowania, zastosowanie środka zabezpieczającego, przepadek jako środek zabezpieczający

CURRENT MODEL OF A BASIC COMPLAINT

Abstract

The article discusses a concept of a basic complaint, which is a condition of a criminal proceeding, which is also an impulse to instigate a trial. An indictment constitutes this complaint. An indictment is a procedural document that closes a preparatory proceeding.

An indictment contains full data of the accused, including his email address and information about a preventive measure and bail applied, detailed determination of charges, indication whether an act was committed as a repeat offence or in other circumstances requiring extraordinary aggravation of a penalty under Fiscal Penal Code, indication of the provisions of Criminal Code that classify the act committed, indication of a court competent to hear the case, justification of the indictment, a list of people that the prosecutor requests to summon, a list of items of evidence that the prosecutor requests to examine on trial, and a date and signature.

Depending on the entity filing it, an indictment is a complaint, which can take different forms. Basically and in principle, a public prosecutor files an indictment at the end of a preparatory proceeding but a subsidiary or private prosecutor, or the aggrieved can also file it.

An indictment has a standard form but it can also take a form of its surrogates, which are not indictments, however.

Basic forms of an indictment include: a standard indictment, a simplified indictment, a corrected and supplemented indictment, an indictment with a prosecutor's request for conviction without a trial, an indictment filed by a subsidiary prosecutor, a new and additional indictment, and an indictment filed by a private prosecutor.

Substitute forms of an indictment include: an oral or written complaint submitted to the Police by the aggrieved, a prosecutor's motion filed to a court for conditional discontinuation of a proceeding, a motion for discontinuation of a preparatory proceeding and application of bail, a motion for a forfeiture as a form of bail, a prosecutor's motion for a return of profits obtained from crime.

The above shows that an indictment is not a statement of a prosecutor's will in a given case expressed in any way and in any form.

An indictment is a procedural document containing obligatory elements that are subject to specified rules and can be filed in a specified mode and by strictly determined entities. That is why an analysis of an indictment should take into account many aspects.

Key words: basic complaint, standard indictment, simplified indictment, conviction without a trial, subsidiary indictment, private indictment, substitute indictment forms, conditional discontinuation of a proceeding, application of bail, forfeiture as a form of bail

GŁOSA DO WYROKU SĄDU APELACYJNEGO W WARSZAWIE Z 26 MARCA 2019 R., II AKA 359/181

BARTOSZ ŁUKOWIAK*

Teza

„Zarzut obrazy prawa materialnego z części szczególnej Kodeksu karnego² może być postawiony tylko wówczas, gdy skarżący akceptuje dokonane przez Sąd *meriti* ustalenia faktyczne”.

1. WPROWADZENIE

Komentowany wyrok dotyczy łączenia zarzutów stawianych zaskarżonemu orzeczeniu w treści apelacji. Z problematyką tą sądy odwoławcze (jak zresztą również sam Sąd Najwyższy) zdają się mieć liczne problemy już od dłuższego czasu, na co wskazuje fakt, że na przestrzeni ostatnich kilkunastu lat podobne stanowisko wyartykułowano również w szeregu innych wypowiedzi judykatury³.

W uzasadnieniu głosowanego orzeczenia wyrażono pogląd, w myśl którego zarzut obrazy przepisów prawa materialnego, o którym *de lege lata* mowa w art. 438 pkt 1 i 1a Kodeksu postępowania karnego⁴, możliwy jest do postawienia jedynie wtedy, gdy skarżący akceptuje wszystkie dokonane przez sąd I instancji ustalenia

* Bartosz Łukowiak – student V roku prawa na Wydziale Prawa, Administracji i Ekonomii Uniwersytetu Wrocławskiego, pracownik kancelarii adwokackiej, adres e-mail: bartosz.lukowiak1@gmail.com, numer ORCID: 0000-0003-3993-2182

¹ LEX nr 2668857.

² Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny (Dz.U. z 2019 r. poz. 1950 i 2128 oraz z 2020 r. poz. 568), dalej: k.k.

³ Zob. postanowienie SN z 25 lipca 2005 r., V KK 61/05, OSNwSK 2005, Nr 1, poz. 1412; postanowienie SN z 24 stycznia 2007 r., II KK 256/06, OSNwSK 2007, Nr 1, poz. 270; postanowienie SN z 26 marca 2013 r., III KK 17/13, LEX nr 1311644; wyrok SN z 21 marca 2019 r., V KK 108/18, KZS 2019, Nr 10, poz. 29; wyrok SA w Warszawie z 26 marca 2019 r., II AKA 353/18, LEX nr 2739048.

⁴ Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks postępowania karnego (Dz.U. z 2020 r. poz. 30, 413 i 568), dalej: k.p.k.

faktyczne. Jak bowiem uzasadnił Sąd Apelacyjny w Warszawie: „[j]est to logiczne i oczywiste gdyż sąd I instancji w pierwszej kolejności dokonuje ustaleń faktycznych sprawy w oparciu o zgromadzony w sprawie materiał dowodowy, który w procesie analizy i oceny uzna za wiarygodny. Następnie zaś ustalony stan faktyczny składający się z elementów strony przedmiotowej i podmiotowej poddaje prawno-karnej analizie w aspekcie tego czy ustalone przez Sąd zachowanie oskarżonego wyczerpuje czy też nie znamiona określonego przepisu [...]. Ze wskazanych powodów jednoczesne kwestionowanie dokonanych przez Sąd *meriti* ustaleń faktycznych oraz przyjętej w wyroku kwalifikacji prawnej należy uznać za błędne, a zarzut obrazy prawa materialnego dodatkowo należy potraktować jako przedwczesny. Jest on bowiem aktualny dopiero wówczas gdy skarżący akceptuje w całości ustalenia faktyczne dokonane przez Sąd *meriti*”.

W celu oceny tego orzeczenia, w toku dalszych rozważań przyjdzie rozstrzygnąć następujące kwestie:

- 1) czy rzeczywiście prawnokarna analiza zarzuczonego oskarżonemu czynu może nastąpić dopiero po dokonaniu adekwatnych ustaleń faktycznych?
- 2) czy zarzut obrazy przepisów prawa materialnego rzeczywiście aktualizuje się dopiero w razie zaakceptowania przez odwołującego się poczynionych przez sąd ustaleń faktycznych?

2. KOLEJNOŚĆ STOSOWANIA PRZEPISÓW

Z uzasadnienia komentowanego wyroku wynika dość jednoznacznie, że na jego potrzeby przyjęto założenie, zgodnie z którym do przepisów prawa materialnego należy sięgnąć dopiero po odpowiednim zrekonstruowaniu stanu faktycznego. W ujęciu tym proces stosowania prawa miałby się rozpoczynać od ustalenia relevantnych w danym układzie faktów, w oparciu o które na dalszym etapie przeprowadzony zostanie proces subsumcji pod określony przepis ustawy karnej.

W rzeczywistości jednak stosowanie prawa nigdy nie może rozpocząć się w próżni, tzn. w oderwaniu od przepisów prawa materialnego. Coś musi przecież decydować o tym, które z faktów są, a które nie są relevantne w danym układzie. Trudno nawet teoretycznie wyobrazić sobie sytuację, w której sąd ustalałby najpierw wszystkie możliwe do ustalenia fakty (cokolwiek miałyby to w ogóle oznaczać), mając świadomość, że ostatecznie skorzysta wyłącznie z ich niewielkiej części. Owym czymś są bez wątpienia właśnie przepisy prawnomaterialne. Jak trafnie wskazuje się w piśmiennictwie, proces ustaleń faktycznych determinowany jest przez opis zachowania stypizowanego w przepisie ustawy karnej. W prowadzonym przed sądem postępowaniu dowodowym co do zasady odtwarza się zatem jedynie te elementy, które mogą okazać się istotne dla ustalenia, czy oskarżony dopuścił się zachowania odpowiadającego wzorcowi wynikającemu z brzmienia przepisu typizującego⁵. Należy najpierw dokonać wyboru przepisu prawa materialnego (choćby zinterpretowanego na tym etapie jedynie wstępnie i powierzchownie), który

⁵ Zob. K. Lipiński, *Łączenie i mieszanie zarzutów w apelacji karnej*, „Palestra” 2020, Nr 1, s. 49.

dopiero zadecyduje o tym, jakie fakty powinny podlegać ustaleniu. W praktyce rolę takiego wyznacznika pełni zwykle kwalifikacja prawna przyjęta w akcie oskarżenia. Innymi słowy, niczym na kole hermeneutycznym (spirali hermeneutycznej), proces stosowania prawa materialnego powinien zarówno poprzedzać, jak i następować po etapie ustalania stanu faktycznego.

Prowadzi to do wniosku, że do obrazu przepisów tego prawa może dojść także przed zakończeniem postępowania dowodowego. Warto posłużyć się choćby zaczerpniętym z literatury przykładem niedostrzeżenia przez sąd, że rozważany przezeń typ czynu zabronionego znamienny jest skutkiem, co w konsekwencji prowadzi do braku ustaleń w tym zakresie⁶. Należy przyjąć, że w takim przypadku bezzasadne oddalenie wniosku dowodowego strony, odnoszącego się właśnie do kwestii skutku (naruszenie art. 170 § 1 pkt 2 *in principio* k.p.k.) bądź też nieprzeprowadzenie stosownego dowodu z urzędu (naruszenie art. 167 *in fine* w zw. z art. 366 § 1 *in fine* w zw. z art. 2 § 2 k.p.k.) stanowić będzie jedynie skutek (błąd wtórny) niewłaściwej wykładni określonego przepisu prawa materialnego (błąd pierwotny). Tym samym naruszenie przywołanych wyżej przepisów procesowych powinno zostać wskazane w treści skargi odwoławczej nie jako samodzielny zarzut, ale wyłącznie jako uzasadnienie lub skutek naruszenia przepisu prawnomaterialnego (np. w ramach obowiązku wykazania w kasacji istotnego wpływu uchybienia na treść zaskarżonego orzeczenia, o którym mowa w art. 523 § 1 zdanie 1 *in fine* k.p.k.).

3. NIEZALEŻNOŚĆ ZARZUTÓW

Przechodząc do zagadnienia zależności pomiędzy postawieniem zarzutu obrazu przepisów prawa materialnego a akceptacją przez skarżącego ustalonego przez sąd stanu faktycznego, należy rozpocząć od znalezienia przyczyny swoistej popularności kierunku orzeczniczego reprezentowanego m.in. przez Sąd Apelacyjny w Warszawie⁷. Najprawdopodobniej, choć z uwagi na ograniczenia w dostępie do wszystkich orzeczeń sądowych hipotezy tej nie sposób naukowo udowodnić, powstał on na skutek bezrefleksyjnego przejęcia przez któryś z sądów odwoławczych argumentacji powstałej przy okazji rozważań na temat tzw. reguły pierwszego ogniwa, gdzie posłużono się oczywistym na tle danego układu procesowego skrótem myślowym w postaci elipsy kontekstowej (wyrzutni).

⁶ *Ibidem*, s. 49; M. Bielski, *Zasady konstruowania zarzutów apelacyjnych opartych na względnych przyczynach odwoławczych*, [w:] P. Hofmański (red.), *Fiat iustitia pereat mundus. Księga jubileuszowa poświęcona Sędziemu Sądu Najwyższego Stanisławowi Zabłockiemu z okazji 40-lecia pracy zawodowej*, Warszawa 2014, s. 54.

⁷ Pogląd ten zdaje się dominować również w piśmiennictwie; w najnowszej literaturze tak m.in. D. Świecki, *Konstrukcja apelacji jako środka odwoławczego w procesie karnym*, Warszawa 2018, s. 90 i 92; D. Drajewicz [w:] *idem* (red.), *Kodeks postępowania karnego. Tom I. Komentarz. Art. 1–424*, Warszawa 2020, Nb. 9 do art. 438; K.T. Boratyńska, P. Czarnecki [w:] A. Sakowicz (red.), *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*. Wyd. 8, Warszawa 2018, Nb. 2 do art. 438; I. Urbaniak-Mastalerz, *Przyczyny odwoławcze w polskim procesie karnym*, Białystok 2018, s. 93–96.

W myśl reguły pierwszego ogniwa (nazywanej zwykle zasadą) zarzut apelacyjny powinien zawsze uderzać w pierwotną przyczynę wadliwości orzeczenia⁸. Przykładowo zatem, jeżeli skarżący wbrew ustaleniom sądu *a quo* uważa, że oskarżony nie zrealizował znamion typu czynu X, to powinien w treści środka odwoławczego podnieść zarzut błędu w ustaleniach faktycznych (uznanie, że doszło do realizacji znamion typu czynu X), a nie zarzut obrazy przepisów prawa materialnego (zastosowanie przepisu penalizującego czyn X pomimo braku realizacji wszystkich jego znamion), skoro drugie z tych uchybień (błąd wtórny) stanowi jedynie skutek uchybienia pierwszego (błąd pierwotny). Równocześnie, w myśl reguły pojedynczego zarzutu, nie powinien podnosić obu tych zarzutów, skoro w istocie dotyczą one tego samego uchybienia⁹.

Jeżeli jednak dwa zarzuty dotyczą uchybień niepozostających ze sobą w bezpośrednim związku przyczynowo-skutkowym, to w myśl reguły pierwszego ogniwa nie ma przeszkód, ażeby jeden z zarzutów dotyczył błędu w ustaleniach faktycznych, a drugi obrazy przepisów prawa materialnego. Jeszcze na gruncie poprzedniej kodyfikacji karnej regułę tę trafnie wyraził Sąd Najwyższy, przyjmując w jednym ze swych judykatów, że „[n]ie ma obrazy prawa materialnego, gdy wadliwość orzeczenia w tym zakresie [rozstrzelenie – B.Ł.] jest wynikiem błędnych ustaleń przyjętych za jego podstawę”¹⁰. Nic więc dziwnego, że w następnym latach w orzecznictwie dość powszechnie wyrażano pogląd, zgodnie z którym „[o]braza prawa materialnego ma miejsce wtedy, gdy stan faktyczny został w orzeczeniu prawidłowo ustalony i do niego nie zastosowano właściwego przepisu. Natomiast nie ma tej obrazy, kiedy wadliwość orzeczenia w tym zakresie [rozstrzelenie – B.Ł.] jest wynikiem błędnych ustaleń, przyjętych za jego podstawę lub naruszenia przepisów prawa procesowego”¹¹. Warto odnotować, że w pierwszym zdaniu przywołanego orzeczenia posłużono się skrótem myślowym, który jednak w kontekście drugiego z nich nie powinien rodzić większych wątpliwości interpretacyjnych nawet wśród osób niezaznajomionych ze szczegółami stanu faktycznego, na którego tle ono zapadło.

Problem polega jednak na tym, że z biegiem czasu zaczęto pomijać wyrażające właśnie regułę pierwszego ogniwa sformułowanie „w tym zakresie”¹². W ten sposób doszło do zastąpienia reguły pierwszego ogniwa rozwiązaniem, które *ad hoc* można by nazwać regułą subsydiarności (ostateczności), zgodnie z którą zarzut obrazy

⁸ W. Wassermann, *Zasady formułowania zarzutów apelacyjnych w obowiązującej procedurze karnej*, „Prokuratura i Prawo” 2010, Nr 6, s. 43. Posłużenie się przez tego autora kategorią pojęciową zasady wynika z tego, że przewiduje on od niej wyjątek, w myśl którego „jeżeli naruszenie przepisów postępowania doprowadziło jednocześnie do błędnych ustaleń faktycznych, to należy w środku odwoławczym postawić jedynie zarzut błędu w ustaleniach faktycznych” (*ibidem*, s. 48); za możliwością odstąpienia w niektórych przypadkach od ścisłego przestrzegania tej zasady („choćby ze względu na klarowność wyводу”) opowiedział się również K. Lipiński, *op. cit.*, s. 47.

⁹ Szerzej na temat reguły (zasady) pojedynczego zarzutu i proponowanych wyjątków od niej W. Wassermann, *op. cit.*, s. 43 i 48.

¹⁰ Wyrok SN z 23 lipca 1974 r., V KR 212/74, OSNKW 1974, Nr 12, poz. 233.

¹¹ Zob. chociażby wyrok SN z 21 czerwca 1978 r., I KR 124/78, OSNPG 1979, Nr 3, poz. 51.

¹² Por. postanowienie SN z 26 lipca 2001 r., V KKN 78/99, Legalis, w którego uzasadnieniu przywołano wyłącznie pierwsze zdanie zacytowanego wcześniej fragmentu wyroku SN z 21 czerwca 1978 r., V KKN 78/99.

przepisów prawa materialnego można podnosić jedynie w razie pełnej akceptacji ustalonego przez sąd stanu faktycznego.

Opisywane wyżej wypaczenie reguły pierwszego ogniwa w następnych latach starano się skorygować przy pomocy stanowiska, w myśl którego łączenie omawianych rodzajów zarzutów możliwe jest przy zastosowaniu konstrukcji zarzutu ewentualnego (dotyczącego obrazu przepisów prawa materialnego), podnoszonego na wypadek nieuwzględnienia przez sąd zarzutu głównego (dotyczącego błędu w ustaleniu stanu faktycznego)¹³. Tyle tylko, że zarzut taki ma charakter alternatywny, tj. powinien zostać rozpoznany przez sąd *ad quem* dopiero w razie zaaprobowania ustaleń faktycznych poczynionych przez sąd *a quo*. Mechanizm ten służy zatem do „zdublowania” zarzutu głównego¹⁴ i dotyczy w istocie tego samego uchybienia, opisywanego w środku odwoławczym dwukrotnie wyłącznie z tzw. „ostrożności procesowej”. Z konstrukcją tą nic wspólnego nie ma sytuacja, w której skarżący zauważył, że sąd *meriti* dopuścił się dwóch odrębnych uchybień o charakterze pierwotnym, z których jedno dotyczy niewłaściwego ustalenia stanu faktycznego (ewentualnie obrazu przepisów prawa procesowego), a drugie obrazu przepisów prawa materialnego. Zarzut alternatywny stawiany jest zazwyczaj w układzie procesowym, w którym odwołujący się nie ma pewności co do uwzględnienia zarzutu głównego. Tymczasem w omawianym przypadku skarżący jest zwykle przekonany co do trafności dalej idącego zarzutu (dotyczącego błędności podstawy faktycznego zaskarżonego orzeczenia), ale mimo to – tym bardziej, jeżeli jest profesjonalistą (oskarżycielem publicznym, obrońcą albo pełnomocnikiem) – nie jest w stanie przejść obojętnie obok innych dostrzeżonych uchybień.

Za prawidłowe i w pełni zgodne z regułami pierwszego ogniwa oraz pojedynczego zarzutu należy zatem uznać wyrażane niekiedy stanowisko, w myśl którego w treści środka odwoławczego można postawić wiele zarzutów odwołujących się do różnych przyczyn odwoławczych, byleby ich przedmiotem były odrębne uchybienia o charakterze pierwotnym¹⁵. Przytoczoną na wstępie tezę głosowanego wyroku powinno się zatem zmodyfikować poprzez przyjęcie, że zarzut obrazu prawa materialnego może być postawiony tylko wówczas, gdy skarżący akceptuje dokonane przez sąd *meriti* ustalenia faktyczne, albo – kwestionując je – zarzuca, że prawo materialnego zastosowano wadliwie nawet w stosunku do faktów ustalonych przez sąd¹⁶.

Zasadność tego poglądu wynika chociażby z faktu, że skarżący, którego zarzut błędu w ustaleniach faktycznych zostanie uznany za bezzasadny, na późniejszym eta-

¹³ Wśród komentatorów tak m.in. P. Hofmański, E. Sadzik, K. Zgryzek [w:] P. Hofmański (red.), *Kodeks postępowania karnego. Tom II. Komentarz do artykułów 297–467*. Wyd. 4, Warszawa 2011, Nb. 9 do art. 438 oraz J. Matras [w:] K. Dudka (red.), *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, Warszawa 2018, teza 2 do art. 438; w orzecznictwie tak SN w wyroku z 28 lutego 2017 r., IV KK 317/16, KZS 2019, Nr 1, poz. 9.

¹⁴ Tak SN w wyroku z 19 października 2016 r., V KK 239/16, LEX nr 2148667.

¹⁵ W. Wassermann, *op. cit.*, s. 43–44, który nazywa tę konstatację zasadą wszechstronności; tak też K. Lipiński, *op. cit.*, s. 45. Obaj autorzy mówią jednak nie o odrębnych uchybieniach o charakterze pierwotnym, ale o „odrębnych okolicznościach”.

¹⁶ Tak trafnie SA w Krakowie w wyrokach: z 2 lutego 2006 r., II AKa 265/05, KZS 2006, Nr 3, poz. 39, z 27 listopada 2008 r., II AKa 187/08, KZS 2009, Nr 2, poz. 32 oraz z 14 maja 2008 r., II AKa 49/08, LEX nr 466536.

pie postępowania odwoławczego nie będzie miał przecież szansy postawienia względem zaskarżonego orzeczenia nowych zarzutów, dotyczących tym razem obrazy przepisów prawa materialnego. Może co najwyżej w trybie art. 9 § 2 k.p.k. próbować przekonać sąd II instancji o konieczności zmiany albo uchylenia określonego rozstrzygnięcia z urzędu, np. w oparciu o przepis art. 440 k.p.k., choć i to rozwiązanie wydaje się mało prawdopodobne, skoro skarżący dowiadyuje się o bezzasadności sformułowanego przez siebie zarzutu co do zasady dopiero z chwilą wydania orzeczenia drugoinstancyjnego (jedynie wyjątkowo wynika to już z przebiegu postępowania dowodowego prowadzonego w instancji odwoławczej). Wszystkie dostrzeżone uchybienia powinien zatem opisać już w skardze inicjującej postępowanie apelacyjne czy zażaleniu, ewentualnie w uzupełniającym piśmie procesowym, jeżeli zostało ono złożone z zachowaniem terminu zawitego do wniesienia danego środka odwoławczego albo terminu, o którym mowa w przepisach szczególnych (zob. art. 445 § 2 *in fine* oraz art. 449a § 3 k.p.k.). Stanowisko forsowane m.in. przez Sąd Apelacyjny w Warszawie niejako zmusza stronę do stawiania wszystkiego na jedną kartę, tzn. do starannego przemyślenia, czy dostrzeżone uchybienia w zakresie podstawy faktycznej orzeczenia są dostatecznie silne i przekonujące, przez co nie ma potrzeby wspominać o wadliwości orzeczenia również pod kątem prawnomaterialnym, czy też może jednak nie warto ryzykować i w środku odwoławczym opisać jedynie uchybienia w zakresie naruszenia norm tego prawa. Tymczasem należy przyjąć, że skarżący powinien mieć możliwość wytknięcia sądowi *meriti* wszystkich dostrzeżonych przezeń błędów o charakterze pierwotnym (*arg. lege non distinguente ex art. 427 § 2 k.p.k.*).

Nie sposób racjonalnie uzasadnić dławczego odwołujący się, który dostrzegł, iż sąd z oczywistym pogwałceniem reguły *lex mitior retro agit* nie zastosował względem oskarżonego ustawy względniejszej, powinien milczeć na temat tego uchybienia tylko dlatego, że jego zdaniem oskarżony w ogóle nie popełnił zarzuconego mu przestępstwa, przez co – przy prawidłowo ustalonym stanie faktycznym – najmniejszego znaczenia nie będzie miało to, która z możliwych do zastosowania ustaw byłaby dla sprawcy względniejsza. Za prymitywną wręcz należałoby uznać podnoszoną często *mutatis mutandis* na tle zarzutów ewentualnych argumentację, zgodnie z którą „zaczepianie” orzeczenia nie tylko na płaszczyźnie faktów, ale i prawa materialnego (ewentualnie nie tylko na płaszczyźnie sprawstwa, ale i kary) może prowadzić do ujawnienia przez autora środka odwoławczego i zasugerowania sądowi odwoławczemu istnienia wątpliwości co do zasadności zarzutu dotyczącego faktów (ewentualnie sprawstwa), skoro sam autor skargi nie jest do końca przekonany o trafności dalej idących zarzutów¹⁷.

Dla pełniejszego zobrazowania stawianych wyżej tez warto przywołać także inne przykłady „zbiegu” uchybień w zakresie prawa materialnego i niezależnych od nich uchybień w zakresie ustaleń dotyczących stanu faktycznego, które – przynajmniej według prezentowanego tu ujęcia – powinny zostać podniesione w tym samym środku odwoławczym i bez konieczności odwoływania się do konstrukcji zarzutu ewentualnego.

¹⁷ Zob. Z. Brodzisz, *Apelacja oskarżyciela. Komentarz praktyczny. Wzory pism procesowych*, Warszawa 2018, s. 95 i n.

Chodzić tu może o sytuację, w której – zdaniem skarżącego – sąd błędnie uznał, że zarzucony oskarżonemu czyn w ogóle miał miejsce albo że jego sprawcą był oskarżony, równocześnie dopuszczając się uchybienia polegającego na:

- 1) niezastosowaniu definicji legalnej¹⁸ (np. bezzasadnie uznał, że oskarżony jest funkcjonariuszem publicznym);
- 2) przyjęciu wbrew ustawie karnej, że czyn ten można popełnić również działając z zamiarem ewentualnym (w sprawach dotyczących tzw. przestępstw kierunkowych lub choćby popełnionych w formie przygotowania);
- 3) uznaniu, że błąd co do okoliczności stanowiącej znamię przestępstwa skarbowego, w którym zdaniem sądu znajdował się jego sprawca, dla wyłączenia odpowiedzialności karnej musiałby być usprawiedliwiony (por. art. 10 § 1 Kodeksu karnego skarbowego¹⁹ i art. 28 § 1 k.k.);
- 4) wymierzeniu oskarżonemu kary uwzględniającej stopień społecznej szkodliwości czynu oceniony przez przyzmat kwantyfikatorów nieujętych w art. 115 § 2 k.k. (np. położenie nacisku na nagminność popełniania przestępstw określonego rodzaju²⁰).

Oznacza to, że skarżący może zwrócić uwagę sądu *ad quem* z jednej strony na uchybienia w zakresie podstawy faktycznej zaskarżonego orzeczenia, dotyczące zarówno samego procesu jej kształtowania (np. zarzut obrazy przepisów prawa procesowego poprzez naruszenie reguł dotyczących gromadzenia albo oceny dowodów), jak i jego efektów (np. zarzut błędu w ustaleniach faktycznych przyjętych za podstawę orzeczenia, polegający na wyciągnięciu błędnych wniosków z prawidłowo ocenionych dowodów), a z drugiej wytknąć w treści środka odwoławczego wszystkie te działania lub zaniechania, które należy uznać za nieprawidłowe nawet przy założeniu, że prawidłowo ustalono podstawę faktyczną orzeczenia²¹.

BIBLIOGRAFIA

- Bielski M., *Zasady konstruowania zarzutów apelacyjnych opartych na względnych przyczynach odwoławczych*, [w:] P. Hofmański (red.), *Fiat iustitia pereat mundus. Księga jubileuszowa poświęcona Sędziemu Sądu Najwyższego Stanisławowi Zablockiemu z okazji 40-lecia pracy zawodowej*, Warszawa 2014.
- Boratyńska K.T., Czarnecki P. [w:] A. Sakowicz (red.), *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*. Wyd. 8, Warszawa 2018.
- Brodzisz Z., *Apelacja oskarżyciela. Komentarz praktyczny. Wzory pism procesowych*, Warszawa 2018.
- Drajewicz D. [w:] D. Drajewicz (red.), *Kodeks postępowania karnego. Tom I. Komentarz. Art. 1–424*, Warszawa 2020.
- Hofmański P., Sadzik E., Zgryzek K. [w:] P. Hofmański (red.), *Kodeks postępowania karnego. Tom II. Komentarz do artykułów 297–467*. Wyd. 4, Warszawa 2011.
- Lipiński K., *Łączenie i mieszanie zarzutów w apelacji karnej*, „Palestra” 2020, Nr 1.

¹⁸ Tak również K. Lipiński, *op. cit.*, s. 42.

¹⁹ Ustawa z dnia 10 września 1999 r. – Kodeks karny skarbowy (Dz.U. z 2020 r. poz. 19 i 568).

²⁰ K. Lipiński, *op. cit.*, s. 47.

²¹ Por. postanowienie SN z 23 września 2016 r., SDI 45/16, LEX nr 2114503.

- Matras J. [w:] K. Dudka (red.), *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, Warszawa 2018.
- Świecki D., *Konstrukcja apelacji jako środka odwoławczego w procesie karnym*, Warszawa 2018.
- Urbaniak-Mastalerz I., *Przyczyny odwoławcze w polskim procesie karnym*, Białystok 2018.
- Wassermann W., *Zasady formułowania zarzutów apelacyjnych w obowiązującej procedurze karnej*, „Prokuratura i Prawo” 2010, Nr 6.

GŁOSA DO WYROKU SĄDU APELACYJNEGO W WARSZAWIE Z 26 MARCA 2019 R., II AKA 359/18

Streszczenie

W glosowanym orzeczeniu Sąd Apelacyjny w Warszawie wyraził pogląd, w myśl którego zarzut obrazy przepisów prawa materialnego można postawić jedynie wtedy, gdy skarżący w pełni zgadza się z ustaleniami faktycznymi poczynionymi przez sąd I instancji. Przyjął, że w procesie stosowania prawa należy w pierwszej kolejności dokonać ustaleń faktycznych, a dopiero później fakty te poddać analizie przez pryzmat przepisów prawa karnego materialnego. W tekście starano się wykazać błędność tego stanowiska. W pierwszej części rozważań podkreślono, że przepisy prawa materialnego stosuje się zarówno przed, jak i po etapie ustalania faktów. Drugą część wywodów poświęcono wykazaniu, że w pewnych sytuacjach strona może stawiać równoległe zarzut błędu w ustaleniach faktycznych i zarzut obrazy przepisów prawa materialnego.

Słowa kluczowe: łączenie zarzutów odwoławczych, zarzut obrazy przepisów prawa materialnego, zarzut błędu w ustaleniach faktycznych, podstawy odwoławcze, środki zaskarżenia, postępowanie odwoławcze, proces karny

COMMENTARY ON JUDGMENT OF THE COURT OF APPEAL IN WARSAW OF 26 MARCH 2019, II AKA 309/18

Abstract

In its commented judgment, the Court of Appeal in Warsaw expressed the view that the objection of a violation of substantial law can only be made if the appellant fully agrees with the factual findings made by the court of first instance. It assumed that in the process of applying the law it is necessary to make factual findings first, and only then to analyse these facts through the prism of substantive criminal law provisions. The text attempts to prove this position wrong. The first part of the considerations underlines that substantive law applies both before and after the establishment of facts. The second part is devoted to proving that in certain situations the appellant may, at the same time, raise parallel objections of an error in establishing the facts and objection of a violation of substantial law.

Key words: combining appeal objections, objection of a violation of substantial law, objection of an error in establishing the facts, grounds for an appeal, appeal measures, appeal proceedings, criminal proceedings

NOTY O AUTORACH

- Natalia Matuszewska mgr prawa, absolwentka Wydziału Prawa i Administracji Uniwersytetu Warszawskiego, aplikant adwokacki w Okręgowej Izbie Adwokackiej w Warszawie, młodszy prawnik w EWL S.A. z siedzibą w Warszawie
- Alina Varianychenko mgr prawa, absolwentka Wydziału Prawa i Administracji Uczelni Łazarskiego, aplikant adwokacki w Okręgowej Izbie Adwokackiej w Warszawie, młodszy prawnik w EWL S.A. z siedzibą w Warszawie
- Artur Musiał mgr bezpieczeństwa narodowego, uczestnik seminarium doktorskiego w Akademii WSB w Dąbrowie Górniczej, strażak, dowódca plutonu LSR-G
- Karol Jankowski mgr prawa, doktorant na Wydziale Prawa i Administracji Uczelni Łazarskiego, funkcjonariusz Komendy Miejskiej Policji w Kaliszu w Wydziale Dochodzeniowo-Śledczym
- Michał Jeznach mgr prawa, doktorant na Wydziale Prawa i Administracji Uczelni Łazarskiego
- Bartosz Łukowiak student V roku prawa na Wydziale Prawa, Administracji i Ekonomii Uniwersytetu Wrocławskiego, pracownik kancelarii adwokackiej

NOTES ON THE AUTHORS

- Natalia Matuszewska MA, a graduate from the Faculty of Law and Administration, Warsaw University, advocate trainee, District Bar Association in Warsaw, junior in-house lawyer at EWL S.A. with a seat in Warsaw
- Alina Varianychenko MA, a graduate from the Faculty of Law and Administration, Lazarski University in Warsaw, university lecturer, advocate trainee, District Bar Association in Warsaw, junior in-house lawyer at EWL S.A. with a seat in Warsaw
- Artur Musiał MA in national security, participant of a doctoral seminar in WSB University in Dąbrowa Górnicza, fire fighter, ARFF platoon leader
- Karol Jankowski MA, doctoral student at the Faculty of Law and Administration of Lazarski University, officer of the Investigation Department of the City Police Force in Kalisz
- Michał Jeznach MA, Lazarski University Faculty of Law and Administration doctoral student
- Bartosz Łukowiak 5th year student of law at the Faculty of Law, Administration and Economics of the University of Wrocław, clerk in a law firm

ARTYKUŁY W 2019 R. RECENZOWALI /
ARTICLES IN 2019 WERE REVIEWED BY

Jacek A. Dąbrowski
Agnieszka Kunert-Diallo
Anna Osmańska
Piotr Pomianowski
Małgorzata Sekuła-Lelono
Ryszard A. Stefański
Marta Tużnik
Małgorzata Zimna

STALI RECENZENCI / REGULAR REVIEWERS

1. dr Michał Hudzik, Kolegium Prawa Akademii Leona Koźmińskiego w Warszawie, członek Biura Studiów i Analiz Sądu Najwyższego
2. dr Łukasz Majewski, Wydział Prawa SWPS Uniwersytetu Humanistycznospołecznego w Warszawie, starszy asystent sędziego w Izbie Karnej Sądu Najwyższego
3. dr Małgorzata Sekuła-Lelono, Wydział Prawa i Administracji Uczelni Łazarzkiego w Warszawie, starszy asystent sędziego w Izbie Cywilnej Sądu Najwyższego
4. dr Marta Tużnik, Wydział Nauk Społecznych i Administracji Wyższej Szkoły Menedżerskiej w Warszawie
5. dr Krystyna Witkowska, prokurator w stanie spoczynku Prokuratury Okręgowej Warszawa-Praga w Warszawie
6. dr Adam Wróbel, Instytut Prawa, Administracji i Zarządzania, Wydział Filologiczno-Historyczny Uniwersytetu Humanistyczno-Przyrodniczego im. Jana Długosza w Częstochowie
7. dr Małgorzata Zimna, dr nauk prawnych, kierownik ds. administracyjno-prawnych w CM Warszawskiego Uniwersytetu Medycznego
8. dr hab. Sławomir Żółtek, Wydział Prawa i Administracji Uniwersytetu Warszawskiego, członek Biura Studiów i Analiz Sądu Najwyższego

INFORMACJA DLA AUTORÓW

1. W czasopiśmie mogą być publikowane prace dotyczące szeroko rozumianej problematyki prawnej, a także recenzje oraz sprawozdania z życia naukowego szkół wyższych. Warunkiem opublikowania jest pozytywna opinia recenzentów.
2. Materiał do Redakcji należy przekazać w jednym egzemplarzu znormalizowanego maszynopisu (30 wierszy na stronie, po 60 znaków w wierszu, ok. 1800 znaków na stronie) wraz z tekstem zapisanym na nośniku elektronicznym lub przesłanym na adres: veritas.iuris@lazarski.pl
3. Przypisy należy umieszczać na dole strony, podając najpierw inicjały imienia, nazwisko autora, tytuł pracy (kursywą), miejsce i rok wydania, numer strony. W przypadku prac zbiorowych należy podać inicjał imienia i nazwisko redaktora naukowego z dopiskiem (red.).
4. Do artykułu należy dołączyć streszczenie, podając cel artykułu, zastosowaną metodykę, wyniki pracy oraz wnioski. Streszczenie nie powinno przekraczać 20 wierszy maszynopisu. Jeżeli w streszczeniu występują specjalistyczne terminy albo zwroty naukowe lub techniczne, należy podać ich odpowiedniki w języku angielskim.
5. Artykuł nie powinien przekraczać 22 stron znormalizowanego maszynopisu, natomiast recenzja, komunikat naukowy i informacja – 12 stron.
6. Redakcja zastrzega sobie prawo dokonywania w nadesłanej pracy skrótów, zmiany tytułów, podtytułów oraz poprawek stylistycznych.
7. Szczegółowe wskazówki dla autorów opublikowane są na stronie internetowej Oficyny Wydawniczej Uczelni Łazarskiego, pod adresem <http://www.lazarski.pl/pl/badania-i-rozwoj/oficyna-wydawnicza/dla-autorow/>. Autorów artykułów obowiązuje składanie bibliografii.
8. Opracowanie należy podpisać pełnym imieniem i nazwiskiem, podać swój adres z numerem telefonu, faksu, e-mail, stopień lub tytuł naukowy, nazwę instytucji naukowej, w której autor jest zatrudniony.

INFORMATION FOR AUTHORS

1. The quarterly publishes scientific articles devoted to issues within a broad field of law as well as reviews and reports on scholarly life in higher education institutions. Articles are subject to evaluation by two reviewers and their positive opinion is a condition for their publication.
2. Manuscripts should be submitted in one copy of a standard typescript (30 lines of 60 characters each, i.e. ca. 1,800 characters per page) together with a digital version saved on a data storage device and emailed to: veritas.iuris@lazarski.pl.
3. Footnotes should be placed at the bottom of a page providing the initials of the author's given name(s), surname, the title (printed in italics), the name of a journal or a publisher, the place of publication (in case of books), the year of publication, and a page number. In case of books with multiple authors, the first name and surname of their editor with additional information: (ed.) shall be provided.
4. An article should be accompanied by its abstract informing about its aim, methodology, work findings and conclusions. The abstract should not exceed 20 lines of standard typescript. If the abstract contains specialist, scientific or technical terms, their English equivalents should be provided.
5. An article should not exceed 22 pages of a standard typescript and a review, scientific news or information: 12 pages.
6. The editor reserves the right to introduce changes in the manuscript submitted for publication, e.g. to shorten it, change the title and subheadings as well as correct the style.
7. Detailed guidelines for authors are available on Lazarski University Press website: <http://www.lazarski.pl/pl/badania-i-rozwoj/oficyna-wydawnicza/dla-autorow/>. Authors are obliged to provide bibliography.
8. A manuscript shall contain the author's full given name and surname, their residence address with the telephone/fax number, their email address, scientific degree or title and the name of the scientific institution the author works for.

ZASADY RECENZOWANIA OPRACOWAŃ
PRZEZNACZONYCH DO PUBLIKACJI W *VERITAS IURIS*

1. Wstępnej kwalifikacji artykułów do recenzji dokonują redaktorzy tematyczni.
2. Decyzję o skierowaniu opracowania do recenzji podejmuje redaktor naczelny, o sprawdzeniu warunków formalnych opracowania, tj. wskazania przez autora jednostki reprezentowanej (afiliacji) i danych koniecznych do korespondencji (adres do doręczeń, adres e-mailowy oraz numer telefonu), załączenia oświadczeń wszystkich współautorów o ich wkładzie do opracowania, załączenia streszczenia w języku polskim oraz słów kluczowych.
3. W recenzji uwzględnia się rodzaj opracowania (oryginalne, doświadczalne, przeglądowe, kazuistyczne, metodyczne), poziom naukowy, czy praca odpowiada tematowi określonemu w tytule, czy spełnia wymogi pracy naukowej, czy zawiera istotne elementy nowości, prawidłowość terminologiczną, rzetelność wyników i wniosków, układ pracy, objętość, przydatność poznawczą, język oraz wnioski co do przyjęcia bez zmian lub po poprawach albo odrzucenia. Recenzja sporządzana jest w formie karty recenzenta.
4. Recenzje opracowują recenzenci stali oraz powoływani ad hoc. Są to osoby posiadające znaczny dorobek naukowy w danej dyscyplinie naukowej. Lista recenzentów stałych jest publikowana na stronie internetowej, a w każdym numerze publikowany jest wykaz recenzentów, którzy recenzowali zamieszczone w nim artykuły i glosy.
5. Recenzje opracowuje dwóch niezależnych recenzentów.
6. Recenzenci nie są afiliowani przy tej samej placówce, z której pochodzą autorzy.
7. Recenzenci i autorzy nie znają swoich tożsamości.
8. Recenzenci do publikacji recenzowanego tekstu nie ujawniają informacji o jego recenzowaniu.
9. Recenzja jest sporządzana na piśmie według wzoru (karta recenzenta) i zawiera stwierdzenie o dopuszczeniu lub niedopuszczeniu artykułu do publikacji.
10. Recenzent przekazuje redakcji recenzję w postaci elektronicznej oraz w formie papierowej z odręcznym podpisem. Jest ona przechowywana w redakcji przez 2 lata.
11. Uwagi recenzenta są przekazywane autorowi recenzowanego tekstu, który ma obowiązek ustosunkować się do nich. Recenzent dokonuje powtórnej weryfikacji poprawionego tekstu.
12. W razie negatywnej oceny przez recenzenta poprawionego tekstu, decyzję o publikacji tekstu podejmuje redaktor naczelny po konsultacji z redaktorem tematycznym.

VERITAS IURIS PUBLICATIONS REVIEW PROCEDURE

1. The thematic editors shall take preliminary decisions on accepting articles for review.
2. The Editor-in-Chief shall take the final decision to refer an article to a reviewer, having checked that an article meets all formal requirements, i.e. the author has provided all necessary information: affiliation, correspondence address, email address, telephone number, co-authors' confirmation of cooperation and their input to the article, an abstract in the Polish language and key words.
3. A review should take into consideration the type of work (original, experimental, reviewing, casuistic, methodological), its scientific level, whether the work matches the subject matter suggested in its title, whether it meets the requirements of a scientific publication, whether it contains essential elements of novelty, the appropriate terminology use, reliability of findings and conclusions, layout, size, cognitive value and language, and provide recommendation to accept the article after necessary changes or decline it. The review shall be developed on a special review form.
4. Reviews shall be provided by standing reviewers and reviewers selected at random. Those shall be scientists with considerable scientific achievements in the given discipline. The list of standing reviewers is published on the quarterly website. Each issue of the quarterly publishes a list of reviewers of articles and glosses published in the issue.
5. Two independent reviewers shall review each publication.
6. Reviewers shall not be affiliated to the same scientific institution as authors.
7. Reviewers and authors shall not know their identity.
8. Reviewers appointed to review an article must not reveal the fact.
9. A review shall be developed in writing, following a special template (the review form) and provide recommendation to accept a manuscript for publication or decline it.
10. Reviewers shall submit their reviews in two formats: electronic and a hard copy with a handwritten signature. Such review is archived for two years.
11. An author is provided with a reviewer's comments and he/she is obliged to respond to them. The reviewer shall verify the text after changes introduced to it.
12. In the event of a negative assessment of an article by a reviewer, the Editor-in-Chief, after consulting a thematic editor, shall take a final decision whether to accept the article for publication or decline it.